C. BOBULESCU.

Pentru Pomenirea lui Alexandru-Cel-Bun

Iașii în legătură cu aducerea moaștelor sf. Ioan-cel-Nou dela Suceava la 1402.

UN AER SAU EPITAF DIN 1428.

CHIȘINAU
TIPOGRAFIA UNIUNII CLERICILOR ORTODOCȘI DIN BASARABIA
1 9 3 4.

C. BOBULESCU.

D-lui Gh. T. Kirileanu
cu o aleasă dragoste
din partea-mi
Pr. Con. Bobulescu
7/VII-1934-București.

Pentru Pomenirea lui Alexandru-Cel-Bun

Iașii în legătură cu aducerea moaștelor sf. Ioan-cel-Nou dela Suceava la 1402.

UN AER SAU EPITAF DIN 1428.

1934.

CUVÎNT

DE POMENIRE A MORŢII LUI ALEXANDRU-CEL-BUN DOMNUL MOLDOVEI

1400—1432.

Cînd la împlinirea a cinci sute de ani dela moartea lui Alexandru-Vodă, facem pomenirea morţii lui,[1] nu-l plîngem ca pe oricare alt om plecat dintre noi, care în toată viaţa, după slavă deşartă s'a zăbovit, poftind din ea măcar o umbră, de cît adevărata mîntuire.

Dar nici că ne trece prin minte, ca în faţa sfîntului prestol, unde stă nevăzutul Hristos, care închipue jertfa cea fără prihană, să îndrăznim a lăuda deşertăciunile lumeşti şi mincinoasele măriri ale acestui veac trecător.

Căci deşi prăznuim pomenirea unui voievod, care pe acele vremuri purta sceptrul puterii peste supuşii săi Moldoveni „dela plaiuri până la mare“, iar spada pentru neprieteni; nu avem nevoie de acea măestrită şi iscusită vorbire pentruca cu ea să împodobim risipirile vrăjmaşilor, cetăţile dărămate, oraşe trecute prin foc şi sabie, bogăţia prăzilor, mulţimea celor prinşi şi aduşi în amară robie şi

---

1. Cu acest prilej s'a întocmit programul oficial al acestei pioase prăznuiri de către Ministerul Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor, aprobat de M. S. Regele şi fixat pentru Duminecă 30 Octomvrie 1932. Acest program a fost trimis tuturor eparhiilor din ţară şi adus la cunoştinţa publicului românesc prin radio timp de patru zile consecutiv, seara. Printre altele orînduindu-se şi parastas la toate bisericile, mi s'a dat sarcina, ca să alcătuesc un panegiric după documente, care publicat din vreme în ziarul „Universul“ să fie citit de toţi slujitorii altarului după sfîrşitul slujbei în acea zi de Duminecă. Din pricina spaţiului limitat, panegiricul n'a putut fi tipărit în întregime, ceea ce ne face a-l reda aci.

Pentru această pomenire tot în ziarul „Universul“ am publicat şi *„Aducerea moaştelor sf. Ioan-cel-Nou dela Suceava de către Alexandru-cel-Bun;* iar în „Dimineaţa“, *„Aspecte din Moldova în veacul al XV-lea“* după documentele vremii, schiţe fugare, fără bibliografia necesară cerută de asemenea studii.

pentru toate acestea a arăta drumul slavei sale pe care şi l-a croit vărsînd sînge şi vîrînd groaza în noroadele care-l înconjurau.

O faţă bisericească a vremii sale îl numeşte „Marele Voievod Ioan Alexandru“ adăugînd că pe lîngă evlavie, el era „un bărbat înfrumuseţat şi cu alte bunătăţi“, fiind „iubitor de mucenici“. Iar un cronicar poet al veacului al XVII-lea scrie pentru cunoştinţa Polonilor că: „se sui pe tron bătrînul Alexandru, maiestos ca un adevărat rege“, „care se aseamănă cu monarhii cei glorioşi şi pe care poporul nostru îl numeşte Alexandru-cel-Bun, respectîndu-i până astăzi amintirea“.

Deci, „Alexandru-Voievod, cel ce pentru norocitele şi adînci bătrîneţe s'au numit bătrîn şi bun“, este unul din acei voievozi, care ca un iscusit cîrmaciu ş'a îndreptat pe supuşii săi către limanurile neînviforate, adăpostite de zidurile chiliilor mănăstireşti, către uşile vechilor ctitorii şi rezidite de el; acolo căutînd pe Dumnezeu şi dreptatea lui.

Pentruca şcolile din mănăstiri şi a lui cetate de scaun, Suceava, să scoată pe îndemănaticii scriitori de hrisoave domneşti, pe umilii preoţi de sate, pe călugării păstrători ai pravilii şi pe neîntrecuţii zugravi de biserici. Cum spre pildă şi astăzi avem sub ochii noştri, frumuseţa de lucru a desăvîrşitului meşter şi iubitor de zugrăveli, Gavriil— monahul din mănăstirea Neamţului, ostenitor către 1429.

Aşa că supuşii de sub oblăduirea lui Alexandru-Vodă, timp de treizeci şi doi de ani s'au bucurat de linişte şi sporire în ale vieţii. Şi ca un evlavios domn, ce a fost, pe toate lucrările lui, cu credinţa în Isus Hristos le-a pecetluit.

Cronica ţării Moldovei scrie, că a fost cursul anilor 1400, cînd a stătut Domn Alexandru-Vodă. Şi că chiar din cei dintăi ani ai domniei sale, cu multe bunătăţi a început a împodobi ţara. Zidit-au două mănăstiri mari Bistriţa şi Moldoviţa, a căror nume dăinuiesc până astăzi şi pe care le-a înzestrat cu sate şi robi, cu heleştee şi cu veşminte scumpe şi cu odoare înăuntru.

In hrisovul din 6 Ianuarie anul 1411 al mănăstirii A-dormirii Prea Curatei Născătoarei de Dumnezeu, care este

la Bistriţa, de această dăruire a sa, vorbeşte că: „...am dat mertic acestei mănăstiri din curtea noastră în fiecare an cîte zece poloboace de vin şi cîte zece chile de griu şi cîte nouă postavuri şi egumenului cîte un postav şi jumătate de lînă curată. Şi încă mănăstirea Bohotinului să aibă a asculta de această mănăstire".

Ca un iubitor ce era de biserică şi al zugrăvelii lor— podoabă atît de folositoare pentru neştiutorii de carte şi ai Sfintei Scripturi — găsim că sub o deosebită grijă avea pe meşterii unor astfel de cuvioase şi de Dumnezeu plăcute lucruri. De aceea el în 1415 dărueşte zugravilor Nichita şi Dobre două sate, cu îndatorirea ca să-i înfrumuseţeze pentru ele două biserici. Spune Vodă: „Ei îmi vor zugrăvi pentru aceasta două biserici, una din tîrgul Romanului, iar alta care va fi voia noastră, afară de bisericile din Rădăuţi sau o casă sau un pridvor". Iar în 1425, face stăpîn pe Ştefan alt zugrav, peste patru sate, pentru că i-a slujit cu „dreaptă şi credincioasă slujbă".

Smerenia lui e aceea a unui suflet încălzit de credinţă şi tradiţie, care-l stăpîneau deopotrivă.

El înalţă sfinte locaşuri şi caută a le înzestra din propria-i avere, nu ca o mulţumită a biruinţilor cîştigate, prin groaza strigătelor şi a vaietelor celor căzuţi, a chemării duioaselor glasuri ale celor rîniţi pe cîmpul de luptă, care i-ar fi lovit din atîtea părţi sufletul lui de bun creştin sau îmbătat de norocirea izbînzilor, plin de sine însuşi şi de sunetul armelor şi mulţimea steagurilor fîlfîitoare ale biruinţei dobîndită prin vicleşug. Căci, cînd în 1430, caută a întări drepturile mănăstirii Neamţului peste nişte ocine, strecurînd pe lîngă acestea şi a sa dăruire domnească, nu uită a adăuga: „Şi încă am voit şi am ales pentru noi, două zile, ca să se cînte nouă dumnezeiasca liturghie în toate săptămînele domniei mele, Joia; iar Doamnei Marine, Marţea. Şi în aceste zile să se dee fraţilor [călugări] la trapeză, cîte o cupă de vin, cît vom fi în viaţă. Aceasta să se cînte nouă pentru sănătatea noastră; iar după moarte pentru mîntuirea noastră". Şi stareţul mănăstirii căuta a făgădui lui vodă în frica de Dumnezeu, că va împlini credincios toate

cele spuse mai sus, temîndu-se de un răspuns înaintea lui Hristos, la ziua cea înfricoşată a straşnicului judeţ. Căci vodă, ca după obiceiul vremii aceleia, întărea hrisovul său şi cu groaznic blestem, ca urmaşii să nu-i strice dania „pentrucă am dat şi am întărit cu tot gîndul nostru cel bun“ zice el.

Boierii de sub oblăduirea sa, văzîndu-i rîvna îndreptată către faptele cele bune, nu trec cu vederea a arăta şi acest lucru că-i un „bun creştin“. Căci în adevăr, ca un Domn ce era, învăluit în treburile politiceşti dinăuntru ca şi dinafară, cucernice gînduri îl împingeau ca întotdeauna, către mănăstiri. De aceea el le şi venea în ajutor, cu sate şi moşii. După a sa caldă credinţă numai aceste sfinte locaşuri puteau, zîlnic, să se roage pentru sănătatea sa, pentru a celor ce-l înconjurau; iar din învălmăşagul amintirilor nedînd uitării sufletele celor adormiţi alor săi cît şi a domnilor de mai înainte de dînsul repausaţi. „Cu al nostru gînd bun“ „din moşia noastră — îşi arată el dorinţa — am dat sfintei noastre episcopii, din ţara noastră a Moldovei“ două sate „pentru sănătatea noastră şi pentru sufletul celor mai dinainte sfînt răposaţi domni, pentru sufletul lui Bogdan-Voievod şi pentru sufletul lui Laţcu-Voievod şi pentru sufletul lui Petru-Voievod şi pentru sufletul părintelui nostru Roman-Voievod şi pentru sufletul lui Ştefan-Voievod“. Iar cu altă împrejurare pomeneşte de mama sa Anastasia, de fosta sa soţie Ana adormite întru Domnul şi nu uită pe soacra sa Anastasia.

Şi sufletele de pe acea vreme erau mai neclintite în a lor credinţă, de oarece binefacerile săvîrşite cu toate urgiile, cari au trecut peste capul acestei ţări, aveau mai multă trăinicie. Nu lipsea frica pentru avutul şi dreptatea altuia şi evlavia nefăţărită premergea faptelor.

Acelaş slujitor bisericesc al timpului lui Alexandru-cel-Bun, într'o cuvîntare ţinută în biserică nu lasă să treacă cu vederea a arăta bunele însuşiri sufleteşti ale poporului moldovenesc de pe atunci zicînd: „Fiindcă văd dragostea voastră, că primeşte cu dulceaţă cuvîntul învăţăturii, precum un pămînt bun şi gras seminţele... Mai întâiu lăudînd

osîrdia voastră cea caldă, atîta sîrguinţă către biserică, pe cît au copiii către mama lor, pe cît bolnavul către doftor, pe cît cel însetat către izvor, pe cît corabia către liman, pe atîta şi pe noi ne înveseleşte sporirea voastră în cît vom fi şi vestitorii de bucurie despre fapta bună a voastră Patriarhului, care ne-a trimis.“

Dar cuvintele rostite de un străin în biserica noastră şi pentru noi, pot fi laudele unui oaspe îndatorat pentru aş arăta recunoştinţa norodului care-l asculta cu o îngăduitoare evlavie. O întîmplare pare însă a ne pune pe drumul cel drept al judecăţii nepărtinitoare. Era în 1421, cînd un călător francez Guillebert de Lannoy, venind din Cameniţa şi trecînd dela Hotin pe teritorul Moldovei, întîlni după un drum prin „mari pustiuri“ pe Alexandru-Vodă, la „un sat numit Cozial“ pe Prut. In drum spre Cetatea-Albă călătorul fu atacat pe înserate, înainte de a intra în cetate de hoţi, bătut rău împreună cu tălmaciul său, rănit la braţ, despoiat pănă la cămaşă şi legat de un copac lîngă Nistru pănă dimineaţa, cînd tot hoţii găsiră cu cale să-l deslege. Şi îi luaseră vreo sută de galbeni şi inelele. Dar se vede că paza de pe vremea lui Vodă-Alexandru era neadormită, căci în curînd hoţii în număr de 9 fură prinşi şi înfăţişaţi păgubaşului cu ştreangul de gît. Călătorul francez, recăpătîndu-şi banii şi obiectele pierdute le dărui viaţa. Deşi ţara pe atunci era pustie în mare parte şi populată mai mult spre munte, avea însă suflete pe care nu le-ar fi îndoit ca pe orice trestie bătută de vînt. Era o ţară cu inimi mai stornice.

Matei Strykowski străbătînd Moldova între 1574—75, însemnă din viaţa ţăranului nostru — obiceiul ce până astăzi mai dăinueşte încă prin unele sate de pe la munte — că în lipsa sa de acasă pentru paza gospodăriei era de ajuns să pue ceva rezemat de uşă.

Simplitatea vieţii, îi făcea să nu fie doritori de lucrul altuia.

Apoi dacă Alexandru-Vodă s'a văzut în cinstea cîrmuirii, în cei doi ani de oblăduire, fiind mai întreg şi mai cu minte de cît cei trecuţi înaintaşi ai domniei sale şi multe

rîvnind şi nevoindu-se spre cele de folos sufletului său, adus-au cu mare cheltuială dela Cetatea-Albă moaştele sfîntului Ioan-cel-Nou. Pentru aceea el însuşi cu boierii săi, cu întreg norodul cu mitropolitul, încă şi cu alţi arhierei şi cu tot clerul bisericesc, cu făclii şi cu tămîe şi cu miruri bine mirositoare, mai jos de oraşul Iaşi, la un loc ce s'a numit mai apoi „Poiana Vlădicăi", — astăzi satul Vlădiceni — a ieşit pentru a primi alaiul aducător de sfinte moaşte.

Deşi Domnitor ca pe acea vreme, întărit cu nemărginită putere asupra supuşilor săi, coboară de pe oblîncul calului său şi „cuprins fiind de dorinţa" sfîntului care a pătimit pentru Hristos la hotarul ţării sale „se prosterne dinaintea raclei, cuprinde mult pătimitorul acel trup, atinge ochii şi buzele sale de mînele aceluia, varsă lacrămi de bucurie destule şi îl propune păzitor al statului său". De aici — dela Vlădiceni — după un scurt popas în Iaşi, ia sfintele lui moaşte şi le duce întru a sa vestită cetate în oraşul Suceava, ca pe un preţios odor de le aşează în biserica Mirăuţului cu mare cinste pentru ferirea domniei sale şi paza scaunului său.

Măhnit peste măsură, că mitropolitul ţării sale, nu putea în chip canonic, fără binecuvîntarea Patriarhului de Constantinopol să-şi păstorească turma, scrie acestuia „căci mulţi ani au trecut de cînd suntem ispitiţi" „şi de atunci până acum ne aflăm in supărări. Şi între acestea a venit încă şi episcopul Vitleemului care şi acela vrea să calce biserica noastră. Şi să pare că am avea episcop, iar noi nu avem".

Deci Vodă Alexandru cu tot darul înţelepciunii sale cu care era împodobit dela milostivul Dumnezeu, văzînd cinstea lumii, cum craii, împăraţii şi domnii se poartă în podoabe şi în obiceie de cinste, a socotit ca şi această ţară, tocmai fiindcă domnii de mai înainte de dînsul, nu s'au uitat la unile ca acestea, a trimis mai întâiu la Patriarhia de Constantinopol, de s'a luat cuvenita blagoslovenie şi a făcut mitropolit pe Iosif şi i-a dat scaun o sfîntă mănăstire în oraşul Sucevii, să fie mitropolie lîngă curtea dom-

nească, dîndu-i multe sate şi moşii ca să fie spre slujba sfintei mitropolii. Şi i-a mai dat, ca sub a sa ascultare— adică a eparhiei sale — să mai aibă şi o seamă de ţinuturi, făcîndu-l şi epitrop legii. Iar pe mitropolitul Macarie acel ce a urmat lul Iosif îl aflăm că se întitulează, nu numai mitropolit al Moldovei ci și al ţărmului mării, adică până unde i se întindea scaunul privigherii peste supuşii săi. A mai făcut şi pe un al doilea episcop, după mitropolit, la sfînta mănăstire din oraşul Romanului, căruia îi alcătui şi eparhie din ţinuturile, ce erau pe sub munte. Şi dacă făcu şi pe al treilea episcop, pentru mănăstirea Rădăuţilor, eparhia acestuia i-o înjghebă din ţinuturile părţii de sus, despre Ţara Leşească.

Iar dacă orîndui vlădici peste locurile pe unde se simţea nevoie de ei, le-a dat şi cuvenita cinste, căci le-a pus scaunele să fie deadreapta sa, mai în vază de cît ale tuturor sfetnicilor, făcîndu-i prin aceasta să fie şi mai aproape de greutăţile şi răspunderile conducerii sufleteşti.

Domnie cu desăvîrşire pilduitoare, de oarece puternic fiind caută a se smeri, punînd pe cele bisericeşti mai presus, de cît oricare altă vremelnică mărire lumească.

Din puţinele slove, cari au putut să se strecoare până la noi despre el, ni-l luminează fulgerător din întunecatele veacuri cu grijă pentru bunul mers al supuşilor săi. Iar cu popoarele vecine nu mai puţin căutînd a trăi în bună pace. De aceea la 1404, însuşi trece hotarul ţării, cu boierii săi pentruca în cetatea Cameniţei—din faţa Hotinului nostru—să-şi dea cuvîntul pe sfînta cruce înaintea regelui Poloniei zicînd că: „am făgăduit prietenilor noştri buni şi cu sfat şi cu al nostru bun gînd şi de a noastră bună voie şi nesiliţi de nimene, luminatului şi măreţului Vladislav ...şi am sărutat crucea şi ne-am supus aşa cum au făcut şi alte principate creştine după legea creştinească şi cum au făcut înaintaşii noştri“. Şi un legămînt ca acesta nu fu nici cel dintăi şi nici cel de pe urmă cerut de împrejurări pentru liniştea supuşilor săi.

Munca şi pămîntul da hrana trebuitoare ţărănimii. El însă ca un voievod ce era, a încălzit inima obştii robită

ogorului, prin paza bunei rînduelі şi statornica ocrotire a lucrurilor dorite şi de minte, nu numai de cele pentru hrana de toate zilele.

Noi nu cunoaştem nimic din tăcutele-i gînduri. Şi depănarea ceasurilor vieţuirii sale, nu ne este prinsă în nici o amintire, în nici o carte şi în nici o cronică a vremii pentru a-l întrezări mai aevea şi a ni se contura mai desluşit sufletul precum şi chipul său.[1] Insă fiindcă îndeletnicirile sale sunt în deosebi închinate cărturăriei, mănăstirilor, bisericii obşteşti pe care o orîndueşte cu fiinţa ei materială alăturea de tronul slăvitei sale ocîrmuiri, domnind peste supuşi cu blîndeţă şi năzuind la pace cu vecinii, ni-l arată a fi un bărbat, care punea în cumpăna vieţii mai mult suflet de cît cele ale trupului. De aceea şi numele său vrednic este a fi pe buzele fiecărui romîn şi pomenirea lui să nu se stîngă în veac.

---

1. Până în prezent pictura cea mai veche — poate chiar de cît cea dela Voroneţ—care ne-ar înfăţişa mai aproape de adevăr chipul lui Alexandru-cel-Bun, pe cînd era tînăr, ar fi fresca bisericii lui Bogdan I din Rădăuţul Bucovinei. Consideraţiile însă, pe care s'a sprijinit D. Onciul (*„Din trecutul Bucovinei“* publ. în „Convorbiri literare“ an. XLIX (1915) p. 731) socotind acest chip că reprezintă pe Alexandru-cel-Bun, nu le cunoaştem. Ctitorii voievozi zugrăviţi după tradiţie, în dreptul fiecăruia nu au scrise şi numele. Răposatul Dimitrie Dan în a sa *„Cronica episcopiei de Rădăuţi“* Viena 1912 p. 12 şi stampa dela urmă, acest ansamblu de chipuri îl menţionează ca „tablou ctitoresc“ fără a căuta să identifice măcar pe vreunul din ele. Tradiţia locală, consideră încă al lui Alexandru Vodă pe cel dintâiu care aduce prinos lui Hristos noul templu zidit şi ţinut ca după obiceiu în mîni. De aceea vedem că în luna Noemvrie 1907, profesorul Maximovici expunînd două portrete, pe cel al lui Ştefan-cel-Mare şi al lui Alexandru-cel-Bun ca „Domn al păcii“, pentru acesta din urmă spune că-şi alesese ca model portretul fresco dela biserica din Rădăuţi. (*Convorb. lit.* XLII (1908) p. 375).

Dintr'o informaţie primită dela Rădăuţi reţinem că, pictorul Bucevschi. renovînd fondul acestui tablou ctitoresc, a făcut să dispară intenţionat inscripţiile puse după datină în dreptul fiecărui chip. Motivul era acela, că Germanii adesea în disputele lor fie pe calea scrisului sau a discursurilor publice, susţineau că Romînii, nu sunt direct descendenţi din Romani, ci o încrucişare cu Slavii. In sprijinul acestei teorii foloseau ca argumentare şi inscripţiile slavone din tabloul nostru ctitoresc. Atunci pictorul Bucevschi i s'ar fi sugerat ideia să facă să dispară inscripţiile cu bucluc din vechea ctitorie a lui Bogdan. Iar pentru reuşită s'a invocat necesitatea renovării fondului acestor picturi. Mai apoi se înţelege că s'a detestat fapta lui Bucevschi, — chiar pe calea scrisului — dar fără folos. S'a intervenit de către preotul bisericii pentru ca Comisiunea Monumentelor Istorice să trimeată un specialist care să dea la iveală vechile inscripţii, dar nu s'a dat nici un răspuns acestei chestiuni destul de importantă; iar operaţia din proprie iniţiativă a fost oprită.

POMELNIC

de

NUMELE CELOR DIN FAMILIA

lui

ALEXANDRU-CEL-BUN

ale feţelor bisericeşti ; ale boierilor care au făcut parte din al său domnesc divan dintre anii 1400—1432 ; ale scriitorilor cancelariei sale ; ale celor ce l-au slujit cu dreptate şi credinţă ; ale cîtorva zugravi şi al unui cărturar, alcătuit după documentele vremii.

Insuşi Alexandru-Vodă, dorea ca în timpul vieţuirii sale, să se pomenească la sfînta slujbă, **Bogdan Voievod, Laţcu Voievod, Petru Voievod, Roman Voievod şi Ştefan Voievod.**

Una din bunicile lui Alexandru Vodă pare a fi o **Margaretă** al cărei mormînt ar fi fost în biserica papistăşească din Baia.

Părinţii săi erau:

Roman[1] **Voievod** şi cu soţia sa **Anastasia Doamna** îngropată în episcopia de Roman la 1408.

Aceştia au avut de fii pe **Alexandru** şi **Bogdan** pe care Alexandru Vodă îl numeşte *„fratele meu jupan Bogdan“*.

Alexandru-cel-Bun are de soţii pe:

Ana numită şi **Neacşa,** mama lui **Ilie Voievod.** Aceasta moare în 1414 Noemvrie 2.

Stanca mama lui Ştefan Voievod, născut încă din 1411. Stanca a fost înecată de Ilie Voievod.

Ringala sau **Rimgaila** principesă polonă, căsătorit prin 1415 şi de care se desparte înainte de 1421. Creştinată s'a numit Maria după pomelnicul dela Bistriţa. Alexandru Vodă o numeşte *„fosta noastră soţie“*.

Marina sau **Maria.** Aceasta avea o fiică; iar de frate pe boierul Bratul, ce făcea parte din divanul domnesc.

Anastasia era una din soacrele lui Alexandru Vodă moartă la 26 Martie 1420.

Ilie sau **Iliaş** feciorul lui Alexandru Vodă avea de soţie pe **Marina.**

Copiii lui Alexandru-cel Bun.

In afară de **Ilie** şi **Ştefan** numit şi **Steţcu** mai avea pe: **Roman, Vasilisa, Petru, Cneajna** şi **Alexandru.**

---

1. Era numele de botez, nume pe care-l găsim adoptat şi de cnejii ruseşti. Pe la 1210 cniazul Roman dobîndeşte monarhia rusească (Синопсисъ или краткое описание отъ различныхъ лѣтописецевъ о началѣ славенскаго народа въ Санкт Петербургѣ. 1785 p. 111).

Iosif Mitropolitul.
Macarie, mitropolit al Moldovei pănă la țărmurile mării 1428.
Chir popa *Domentian* starețul mănăstirii Neamțului.
Chir popa *Vasile* „ „ Bistrița.
Protopopul *Simion* cu fiul său
Popa *Andrei*
Popa *Zaharia* cu fiul său Vîlcea
Popa *Iuga*.

Boierii din divanul lui Alexandru-cel-Bun.

Dragoș Viteazul cu fiii
Andriiaș cu fiii
Ioaniș Vitezul vornicul cu frații lui
Bîrla dela Hîrlău cu fiii
Duma vornicul cu fiii
Țiban cu fiii
Horaeță Micul cu fiii
Șandru dela Hotin cu fiii
Horaeță visternicul cu fiii
Cnejii
Tămaș stolnicul cu fiii și
Ivan
Micu dela Molnița cu fiii
Bratul Strovici cu frații lui
Stanislav Rotompan cu fiii cel care a participat la conciliul dela Constanța anul 1418
Vlad vornicul cu frații și fiii
Drăgoi cu fiii
Șandru dela Tudora cu fiii
Sîn Bîrlici = Stan Bîrlci cu frații
Ion cel bătrîn dela Vorona
Micu Sinovschi cu fiii
Badea dela Suceava cu fiii
Nesteac
Micu Albu cu fiii
Bîrgău Stefan cu fiii

Negru vornic
Giurgiu Volhovețchi cu frații
Hodco Ciacinschi
Horaeță dela Hotin
Vlad Tuciaischi vornicul din Tg. Roman
Sandru dela Neamț cu fiii
Negrea
Ion Jumătate cu fiii
Oană Jumătate
Ravas Litovoi cu fiii
Petru Ureacle
Dragoș dela Neamț cu fiii
Mihailaș cu fiii
Grincu cu fiii
Vlad dela Sireti cu fiii
Spenea = *Spenin Giurgiu* cu fiii
Tobuci cu fiii
Oană vornicul de Suceava cu fiii
Jugșa și *Taderovici*
Manevici Ivașcu stolnicul cu fiii
Procelnic Stoian cu fiii
Stan postelnic și *visternic* cu fiii
Giurgiu staroste cu frații și fiii
Șandrișor cu fiii
Iliaș ceașnic
Giurgiu Ungureanul
Vîlcea

Vlad dela Valea Albă
Domoncuş stolnicul cu frate său *Blaj*
Hrincă
Iaţcu
Stan Preutescul
Opriş Ioan
Plotun
Dragoş-staroste
Mihail Nevolnicul
Baliţa Bîrlici
Ioaniş
Badea cel bătrîn
Ioan vornicul
Petre
Costea Bratilovici
Manea
Crîstea ceaşnic
Nesteac
Stan Bîrlici
Alexa
Stan Babici
Mihail dela Dorohoiu cu fiii
Vlad cu frate-său *Crîste* şi fiii
Vlad dela Valea Albă cu fiii
Drăgoi dela Tulova
Giurgiu Fratovschi sau dela Frătăuţi cu fiii
Dan postelnicu
Iucşa
Stan Popovici
Stan visternicu
Oană Bărbosul
Ioan Deatcă
Şendrea cu fiii
Mîndricica
Ciurbă = *Ciorbă*
Bob Oprişac
Leţcu Boţ cu frate-său *Miclouş*
Budul
Procelnic
Vană Porcul
Corlat
Ştefan Stravici cu frate-său *Giurgiu*
Uncleat cu frate-său *Tatomir*
Bogdan
Ioachim Caliianovici
Goraeţă cu frate-său *Stanislav*
Bîrlicică
Dragomir Vranici
Hodco cu frate-său
Leu
Boris Golovat
Boris Braevici
Danciul Julici
Stroişor Drujă
Stanislav Milişev
Laţcu posadnic
Gudici
Dumitru Badevici
Vanea
Şerbea dela Vaslui
Giurgiu globnic
Steţcu cu fiii
Stan Urmezeu
Iacuş visternicu
Neagoe logofătul
Ştefan clucerul
Isaia ceaşnicul
Giurgiu Jumătate cu fiii
Costici postelnicu
Negrilă ceaşnicul
Bilau ceaşnicul Doamnei
Steful vornicel
Stibur cu fiii
Drugea

Scriitorii din cancelaria domnească.

Iaţcu
Isaia Grîdovici
Ivaşcu
Brateu-logofătu
Isaia dela Baia-logofătul
Ilie-diac
Tamaş
Grad
Neagoe-gramaticul
Cupcici-logofătul
Mihail-grămăticul
Onţa sau Oanţă-grămăticul
Ghedeon-pisărul-diacul Doamnei
Ion
Radu-grămăticul
Tăutu
Paşco-diacul lui Cupcici.

Slugile care i au fost lui Vodă Alexandru cu dreaptă şi credincioasă slujbă, cît şi părinţilor lui.

Stroe şi Ivan
Mogoş boierul
Popşa Mihail
Giurca Drăgotescul
Toader Pitic
Crăciun Belcescu
Giupîn Şandrul
Ştefan Borîlovici cu fiii *Dragomir* şi *Ioanăş*
Nan Vena
Bogus
Vană Popşa
Strovici
Giurgiu Stîngaciu
Herman cu frate-său *Iaţcu*
Oancea cu femeia sa *Nastea*
Onicico
Stan Lucaveţ, Şerbco
Dragomir
Sinata, Nan, Stan şi Crîstea
Fundea, Dad şi cu nepotu-său *Solomon, Ivan* - dvornicu *dela Humor*
Crăciun Purcelescu
Onică
Lazăr, Stanciu şi Costea fiii lui *Ivan* dela Humor
Bena.

Zugravii

Gavriil-ieromonahu
Nichita
Dobre
Ştefan.

Din cărturari

Moişă-filosoful.

1.

Iaşii la 1402 în legătură cu aducerea moaştelor sfîntului Ioan-cel-Nou dela Suceava.

Strămutarea moaştelor sfîntului Ioan-cel-Nou de către Alexandru-cel-Bun dela Cetatea-Albă[2] în Suceava—pe atunci capitala Mol-

1. Cea mai veche inscripţie pe alocurea deteriorată — astăzi şi mai mult — a bisericii sf. Nicolae—domnesc (Iaşi) din August 1492 redată după un decalc completat ş'apoi fotografiat.

2. Izvoarele care ne indică în chip cert strămutarea moaştelor sf Ioan cel-Nou dela Cetatea-Albă la Suceava sunt: Grigore Ţamblac cînd îi scrie viaţa (Melchisedec *„Viaţa sfîntului Ioan-cel-Nou“*; Varlaam *„Cartea românească de învăţătură“* Iaşi, 1643 II f. 8; Dr. Silviu Dragomir *„Relaţiile bisericii româneşti cu Rusia în veacul XVII“* în Anal. Acad. Rom. mem. secţ. ist. ser. II tom. XXIV 1911—1912 pp. 1155—1156; Mitropolitul Dosoftei în al său *„Prologariu“*, sau „Vieţile sfinţilor“ luna Iunie în 2; Nicolae Costin *„Cronicile Romaniei seau letopiseţele“* ed. II Mich. Kogălniceanu tom. II p. 36: Vieţile Sfinţilor ed. Neamţ 1813 luna Iunie; fîntîna din Cetatea Albă care şi astăzi se numeşte izvorul sf. Ioan. Pentru a doua părere eronată că moaştele ar fi fost strămutate dela Trebizonda găsim pe Paul de Alep (Em. Cioran *„Călătoriile Patriarchului Macarie de Antiochia prin Ţările Române* 1653—1658“ p. 58, care ca străin ce era foarte lesne putea să se înşele. Căci aflînd că sfîntul era de loc din Trebizonda, a crezut că şi martirajul i s'a întîmplat tot acolo Apoi Michalache Kogălniceanu redactînd *„Cronicele României“* atribue într'o notă greşit lui Nicolae Costin că ar fi scris aceasta „dela Trapezont“ (Cf. tom. I p. 137 nota 2; tom. II p. 36). Iar după Mich. Kogălniceanu scrie Arun Pumnul (*„Privire repede preste două sute şese zeci şi şapte den proprietăţile aşa numite moşiile mînăstiresci“* Cernăuţi 1865 p. 25).

Deci M. Theodorian-Carada în a sa lucrare *„Câţiva Sfinţi“* Bucureşti 1920 pp. 30—31 în chip superflu şi lipsit cu desăvîrşire de orice critică şi confruntare a textelor mai uzează de autoritatea lui Şincai, Miron Costin şi Arun Pumnul pentru a arăta pe cei ce susţin aducerea sfîntului dela Trebi-

dovei – se face în împrejurări pe care cu greu le-am putea defini astăzi. De aceea trebue a ne folosi de unele elemente prea binecunoscute istoriografiei și a lămuri măcar într'o infimă măsură cadrul în care s'a produs acest eveniment religios destul de important pentru Moldovenii de pe acea vreme. Iar pe de altă parte a cerceta dacă nu cumva ne aflăm în fața unui fapt cu caracter pur religios cerut de o evlavie și necesități ale timpului, cari în înțelegerea celor de astăzi nu pot fi îndeajuns justificate prin o credință așa de șovăitoare.

De remarcat în însăși *„Viața sfîntului Ioan-cel-Nou“* scrisă în limba slavonă de Grigore Țamblac[1]—după moartea lui Alexandru-cel-Bun[2]—că martirajul se întîmplă pela începutul secolului al XIV-lea;[3] iar căpitanul corăbiei pe care a plutit sfîntul Ioan dela

---

zonda. Mai întăi că Gheorghie de Șinca în a sa *„Chronica Românilor“* ed. II București 1886 tom. I p. 591, nu vorbește nimic cu privire la chestia aceasta. Ci pentru anul 1401, căutînd a intercala ce scrie Miron Costin, în chip greșit atribue acestuia ce spune Urechi. Deci Gr. Urechi despre domnia lui Alexandru Vodă-cel-Bun istorisește: *„...adus-au cu mare cheltuială din țeara păgînă sfintele moștii...“* (Cr. Rom. tom. I p. 137). Editorul „Cronicelor“ Mich. Kogălniceanu referitor la acest pasaj din Urechi face nota: *„Din Țera Turcească, dela Trapezont“*, trimițîndu-ne greșit la Nicolae Costin, în loc de Ioan Neculce, care într'adevăr ne indică „.. din țeara Turcească“ fără a ne preciza localitatea Trebizondei. Recapitulînd deci aceea ce a voit să împărtășească M. Theodorian-Carada lectorilor săi se rezumă la următoarele: că Trebizonda ca localitate de unde ar fi fost aduse moaștele sf. Ioan-cel-Nou de către Alexandru-cel-Bun, nu ne este indicată, nici de Urechi, nici de Miron Costin, nici de fiul său Nicolae Costin, nici de Ioan Neculce, ci de către Michalache Kogălniceanu, atribuind lui Nic. Costin aceea ce a născocit el sau folosind cele citite din Paul de Alep pe care-l edita pentru întăia dată în a sa *„Foaie științifică și literară“* an. I (1844) Sept. 3 squ.

1. Tradusă de Prea Sf. Sa Episcop Melchisedec și publ. în *„Revista pentru istorie, archeologie și filologie“* București an. II (1884) vol. I fasc. I pp. 163—174. Și-n *„Analele Academiei Române“*, ser. II tom. VI 1883—1884. București 1885 pp. 85—100. „Grigore ce se poreclia Țemivrac=Цемвлака“ este pomenit și-n синопсисъ или краткое онисаніе отъ различныхъ лѣтописецевъ о началѣ славенскаго народа въ Санкт-Петербургѣ. 1785 p. 187. Gaster se întreba: „Ar merita un studiu deosebit urmărirea izvoarelor de care s'a folosit Dosofteiu, la alcătuirea operei sale celei mari, unde are și sfinți precum este sf. Ioan Novy sau sf. Petca (sf. Vinere) de cari nu știm, dacă au biografia lor scrisă și în grecește“ (Dr. M. Gaster în *„Rev. p. ist. arch. și fil.“* an. III vol. V p. 91). Credem că pentru viața sf. Ioan-cel-Nou, Dosoftei ca și Varlaam va fi avut în vedere această schiță biografică a lui Grigore Țamblac.

2. Melchisedec o. c. p. 41. Pomelnicul mitropoliei de Suceava din 1797 dă anul 1332 vezi „Ioan Neculce, bulet. muz. municip. Iași, fasc. 9 part. II (1933).

3. Ibidem. p. 60. Dosoftei în al său *„Prologariu“* pe luna Iunie 2 p. 141 v. zice: „Fost-au atunci anul 6860 [=1352]. Cu greu de admis această dată.

Trepizonda şi din pricina căruia i s'ar fi tras mucenicia şi moartea *„era de eresul latinesc"*[1] *„Frîng"*[2] sau *„Frînc"* deci papistaş.

Un element de ordin tot confesional, care ne indică într'o măsură cît de neînsemnată propaganda bisericii romano-catolice prin părţile noastre, dar în acelaş timp şi rezistenţa unei confesiuni ortodoxe închegate deja în formele ei ritualistice tradiţionale, este cunoscuta scrisoare a papei Grigore al IX-lea adresată regelui Bela al IV-lea, din 1234. În ea ni se vorbeşte de acei „pseudo-episcopi cari ţin de ritul Grecilor şi mulţi Unguri şi Germani şi alţi ortodocşi (adică catolici) din regatul Ungariei, ca să locuiască acolo trec la dînşii şi aşa făcîndu-se un popor cu aceşti Valahi, dimpreună cu ei dispreţuesc pe episcopul—Cumanilor diecesarul locului—şi primesc susnumitele taine întru mare scandal al ortodocşilor (catolici) şi întru multă scădere a credinţei creştine".[3]

In sinodul dela Buda ţinut în 1279, cap. 120, care vorbeşte despre preoţii schismatici *„De sacerdotibus schismaticis"* din Ardeal, prin acesta li se hotărăşte că: „nu le este iertat a ţine cult dumnezeiesc, a zidi capele sau alte case sfinte, nici credincioşilor" „a lua parte la astfel de cult dumnezeiesc sau a intra în astfel de capele. In caz contrar, să se aplice acestor preoţi puterea brahială".[4] Iar regele Ludovic-cel-Mare în 1366, ia măsuri riguroase dînd poruncă diregătorilor din comitatele Caraş şi Cuvin (Banat) să prindă pe toţi preoţii slavi sau schismatici *„Sclavos sive schismaticos sacerdotes"* din părţile acelea împreună cu muerile, pruncii şi toată averea lor şi să-i aducă înaintea comitelui Benedict, care conform ordinului regesc i-a scos din ţară.[5]

---

1. Ibid. p. 165; *„de eresa lătinească"* la Varlaam *„Carte româneascî de învăţătură Dumenece"* (1643) II f. 79 v.

2. Ib, p. 173 *„Frăncul"* Varlaam o. c. p. 80.—Vezi şi legenda stampei dela Voroneţ. Trimiterea lui M. Theodorian-Carada în a sa lucrare *„Câţi-va Sfinţi"* p. 27, la Simeon Fl. Marian—că aceasta dă pe căpitanul corăbiei de naţionalitate *„frigian"*, este falşă. Marian în alcătuirea monografiei sale slujindu-se de aceleaşi izvoare, povesteşte că Ioan a încărcat „mărfurile sale pe corabia unui *„frânc"* şi nu a unui *„frigian"*.—(Sim. Fl. Marian *„Sfântul Ioan-cel-Nou dela Suceava"* Bucureşti 1895 p. 5).

3. Epistola P. P. Grigorii IX Belae IV regi Hungariae scripta, dd° Viterbii, XVII Kalendas Ianuarii (16 Decembris) 1235. Theiner Monumenta historica Hungariae tom. I p. 140. Zimmermann Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I pp. 60—61 şi în trad. rom. *„Magazin istoric pentru Dacia"* tom. III p. 119—122.

4 Dr. Augustin Bunea *„Ierarhia Românilor din Ardeal şi Ungaria"* Blaş 1904 p. 80.

5. Hurmuzaki, Doc. I. 2 p. 132.

Bănuim că toate aceste încercări de siluire a conştiinţei populaţiei româneşti-ortodoxe din Ardeal, de către papistaşi vor fi contribuit poate într'o măsură cît de mică şi la acea trecere a munţilor *„pre ascuns"* a „Voievodului Bogdan cu feciorii lui" înainte de 2 Februarie 1365, dincoace în Moldova pentru care craiul Ungariei, nu are alte cuvinte de dispreţ faţă de necredinciosul său supus, de cît zicînd că numai *„diavolul i-a fulgerat"* făcînd acest pas.[1]

Mai avem de observat, cum că în afară de această propagandă cuceritoare de prozeliţi şi întreprinsă de biserica romano-catolică fără succese—după cum vom vedea—pe pămînturile locuite de Romîni, ia şi altă formă de cît cea agresivă.

In Muntenia la Curtea de Argeş[2] şi Cîmpulung,[3] în Moldova la Baia[4] şi Siret,[5] documentele ca şi tradiţiile ne vorbesc de urme de biserici papistăşeşti. Acestea ar fi fost zidite pentru unele din soţiile domnitorilor noştri şi cari ţineau nu numai de ritul bisericii romano-catolice, dar prin legătura făcută dădeau speranţe de convertire atît a soţului cît şi a populaţiei de sub oblăduirea sa.

Biserica papistăşească din Baia (Moldova) ale cărei rămăşiţi cu desăvîrşire topite mai perzistă până astăzi în o grădină particulară, pare aş lua fiinţă încă de prin 1377, datorită unei Margarete, presupusă a fi bunica lui Alexandru-cel-Bun,[6] precum şi cea din Siret.[7]

---

1. Ioan Mihályi de Apşa *„Diploame maramureşene"* Maramureş-Sziget 1900 pp. 56—59.

2. Ioan C. Filitti *„Despre Negru Vodă"* în Anal. Acad. Rom. mem. sect. ist. ser. III tom. IV mem. I (1924) pp. 19, 29.

3. Alex. Lăpedatu *„Marghita, Doamna Negrului-Voevod"* în Convorbiri lit. an. XXXVI (1902) p. 1112—1121 *„Un mănunchiu de cercetări istorice"* Bucureşti 1915 p. 7.

4. Radu Rosetti *„Ungurii şi episcopiile catolice din Moldova"* Anal. Acad. Rom. mem. secţ. ist. 1904—1905, ser. II tom. XXVII p. 301 squ; Alex. Lăpedatu *„Buletinul comisiunii monumentelor istorice"* an. II (1909) No. 2, pp. 53—63; I (1908) p. 170; Calendarul pentru neamul romănesc (Asaki) pe 1845; *Convorbiri literare* an. XI p. 1140; *Relaţiunea lui Baltazar de Piscia* în *„Columna lui Traian"* VIII—1 p. 379; N. Iorga *„Studii şi documente"* I—II, XXXI—VIII, XXXII; Catalogul Muzeului Naţional de Antichităţi 36 şi XII; T. Codrescu *„Uricarul"* VIII p. 26; N. Iorga *„Documentele din arhivele Bistriţei"* I, LXI—II prefaţa; C. Auner *„Episcopia de Baia"* în „Revista catolică" an. IV (1915) pp. 96, 98; Despre ruinile dela Baia ale unei foste biserici, care încă avea în ea inscripţii în limba slavonă (Iacob Negruzzi în Convorb. lit. an. I (1867) p. 308.

5. C. Auner *„Cei din urmă episcopi de Siret"* în Rev. cat. an. III (1914) p. 567; Radu Rosetti o. c. p. 240 squ.

6. C. Auner o. c. an. IV p. 98; D. Onciul *„Convorbiri literare"* an XLIX (1915) p. 732 în notă.

7. Ibidem, an. III p. 567.

Despre această Margaretă, Bandini pela 1646 scria că-i *„mărgăritarul acel preţios ctitora bisericilor moldoveneşti“*.[1]

Apoi mai ştim în chip precis, cum că după strămutarea moaştelor sf. Ioan-cel-Nou, la Suceava şi după moartea soţiei sale Ana, Alexandru-cel-Bun se căsătoreşte cu Ringala sau Rimgaila de confesiune papistaşă, sora lui Vitold marele cneaz al Litvaniei şi vară primară cu regele Poloniei Vladislav Iagiello. Cu această Ringală Alexandru n'a putut duce multă vreme căsnicia. Motivul ni-l arată chiar ea, zcînd justifică cererea de despărţire spunînd: că nu a reuşit să întoarcă pe Alexandru *„care se ţine de ritul Grecilor şi al Gentililor*—adică a păgînilor sau idolatrilor—*dela calea greşită a erorilor lor... la cunoştinţa credinţei adevărate“*. In consecinţă ea leagă conveţuirea mai departe cu Alexandru de condiţiunea ca: *„ducele* să jure cu inimă curată şi minte sinceră, că va *profesa înaintea episcopului expres credinţa aceea precum şi tradiţiunile şi dogmele aceleeaşi biserici, că le va observa negreşit şi că va trăi după ele“*.[2]

Dacă numai aceasta va fi fost pricina divorţului dintre Alexandru şi Ringala, încă ar fi suficient a ne indica că şi unul şi altul puneau mai pre sus credinţa, deci convingerile lor religioase. Dar în acelaş timp ne mai lămureşte şi atmosfera proprice vieţii sufleteşti a unei societăţi cristalizată în forme tradiţionale dela care cu greu ar fi putut abdica şi mai ales a se adapta la transformări rapide cerute de interese meschine. De aici se şi explică eşuarea acestei propagande, oricare i-ar fi fost mijloacele de insinuare şi cucerire. Şi dacă contemporan cu evenimentele, cari ne preocupă nu avem mărturii documentare a acestei rezistenţe pasive în materie de credinţă a Romînilor, mai tîrziu ne dau de gîndit observaţiile şi însemnările atîtor străini, cari nu puţin au rămas impresionaţi pe de o parte de viaţa simplă şi incultura unui popor alcătuit în majoritatea lui din păstori şi lucrători de pămînt, dar pe de alta de statornicia lui încăpăţinată pentru credinţa moştenită

1. Codex Bandinus ed. V. A. Urechiă în An. Acad. Rom. sec. ist. Bucureşti 1895 p. 244.

2. K. Eubel pub. de R. Rosetti o. c. p. 306 în nota a. Divorţul se pronunţă în 1421. La 13 Decemvrie acelaş an Domnul Moldovei dă hrisov în slavoneşte prin care asigură Ringalei numind-o *„fosta noastră soţie“*, Tîrgul Siret şi Volhovăţul cu sate şi cătune din ocolul lor, cu mori, heleştee, vămi şi alte venituri, cum şi şase sute de ducaţi de aur sau galbeni ungureşti (M. Costăchescu, Doc. moldoveneşti Iaşi vol. I p. 141 squ.)

dela care nu s'ar fi abătut de cît doar odată cu eşirea sufletului. Scrie din Krakow la 11 Septemvrie 1583, P. Antonio Possevino secretarului de stat Galli, că regele nu crede să se poată obţine vreun rezultat în Ţările Romîne pe terenul religios. Aceasta din pricina cerbiciei cu care ţin Romînii la legea ortodoxă şi a lipsei de cultură în care trăiesc, precum nu s'a obţinut nici în Ardeal succes, unde în toată lunga epocă a influenţei catolicismului şi a reformei nu s'a convertit măcar un singur romîn. Totuş nădăjdueşte la lăţirea confesiunii catolice printre Romîni prin tipărirea catehismului pe romăneşte şi înfiinţarea de colegii şi şcoli.[1]

De aceea un covîrşitor interes prezintă certarea fulminantă dar şi documentată a calvinului, care în prefaţa catehismului din 1656, strigă disperat împotriva tradiţiei ortodocşilor, piatra de care se poticnea orice propagandă: „Scărpinaţi-vî la grumazi şi deschideţi ochii: cà pre voi pune Pavel să fiţi anatema; pentru cà n'aveţi atăţiea peri în capu, căte obicine aveţi şi propoveduiţi afarî de ev[an]gh[e]lie[a] lui Pavel: cum se arată dentraceastea. Care ap[o][s][to]lă v'au învăţiatu căndu botezaţi de şcuipiţi şi suflaţi pre apă şi puneţi peceti de ciară în capul porobocului [= copilului] şi-l ungeţi cu mir şi-l învărtiţi de tre[i]ori pregiur masă şi-l închinaţi icoanelor, că Chs. ne-au învăţiatu întraltu chipu a ne boteza. Mat. 28 sth. 19. Vedeţi c-aţi eşit din ev[an]gh[e]lie[a] lui Chs. Care apostol vă învaţiă la cina Domnului de mestecaţi păinea şi vinul cu apî şi o purtaţi pre la bolnavi, deschizăndu-le gura cu leamne şi le înbucaţi cu liingura; au nu-s aceastea înprotiva ev[an]gh[e]liei lui Pavel ci-au scris. 1. Cor. în 11 cum au rănduit Chs. cina şi apostolii încă aşieau trăit cu ia. Şi care apostul v'au învăţiatu, la petrecaniia morţilor, de puneţi icoane pe păntece şi le sărutaţi şi ceareţi bani şi le puneţi cruce de ciară în mănă şi ban şi le daţi merinde şi udaţi cu vin şi înceape întăi popa a trage lut pre el,[2] şi alte nebunii multe ca aceastea care nu ni-i îndeleate ale scrie pre răndu.

Aceastea nice în scriptura sv[ă]ntă nu săntu scrisă, nice prorocii, nice apostolii, nice ev[an]gh[e]liştii n'au învăţiătu

1. Dr. Andrei Veress *„Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării-Româneşti“* Bucureşti 1930 vol. II p. 274.

2. Pentru obiceiul presărării ţărînei în chipul crucii pe mort vezi Dosoftei „Prologariul“ lunie 4 f. 143 v.

aceastea, ce săntu basne băbeşti. Mai cu deadinsu: în ce scriptură sv[ă]ntî aţi aflat la căsătoriia oamenilorù? de-i încingeţi cu brău, şi le puneţi cununi în capu, şi lumini în spate şi le înbucaţi mieare şi Dumn[e]zău cel adevărat faceţi pre oameni delă părăsescu şi prindu altul atunce la cununie vrunul din svinţi..."[1]

Aceste tradiţii ale ritului ortodox, care scandalizau până întru atîta pe un calvin pela 1656, ele nu erau o născocire a timpului vizat, ci îşi luaseră fiinţă desigur cu mult înainte de Alexandru-cel-Bun, se practicau pe vremea lui şi n'au încetat până astăzi. După cum înseamnă Iohannes Tröster pela 1666, că locuitorii fiind întrebaţi asupra vechimii obiceiurilor lor, *„ei nu pot răspunde nimic alta de cît vorbele: Assa am pomenitt (Haec est traditio), aşa am pomenit, aşa am apucat dela strămoşii noştri"*.[2]

D-l Z. Pâclişeanu cu dreptate constată, spunînd că *„dacă unirea cu catolicii a prins, cît a prins, la începutul veacului al 18-lea, cauza trebue atribuită, cea mai mare parte faptului, că a lăsat neatins acest ritual"*. Iar Husitismul ca şi Calvinismul, n'au putut ajunge nici la acest compromis, pentru motive cu mult mai puternice. Invăţăturile ca şi practicile religioase ale ambelor directive confesionale *„constituiau o negare a ritualului bisericii ortodoxe româneşti"*,[3] năzuiau la o modificare şi simplificare a acestuia, ceia ce pentru Romînii ardeleni era un atentat la viaţa lor.

Şi atunci era natural să se scrie de către unia din străini— deşi cu exagerare - cum că tot cultul Moldovenilor se mărginea în adoraţiunea lui Ioan-cel-Nou.[4]

Am insistat asupra unei pretinse şi intense propagande papistăşeşti, de oarece răposatul A. D. Xenopol, vedea în această strămutare a moaştelor sf. Ioan o prevenire împotriva pericolului ce ar fi ameninţat confesiunea ortodoxă şi că ar fi existat de fapt un progres al acestei ofensive de prozelitism în Moldova înainte sau şi în primii ani de domnie ai lui Alexandru-cel-Bun.[5]

---

1. Georgiu Baritiu *„Catechismulu calvinescu"* Sibiiu 1879 pp. 5—6.
2. „Revista critică literară" dela Iaşi an. II (1894) pp. 328—329.
3. Zenobie Pâclişeanu *„Fost-au Romănii Ardeleni Husiţi?" Convorb. lit* an. 66-lea (1933) p. 631.
4. Coyer *„Histoire de Jean Sobieski roi de Pologne"* Amesterdam 1761 tom. II p. 23.
5. A. D. Xenopol *„Istoria Românilor din Dacia Traiană"* vol. II pp. 157—159; Sim. Fl. Marian o. c. p. 40 este influenţat de aceiaşi idee.

Că această propagandă a fost, din cele ce am arătat în urmă, ea nu poate fi tăgăduită. Şi tentativa aceasta înteţită mai ales prin sec. al XII-lea şi al XIII-lea,[1] luase o formă atît de agresivă, că Grecii aveau o ură mai aprinsă împotriva Latinilor, de cît a păgînilor.[2] Totuş ea trebue a fi privită în rezultate şi acestea apreciate după justa lor valoare. Cum spre pildă, luînd cazul acelei hotărîri a Domnitorului din 1552, prin care voia să boteze pe toţi Ungurii din Moldova. Aceasta nu înseamnă numai de cît că ne aflăm şi în faţa unui fapt realizat,[3] a unei convertiri forţate în masă.

Un alt argument împotriva aserţiunei de mai sus, ar fi pregătirea şi apoi chiar participarea delegaţilor Moldoveni şi ai Ţării-Româneşti la conciliul din Constanţa între 1414 şi 1418,[4] conciliu de împăciuire a celor două confesiuni, care după cum ştim s'a ţinut pe vremea domniei lui Alexandru. Eveniment ce ne face a crede tocmai contrariul, deşi sinceritatea evanghelică nu pare să fi fost în nici o tabară.

Pe timpul acesta, nu poate fi deci vorba de o intensificare a propagandei. Iar dacă a fost, ea cere a fi dovedită documentar, *că în fine avea urmări rodnice printre locuitori băştinaşi.*

In afară însă de tot ce s'a spus până aici, strămutarea moaştelor sfîntului Ioan-cel-Nou, nu trebue a fi privită ca un fapt singular, izolat. Pentru cuvioasa Parascheva încă mai înainte de anul 1400, creştinii din sudul Dunării aveau mare evlavie.[5]

---

1. Mai ales vremurile Aseneştilor, fac pe Paisie, un călugăr bulgar, care a trăit mult timp în muntele Atos şi s'a apucat a scrie o istorie a poporului său în secolul al XVIII-lea, să dea informaţia despre stîrpirea catolicismului în Valahia şi introducerea pravoslaviei, fără însă a aduce probe şi a documenta faptele. (Ioan Bogdan *„Introducerea liturghiei slave la Români"*, Convorbiri literare an. XXIII (1889) No. 3 p. 305).

2. Hurmuzaki *„Fragmente din istoria Românilor"* Bucureşti 1879 tom. I p. 108.

3. Dr. Andrei Veress o. c. vol. I p. 78.

4. Episcopul Melchisedec „Mitropolitul Grigorie Ţamblac" p. 31; Constantin I. Karadja în „Memoriile secţ. ist. Acad. Rom. ser. III tom. VII (1927) mem. 2.

5. Despre Aseni în legătură cu moaştele sf. Paraschevi, iată ce ne relatează caligraful Matei autorul evangheliei scrise la Iaşi în 1599:

„Domnea pe atunci Ioan Aseni, fiul regelui Asen, bătrînul care cu mare virtute ocupase toată Macedonia, Tracia, Dalmaţia şi Mesia şi Albania şi Tesalia întreagă cu Thesalonicu şi sfîntul Munte Athos, până la Dyrachium. Şi pretutindeni mitropoliţi şi episcopi hirotonisia..." Apoi venind din Constantinopol nişte soli trimişi de Asen pentru strămutarea moaştelor sfintei Paraschevi, manuscrisul adaugă: „Regele mersese la întîmpinare cu oamenii săi, cu oaste, cu Elena mamă-sa şi cu regina soţie Ana. De asemenea ieşiseră

Grigore Ţamblac în al său panegiric ne dă toate detaliile privitoare la strămutările sfintelor ei moaşte, fapt care nu poate de cît să ne întărească şi mai mult vaza de care se bucurau pe atunci printre credincioşii ortodocşi.

In 1395 se vede că au fost cerute de către ţarul bulgăresc pentru Vidin dela Celebi fiul lui Baiazet care stăpînea Tîrnova, pe cînd sfîntul ei trup se afla în biserica cu acelaş hram de sub trapeziţa din Tîrnova. Deci de aci este strămutată la Vidin. In campania însă pe care o întreprinde Baiazet, aducînd dezastrul creştinilor dela Nicopole; iar ţarul bulgăresc cu toate asigurările de pace şi frăţietate făcute în prealabil sultanului, fiind declarat prizonier, legat şi trimis la Brusa, vedem că după aceste evenimente şi după spusele lui Ţamblac, Sultanul biruitor este vizitat de cneaghina Anghelina văduva despotului sîrbesc Lazăr, dimpreună cu cele două odrasle ale ei Stefan şi Vîlc şi de soţia despotului Ugleş, Eufemia, cari printre altele cer să li se dea moaştele cuvioasei Paraschevi. Baiazet cedîndu-le, ele sunt strămutate dela Vidin la Belgrad.

De către d-l St. Nicolaescu, atrăgîndu-ni-se atenţia, că episcopul de Roman Melhisedec este greşit în redarea textului lui Grigore Ţamblac adică punînd pe Voievodul Mircea, unde este vorba de ţarul bulgaresc trimis în captivitate dela Vidin la Brusa,[1]— ceea ce făcu şi pe răposatul Xenopol să cadă în aceeaşi eroare istorică,[2]—şi noi convingîndu-ne de aceasta prin confruntarea textelor, după d-sa dăm traducerea corectă a acestor pasaje în care ni se oglindeşte aşa de minunat evlavia credincioşilor pentru sfintele

---

patriarhul Vasile al Tîrnovei cu toată rînduiala. Ingenunchind regele pe lîngă lacră, sărută evlavios şi se bucură şi mulţumi lui Dumnezeu că-l învrednicise a se închina acestor rămăşiţe sacre". (Codicele Patriarhiei de Ierusalim" după Marcu Beza „Urme româneşti la Ierusalim" in *„Boabe de grîu"* an. IV (1933) Nr. 6 pe Iunie p. 321).

1. Melchisedek episcop de Roman *„Viaţa şi minunile cuvioasei maicei noastre Paraschevei, cei nouă* (1889) Bucureşti 1896 p. 39.

Ibidem Grigore Ţamblac o. c. III p. 27. Ideia d-lui St. Nicolaescu deşi foarte de preţ nu este nouă. Răposatul C. Litzica pe altă cale şi cu alte izvoare ajunsese la următoarea concluzie: **„Mircea n'a fost niciodată prins de Turci, necum să mai fi fost exilat la Brussa"** (*Convorbiri literare* an. XXXV (1901) p. 383 passim. 372, 375 squ; cf. N. Iorga *„Convorb. lit."* 1901 p. 474 şi *Chilia şi Cetatea Albă* p. 65 squ; *„Conv. lit."* 1900 p. 49 squ.

2. A. D. Xenopol ed. I vol. II o. c. p. 94 şi nota 5.

Gr. Tocilescu în al său *„Manual de istoria Românilor"* Bucureşti 1899 ed. II-a 1900 p. 109—123. încă susţine că *„După Nicopole (1396) Baiazid prin înşelăciune prinde pe Mircea şi-l trimite la Brusa; iar în locu-i pune pe Vlad"*, desigur influenţat de Xenopol, fără a fi mai cercetat, unde stă adevărul.

moaşte de ale cuvioşilor, din acea epocă. Şi care în bună parte justifică strămutările lor nenumărate, dorind ca fiecare popor să le aibă de patron, aşa după cum cerea nevoile evului mediu.

I.

„Deci, după mulţi ani dela acestea, cînd *ţarul bulgar* nu se aştepta şi oamenii cu toţii în bună pace şi bună cinstire creşteau pentru rugăciunile acestei preacuvioase Maice, furtuna şi dezordinea neîncetată s'a ridicat de războitorul de la începutul lumii, *pe împăratul barbar* în potriva acestei slăvite cetăţi l-a înarmat, care a şi venit preste toate hotarele Bulgariei şi a luat-o ca pe un cuib. Şi venind asupra minunatei cetăţi, nu se hotara la luarea ei, văzînd tăria locului, precum şi este, închisă cu munţi răpoşi şi vîrfuri înalte şi cu ziduri mari întărită şi pe dinăuntru cu mult cinstitele moaşte ale preacuvioasei întreit mai întărită şi ca o oaste neînvinsă avînd pe acestea la mijloc şi pe locuitorii de acolo"....

II.

„Cînd toate cele ce erau în cinstita cetate s'au adus în faţa împăratului, s'a adus şi atotcinstitul trup al preacuvioasei, despuiat de îmbrăcămintea de mare preţ şi îmbrăcat cu nişte haine mici şi proaste. Pe acesta l-a cerut *ţarul domnitor* peste cetatea Vidin depe fluviul Istru (Dunărea), acolo la ale sale l-a trimis, unde a şi stat nu multă vreme. După această *regele Ungariei* şi cu forţele de sub conducerea lui au trecut fluviul Dunărea şi a luat cetatea Vidinul şi s'a aşezat în Nicopole. Căpetenia barbarilor a lăsat atunci *Bizanţul* (în contra căruia lupta cu tărie), şi înpotriva Ungurilor cît mai degrab s'a înarmat şi dînd lupta pe aceştia i-a învins pînă la sfîrşit, şi în fluviu a făcut a se înneca cea mai mare parte din oştire. *Şi astfel cu o strălucită victorie se încunună Ismailiteanul. A mers asupra cetăţii Vidinul şi ţarul i-a ieşit înainte, netemîndu-se, pentrucă îi trimisese cuvîntul lui de cinste. Legat l-a trimis pe acesta la Brusa, iar toată averea lui nenumărată cîtă era, a luat-o şi a trimis-o la a sa*[1]...."

1. И тако свѣтлыми побѣдами красоуе се Исманлитїнь, на бдин'скый приходить градь и цара оубѡ, къ нiемоу изьшьдша, не боеща се за нѩже ради къ нiемꙋ посламь вѣше обѣщанїй, свезана того въ Прꙋсїйскый градь ѿтпоущаеть, имѣнїа же его, въсако числа бышьша соуща, възьмь и та въ своа ѿтпоущаеть. (Em. Kaluzniacki, *Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius* 1375—1393 Zweite Beilage pp. 433—434).

III.

„După cele astfel petrecute, întîmplatu-s'a a fi aci, venind a-l vizita *pe împărat*, preabinecinstitoarea prinţesă a ţării Sîrbeşti, soţia deapururea pomenitului şi sfîntului prinţ Lazăr, cu cele două binecinstitoare odrasle: Stefan despotul şi Vîlc, dar şi soţia marelui şi preaviteazului despot Ugleş, numită Eufimia.[1] Şi aceasta fiind împodobită cu virtuţi pustniceşti şi fapte şi binefaceri şi în înţelepciune şi judecată pre mulţi îi covîrşea. Acestea împreună au avut cutezarea la împărat de au cerut: nu cetăţi, nici cele dimprejurul acestora, nu averi, nimic alta din toate aceste avuţii, care de puţină şi vremelnică dulceaţă sunt şi peritoare fără de sfîrşit, dar cuprinse de multă dragoste, s'au plecat, cerînd moaştele neputrede ale acestei Preacuvioase Maice. Iar el rîzînd, a zis: „Şi de ce nu cereţi voi din celelalte averi multe vrednice şi de mare preţ, ci din tot numai oase uscate şi nemişcătoare? Şi ele (cu bunăvoinţa Celui Bun, cu bunătatea sufletelor lor iubitoare de Dumnezeu, au propus): De voieşti, au zis, tot avutul nostru în schimbul moaştelor dorite de noi, suntem gata a-l da! Iar el a lăudat osîrdia lor (plăcîndu-i faptele bune şi martirii, s'a minunat) şi le-a şi dat în mînile lor ceea ce au cerut“...[2]

Moaştele sf. Filoftei de asemenea sunt strămutate mai întâiu dela Tîrnova la Vidin şi apoi în Ţara-Românească la Curtea-de-Argeş între 1395 şi 1404.[3] Poate aducerea acestora în ţară să fi fost condiţionată de aceea a sf. Paraschevi, căci prea apropiate sunt datele ambelor strămutări.

Lachanas pela 1277, deşi un simplu cetăţean, mai înainte de a deveni personajul istoric al Mesiei din sudul Dunării, se simţea purtat de planuri, cari se înălţau sus de tot, se topea în rugăciuni fierbinţi şi vorbea cu consătenii săi, că mai mulţi sfinţi i se arătaseră, provocîndu-l să sfarme jugul robiei şi să risipească dela sine domnia peste ţară şi popor.[4]

---

1. Michel Lascaris. *A propos d'un épitaphios du monastère de Putna*. Revue historique an. II (1915) p. 357; O. Tafrali *„Le trésor byzantin et roumain du monastère de Poutna“* Atlas, Paris 1925 pl. XXI.
2. Em. Kaluzniacki o. c. pp. 432–434.
3. Mem. secţ. lit. Acad. Rom. ser. III tom. VI (1933) mem. 8 pp. 9, 16. St. Nicolaescu *„Convorb. lit.“* an. XXXVI (1902) p. 959.
4. Hurmuzaki „Fragm....“ I p. 167.

De tot tîrziu între episcopul de Roman Vasile şi arhiepiscopul Moscovei chir Gherontie se face un schimb de scrisori şi de vederi liturgice, adică dacă sfintele moaşte trebue să fie purtate după mersul soarelui sau împotrivă.[1]

După cum vedem avem a face cu obiceiuri şi o evlavie specifică acelor timpuri. Şi pe de altă parte este exclus, ca pe un front aşa întins propaganda papistaşilor da de lucru ortodocşilor; iar aceştia ca o măsură prevenitoare pentru credinţa lor slăbită să strămute sfinte moaşte, care aflîndu-se în mijlocul credincioşilor lipsiţi de atari odoară să-i emuleze şi să-i întărească. Nu mi se pare ceva mai eronat.

In îngrijirea pe care o pune Alexandru Vodă, ca sf. Ioan-cel-Nou aflător astăzi la Suceava — să fie strămutat dela Cetatea Albă (Akerman) oraş genovez pe atunci,[2] trebue privită ca un simplu fapt, o sfîntă dorinţă, ca să lăţească şi să întărească evlavia între supuşii săi,[3] pentrucă aceasta încă era un fel de exprimare a ei pe acea vreme, independent de orice influenţă din afară. Căci însuşi marele voievod Alexandru, era un *„bărbat înfrumuseţat şi cu alte bunătăţi"* printre care avea şi pe aceea a fi *„iubitor de mucenici"*.[4] Pătimirile acestui sfînt ajunsese şi *„în urechile"*[5] sale şi pe care dorea negreşit să-l pue ca patron al scaunului său dela Suceava.

Ideia de altmintrelea, ne-o precizează şi ne-o reliefează chiar panegiristul vieţii sf. Ioan, cînd zice: ca să fie *„păzitor al statului său"*.[6] Iar mai tîrziu cronicarul Grigore Urechi, caută a ne încredinţa despre buna conducere a lui Alexandru-Vodă, împărtăşindu-ne cum că *„dacă s'au văzut luminat în cinstea domniei, în doi ani a domniei sale, fiind mai întreg şi mai cu minte de cît cei trecuţi înaintea domniei lui, şi multe rîvnind şi nevoind spre cele de folos*

1. Şt. Ciobanu în *„Bulet. com. mon. ist. pentru Basarabia"* Chişinău 1924 p. 73.
2. N. Iorga *„Chilia şi Cetatea Albă"* Bucureşti 1900 p. 79: cf. cr. Urechi ed. Mich. Kogălniceanu „Cronicele Romaniei seau letopiseţele Moldaviei şi Valahiei" ed. II Bucureşti 1872; I p. 136; II pp. 36, 233; Varlaam o. c. II f. 84 v; Episc. Melchisedec *„Viaţa şi scrierile lui Grigorie Ţamblac"* p. 28; Dosoftei *„Prologariu"* sfinţilor pe luna Iunie 5 f. 141.
3. Arun Pumnul *„Privire raepede preste două sute şasezeci şi şapte den proprietăţile aşa numite moşiile mînesteresct"* Cernăuţi 1865 p. 25.
4. Grigore Ţamblac—monahul în o. c. p. 173; Varlaam o. c. II f. 84 v.
5. Varlaam o. c. f. 84 v.
6. Episc. Melchisedec. o. c. pp. 99, 174.

sufletului său, adus-au cu mare cheltuială din ţara păgînă[1] *sfintele moştii ale marelui mucenic Ioan-Novi şi le-au pus întru a sa vestită cetate ce este la oraşul Sucevei, cu mare cinste şi pohvală, de* **ferirea domniei sale şi de paza scaunului său".**[2]

Prin urmare strămutarea moaştelor s'a făcut din evlavia pe care o avea domnul în sfîntul dela *„cetatea ce să chema Cetatea Albî la Maria Neagrî în margine de cătrî ţara Moldovei"*.[3]

Şi înadevăr, Alexandru Vodă se sfătueşte cu *„Arhiepiscopul Iosif"* trimiţind a aduce slăvitele sale moaşte pe *„un boer cu destulă oaste"*, ceea ce se şi întîmplă, după cum am şi văzut în al doilea an al domniei sale,[4] adică 1402.[5]

Domnul ieşi înaintea alaiului în apropiere de Iaşi la *„poiana"*,[6] — care negreşit, că numai după acest eveniment, i s'a zis

1. Cr. Gr. Urechi o. c.; Varlaam (1643) o. c. II f. 84 v.
2. La fel reproduce şi *Nic. Costin* o. c. p. 36.
3. Varlaam f. 80.
4. Cr. Gr. Urechi o. c. tom. I p. 137; Varlaam o. c. pune şi luna Iunie în 2 zile. Cei care ne dau un alt an de cît cel în deobşte cunoscut de 1402 sunt: Mitropolitul Dosoftei care în al său „Prologariu" Iunie 2 ne spune că Alexandru-cel-Bun „au adus pre sfîntul în Suceava la sfinta mitropolie" la 6907 adică 1399, deci cînd încă nu era Domn. Dosoftei se înşela însă. Totuş data aceasta încă ar pleda pentru 1402, cînd ne gîndim că învăţatul mitropolit desigur că facea apel la memorie şi lua drept călăuză pentru a fixa data acestui eveniment începutul domniei lui Alexandru Vodă. Singur Nicolae Costin ne dă anul 1415 zicînd: *„...pre acestu sfânt l-au fostu adusu în ţeara cu multă cheltuială răposatul Domnu bătrînul Alexandru Vodă, feciorul lui Roman Vodă dela păgîni dela Cetatea Albă din veleatul 6923* [=1415] *de au stătut în ţeară ca la trei sute de ani"* (*Cron. Rom.* ed. Mich. Kogăln. II p. 36) Noi însă după cum am vazut în urmă până în luna April 1415 soţia lui Alexandru Vodă Ana, era moartă. Cele două zugrăveli ale mănăstirilor Voroneţ şt Suceviţa, care voesc a ne reda momentul primirii sf. moaşte în oraşul Suceava, pun pe Ana alăturea de Vodă. Iar că N. Costin, nu ne dă ca sigur acest an se vede şi din a doua parte a afirmaţiei sale: „...de au stătut în ţeară ca la trei sute de ani". Ceia ce de la data indicată de el 1415 şi până la 1686 anul ducerii sf. moaşte în Polonia fac 271 de ani. Această nesiguranţă şi neprecizare, ne fac a rămînea tot pentru data de 1402.

Pentru *„Anul dela Martie în Moldova în timpul lui Alexandru-cel-Bun"* vezi Gh. Popovici în *„Convorbiri literare"* an. XXXIX (1905) pp. 193—221.

5. Dosoftei—mitropolitul Moldovei în al său *„Prologar"* este greşit cînd zice: „iară cînd stătu D[o]mn ţării Moldovei Alexandru cel Bun ce l-au adus pre sf[î]nt[u]l Ioan în Suc[i]avî la sf[î]nta mitropolie, era 6907 [=1399]" pe luna Iunie 3 f. 141 v.
6. D-l N. Iorga la 1900 (*Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe"* p. 79) bizuindu-se pe acelaş material informativ, spune că: *„Domnul eşi înaintea alaiului în apropiere de Iaşi, la Poiana Vlădicăi împreună cu Mitropolitul"*; iar în 1933 (Bulet. com. mon. ist. an. XXVI fasc. 75 p. 7) că: **„Alexandru-cel-Bun cu o adevărată mică oaste s'a dus la Cetatea-Albă, a luat rămăşiţele sfîntului şi le-a adus la Suceava"**. Ce face pe d-l Iorga ca în cele din urmă să încline către această ipoteză, nu putem şti, sau ca să întrebuinţăm o expresie a d-sale *„e un mister"* (Ibid. o. c. p. 9). Noi însă rămînem la informaţia confirmată de documentele posterioare evenimentului şi socotim de bun şi serios ce a publicat d-sa acum 33 de ani în urmă.

Furia lui Iorga, care trimete pe Brătianu şi Magdalena Iorga la G. Bobulescu ca să-i dea explicaţii şi să-i facă scuze!

„Poiana Vlădicăi“, — împreună cu mitropolitul [1] *„şi cu foarte mult popor din oamenii lui Dumnezeu, însă şi cu arhierei şi cu tot clerul bisericesc, cu făclii şi cu tămîie şi cu miruri bine mirositoare“.* [2] Lucru pe care-l vedem făcut şi de Vasile Vodă Lupu, la aducerea moaştelor sfintei Paraschevi, cînd iesă înainte la Galaţi; [3] iar mitropolitul cu episcopii întîmpină alaiul pe Dunăre în jos, tocmai la Ismail sau Şmil. [4]

Cu alte cuvinte, locul unde Alexandru-cel-Bun găsi cu cale să întîmpine *„cu toţi cei slăviţi ai săi“* [5] moaştele sfîntului Ioan cel Nou, şi a le întovărăşi până la Suceava pentru a le depune întâiu în vechea biserică a Mirăuţilor, [6] nu este de cît actualul sat al Vlădicenilor *„nu departe de Iaşi“*, [7] astăzi ca la 2—3 chilometri.

Prin urmare, la intrarea satului Vlădiceni de azi, ascuns într'o înfundătură de dealuri şi adăpostit din toate părţile, împrăştiat pe cele poale de smîrcuri ponorîte; acum 500 de ani în codrul ţărmurit de apele leneşe ale Bahluiului, se afla o poiană, în care Alexandru-cel-Bun a ieşit înaintea moaştelor sf. Ioan-cel-Nou, pornit dela Cetatea-Albă şi care poiană numai după acest eveniment destul de însemnat, ş'a luat numele de „Poiana Vlădicăi“ după cum vom şi vedea.

Alaiul — aducător de sfinte moştii, negreşit că a ţinut întâiu cursul Nistrului în sus; iar mai apoi abătîndu-se şi străbătînd Basarabia în curmeziş, a luat-o spre Prut, pe care-l va fi trecut pela Zagarancea — vechiu vad de trecere — pe plute *pe dubase*, adică de stejar, apucînd *„drumul mare“* [8] şi vechiu de sub culmea

---

1. Gh. Popovici *„Index zolkieviensis“* în rev. *„Candela“* dela Cernăuţi, an. III pp. 547—549.
2. Un document de mai tîrziu al lui Miron Barnovschi-Vodă zice: *„Mitropolitul, episcopii şi cu poporul întreg“* Ibidem.
3. N. Iorga *„Documente româneşti din archivele Bistriţei“* partea I pp. 72—73.
4. Ibidem. Ismailul=Şmilul făcea parte din raiaua turcească de oarece Vodă Brîncoveanu cere voie dela Vizir ca să facă o biserică acolo (Şt. D. Grecianu *„Viaţa lui Constantin Vodă Brâncoveanu“*.
5. Episc. Melchisedec o. c. Bucureşti 1906 p. 87.
6. Bisărica Mirăuţilor constant s'a numit *„Mitropolia veche“* cu hramul sf. Gheorghe, care pare a trece la cea din Iaşi zidită în timpul păstoriei Mitropolitului Gavril Calimah. Biserica Mirăuţilor pare a fi cea mai apropiată de cetate, lîngă Curtea Domnească. (Isidor Onciul în *„Candela“* dela Cernăuţi pe 1892 pp. 533—540, 600—612, 669—679; Sim, Fl. Marian o. c. p. 40; N. Iorga *„Chilia şi Cetatea Albă“* p. 79.
7. Gh. Popovici o. c.
8. Cf. Mich Kogăln. o. c. II pp. 314, 356; T. Codrescu *„Uricarul“* vol. pp.XII 312—313, 302; XI p. 363; V p. 212.

dealurilor a Costulenilor[1] şi a Tomeştilor, ce mărginesc şesul cel mare al Ţuţorii,[2] scăldat de belşugul apelor Jijiei şi ale Prutului atunci cînd se înfrăţesc întro revărsare în anumiţi ani şi anotimpuri.

După ce, cele două alaiuri, s'au adunat la un loc făcînd un mic popas la *„Poiana Vlădicăi, din jos de tîrgul Iaşi“*, unde ieşise însuş Alecsandrui-Vodă *„cu boerii săi şi cu întreg poporul“* cu *Mitropolitul*[3] *„încă şi cu arhierei*[4] *şi cu tot clerul bisericesc, cu făclii şi cu tămîie şi cu miruri bine mirositoare“*[5] *„pentru a întîmpina pe sfîntul Ioan-cei-Nou“* au trecut Bahluiul pe un pod făcut cu această împrejurare, care până astăzi, poartă numirea de *„Podului sfîntului Ioan“*.

Ţăranii, mai ales cei din împrejurimi şi astăzi mai păstrează încă tradiţia, istorisind cu greşeli, cum că de aceea i se zice *„Podul sfîntului Ioan“* de oarece pe aici a fost vadul peste care s'a aruncat cel dintâiu pod de a putut trece alaiul cu moaştele sf. Ioan *cînd au fost aduse dela Odesa.*

Şi lucrurile nu pot fi puse la îndoială cîtuşi de puţin, cînd ne gîndim că în Cetatea-Albă şi azi o cişmea este numită *„Izvorul sfîntului Ioan“*.[6]

O altă strămutare de moaşte—cele ale cuvioasei Paraschevi—întîmplată cu mult mai tîrziu (1641 Iunie)[7] a lăsat urme amintitoare printre care dela 1668, făcea să se mai pomenească încă. de *„drumul cel mare, unde au descălecat sfînta“* între cele două ape ale Bîrladului şi Vasluiului.[8]

Ca atare nu se putea ca de un eveniment aşa de important pentru viaţa obştească la care participa dela „vlădică până la opincă“

---

1. Condica ined. a sf. mitropolii a Moldovei (1818) p. 235 squ; C. Erbiceanu *„Ist. Mitropol. Moldov. şi Sucevei.“*: pp. 22—294; Gh. Popovici o. c. an. III p. 548 IV. p. 94; Ioan Bianu *„Catalogul manuscriptelor rom.“* I pp. 52, 513—514; T. Codrescu *„Uricariul“* vol. XX pp. 278—9, VIII p. 350, 349: N. Iorga *„Studii şi documente“* VI pp. 61—2; Preotul Const. I. Bobulescu *„Revista istorică“* an. II (1916) N-l. I. Ianuar. p. 8—17.
2. T. Codrescu o. c. XXV pp. 253, 257.
3. Gh. Popovici o. c. 547—549.
4. Ibidem p. 549.
5. Episc. Melchisedec o. c. p. 148; Sim. Fl. Marian o. c. p. 20 squ.
6. Cf. Zamfir C. Arbure *„Basarabia în secolul XIX“* ed. Acad. Rom. Bucuresti 1869 p. 276, M. Theodorian-Carada o. c. p. 31 nota 4.
7. Cf. Melchisedec. Notiţe istorice şi archeologice..“ Bucureşti 1885 pp. 172—173; N. Iorga „Doc. rom. din arhiv. Bistriţei“ pp. 72—73.
8. Preotul Ioan Antonovici „Documente bârlădene“ Bârlad 1915 vol. III p. 205.

să nu fie legată numirea vreunei poiene, a unui pod sau hramul vreunei biserici.

Prin urmare reluînd firul povestirii noastre, alaiul sporit a înaintat suind malul din stînga al Bahluiului, trecînd prin Ciurchii de astăzi, parcurgînd Tatarașii, unde ceva *„mai în urmă fiica unui boier mare zidi“* o *„frumoasă mănăstire în numele sfîntului“* [1]—în locul căreia poate cu totul tîrziu hatmanul Nicoară sau Nicoriță înălță alt sfînt locaș[2]—scobori la vale în Cîcaina [3] trecînd pe un pod, care mai pe urmă i se va fi zis *„Podul lui Ștefan Vodă“* [4] și se va fi suit la deal dînd în Beilic, pe unde înaintînd către dricul —mijlocul orașului—sfintele moaște s'au depus vremelnic „într'un loc în mănăstirea sfîntulu Sava, pentru ca să se vadă apoi unde dorește a fi el însuși. Voința—sfîntului [5]—era de a intra în careta domnească, care urmată de popor îl conduse la Suceava. [6]

Astfel ne relatează diaconul Paul din Alep, însoțitorul tatălui

---

1. Emilia Cioran „Călătoriile Patriarchului Macarie de Antiochia în Țările Române“ 1653—1658 București 1900 p. 59 sau Hajdău „Arhiva istorică a Romaniei“ II p. 80.

2. Gh. Ghibănescu „Surete și izvoade“ V p. 277; И. Н. Халипа „Труды Бессарабской губернской ученой архивной коммиссiи“ Chișinău 1907 tom. III p. 404.

3. Mich. Kogăln. o. c. II p. 199, III p. 8.

4. Ibidem. o. c. I p. 370.
Ziarul militar al unui polon vorbește despre mișcările oștirii cancelarului Ioan Zamoyski în Moldova între 21 Septemvrie și 24 Octomvrie 1600 și despre bătălia de pe Bucovel. Deci în acest ziar se însemna *„Tertia Octombris castra promota ad fluvium Tatrus* (Trotuș) *fixaque sub ipso tumulo sub quo centum millia Turcarum per Stephanum Voieuodam caesa sepulta esse dicuntur“* (Dr. Andrei Veress) *„Documente privitoare la ist. Ardealului...“* București 1933 vol. VI p. 244). Insă cum Ștefan cel Mare împotriva Turcilor pe valea Trotușului n'a dat nici o luptă, tradiția reprodusă în acest ziar polon este de mare importanță pentrucă ne redă imaginația corectă populară de pe atunci și care dăinuește până azi în Moldova atribuind lui Ștefan-cel Mare, movile, văi, ziduri etc. Așa mai semnalăm „Valea lui Ștefan Vodă“ în apropiere de Miroslava de lîngă Iași (N. Iorga *„Studii și doc.“* vol XI p. 93). Despre drumul și podul lui Ștefan Vodă *(Ioan Neculce, buletinul muzeului municipal din Iași,* fasc. 7 pe 1928 p. 138) Despre adevăratul pod al lui Ștefan-cel-Mare, care-i comemorează numele și cel identifcat greșit de către răposatul Dr. C. Istrati cu numele lui Mihalache Sturza (vezi Radu Rosetti în *„Convorbiri literare“* an XL (1906, p. 90). Pentru tradițiile populare să se vadă minunata carte tipărită de Casa Școalelor, bibl. pentru popor a răposatului Simion T. Kirileanu întitulată *„Ștefan cel Mare și sfînt istorisiri și cîntece populare“* tipografia mănăstirii Neamțului 1924 ed. III.

5. Acelaș lucru se observă și-n viața sfintei Filoftei descrisă de Mitropolitul Ungro-Vlahiei Neofit I grecul, pentru care desigur că el avea înainte un vechiu manuscris „Voința sfintei a fost să locuiască la Curtea de Argeș“, (rev. *„Biserica ortodoxă română“* an. II 3. 635). Iar pentru alte manifestări ale voinței sfîntului dela Suceava (vezi Sim. Fl. Marian o. c. p. 40 squ.)

6. Emilia Cioran o. c. sau Hajdău.

său Patriarhul Macarie, cam pela 1654, aflînd despre această poposire a mucenicului din Cetatea-Albă în mănăstirea sfîntului Sava în împrejurarea, pe cînd se afla admirînd Iaşul din parmaclîcul arhondaricului ctitoriei Hatmanului Nicoriţă, biserică care după cum ştim s'a ridicat tocmai în amintirea trecerii moaştelor sfîntului Ioan-cel-Nou pe acolo.[1] Deci tot Paul din Alep mai adaugă: „*Intru cît priveşte pe acel sfînt numit Ioan-cel-Nou, ne înştiinţarăm, cum că este acum un secol sau ceva mai mult, de cînd, el muri ca martir al credinţei în Trebizond* (sic.) *Domnitorii Moldovei au trimis şi au întrebuinţat toate mijloacele până ce au reuşit a-l aduce în capitala lor.*“[2]

In această povestire păstrată ca tradiţie, se înţelege, că se văd mai multe greşeli strecurate de diaconul Paul, care dealtmintrelea ca străin ce era, i se pot ierta. Şi totuş ele sunt de preţ.

Una este aceea, că în loc de 254 de ani, cîţi erau la mijloc, el pune numai „*un secol sau ceva mai mult*“. Apoi fiind străin de istoria ţării noastre şi ca atare un cît mai fidel istorisitor al unei tradiţii, ce i se comunicase, el crede capitala Moldovei că a fost întotdeauna aceeaşi, adică oraşul în care se afla el, socotind Suceava, ca un loc, ce i-ar fi plăcut îndeosebi sfîntului. Pe noi însă, tocmai aceste greşeli ne fac a pune temei şi mai mult pe faptul în sine, adică a găzduirii pentru scurtă vreme a sfîntului Ioan în Iaşi, adăpostit fiind la mănăstirea sf. Sava. Iar cît priveşte de amănunţimi, nu era obligat să le ştie el. Deci sîmburile istoric şi adevărat al acestei relatări, confirmat şi de alte date, există.

Apoi să mai ţinem socoteală şi de faptul, că gazda patriarhului Macarie şi a fiului său diaconul Paul, era însăşi mănăstirea sfîntului Sava[3] — de care depindea biserica mănăstirii Nicori-

1. Em. Cioran o. c.
2. Ibidem.
3. Pentru a se vedea şi mai bine continuitatea acestei tradiţii ca patriarhii sosiţi în capitala Moldovei, să fie găzduiţi în mănăstirea sf. Sava, o însemnare făcută pe un *Mineiu*—Iulie grecesc tipărit la Veneţia în 1732, ne pune în faţa patriarhului Silvestru şi el tot al Antiohiei, care are atîtea legături cu viaţa noastră, până şi aceea de ctitor al bisericii sf. Spiridon din Bucureşti. (Pr. Vasile Radu „*Mănăstirea Sf. Spiridon şi patriarhul Silvestru al Antiohiei*“ n „*Revista istorică română*“ Bucureşti. an. 1933 vol. III fasc. I pp. 11—28).

Această însemnare de preţ sună astfel: Σίλβέστροσ......

† Ἐν ἔτει χιλιωστῷ ἑπτακοσιωστῷ τεσσαρακωστῷ τετάρτῷ μηνὶ Μαΐῳ ἤλθομεν εἰς τὸ θεοφρούρητον Γιάσιον ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τȣ εὐσε-

ței[1]—unde cu îndelungata lor ședere puteau afla ceva și din trecutul bisericilor noastre ieșene.

Căci e de remarcat, că atunci cînd faptele sunt prinse bine de el, povestindu-le, ele corespund adevărului istoric. Cum spre pildă, cînd istorisește despre Galata că a fost zidită de Petru-Vodă.[2]

Dela Iași, moaștele sf. Ioan a trebuit să fie duse la Suceava și așezate în biserica Mirăuțului cu hramul sfîntului Gheorghe.[3]

Ce drumuri a ținut procesiunea—din cele două, al Hîrlăului sau al Pașcanilor—cu nimic nu ni le-a însemnat. Căci chiar dacă în parcursul ei pe ici pe colo, vreun popas, vreo aducere aminte, evoca marele și sfîntul eveniment pentru mulțimea țăranilor ieșită întru întîmpinare, cele cinci veacuri au depănat și au măcinat multe ispràvi omenești. De atunci s'a spulberat cu desăvîrșire și puținul pospai al amintirilor scumpe bătrînilor și chiar cele al statornicei tradiții.

Pe la jumătatea secolului al XVIII-lea, nevoit fiind mitropolitul Moldovei a scrie Primatului Poloniei, de acea strămutare a moaștelor sf. Ioan din Suceava la Zolkiew, făcută prin voința mitropolitului Dosoftei la 1686, printre altele amintește: *„căci la*

6εστάτ8 καὶ ὑψηλοτάτ8 αὐθέντ8 κυρί8 κυρί8 Ἰωάνν8 Ἰωάνν8 Νικολά8 6οε-6όδα καὶ ἐκονεύσαμεν εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τ8 ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Σάϐ6α τ8 ἡγιασμέν8 καὶ καθηγητοῦ τῆς ερημί8 ἡγ8μενεύοντος, τ8 ὁσιωτάτ8 καθηγ8μέν8 κὺρ Δαμιαν8 ὅθεν διὰ χάριν τ8 ἁγί8, καὶ ψυχικήν μας σωτηρίαν, ἐκαθιερώσαμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἁγίαν μονὴν τὰ παρόντα δώδεκα μηναῖα; ὥστις δατολμήσει ἁρπάσῃ ἢ ἀλλοτριώσῃ αὐτά, ἀφωρισμένος εἴη καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος.

Ἀντιοχίας Σΐλβέστρος.

După iscălitură urmează un rînd și jumătate scris în limba arabă de însăși mîna patriarhului, care tălmăcit de păr. Vasile Radu profesorul universitar dela Chișinău sună astfel: „**[Această carte] a dăruit-o smeritul Silvestru Patriarhul Antiohiei, sfintei mănăstiri a sf. Sava din orașul de Dumnezeu păzit al Iașului în 1745**". (Vezi la urmă facsimilul acestei însemnări. Pl. 1). Intr'un hrisov de întărire domnească a lui Vodă Mihai Racoviță citim că: „*...iată au venitu înainte domnii mele și dinainte a tuturor boerilor noștri a mari și a mici rugătoriul nostru Macarie protosănghelul al preosfințitului și pre fericitului kir Sălevestru patriarhul al sfintii cetăți Antiohii și ni-au arătat o mărturie încredințată din velet 7260 [=1751] Ioni 10..*". (T. G. Bulat, *Arhivele Basarabiei* an. VI (1934) Nr. 1 pp. 93—94).

Cele cîteva date par a ne indica că Silvestru va fi fost oaspe Iașului mai mulți ani, 1744 1751.

1. Em. Cioran o. c.; Hajdău o. c.
2. Ibidem.
3. Melchisedec *„O vizită la cîteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina"* București 1885 p. 71; Sim. Fl. Marian o. c. p. 33; Dr. E. Kozak *„Die Inschriften aus der Bukovina"* Wien 1903 p. 133; Dimitrie Dan *„Biserica sf. Gheorghe din Suceava"* publ. in „Bulet. com. mon. ist. an. III (1910) p. 134 squ.

noi în ţară mulţi oameni sunt vii şi trăesc astăzi, din carii ţin minte că au văzut cu ochii lor. Ştiu pipăit cu mînele lor atuncea la rădicarea sfintelor moaşte şi cred că şi acolo în ţara leşască s'ar afla oameni ca aceştia..."[1]

Iar despre înapoierea lor dela Zolkiew la Suceava, Iraclie Porumbescu din a sa tinereţă povesteşte: „*...ajunşi la casa vornicului, până ce se puse masa, bătrînul preot*" îmi „*spunea că dînsul ca diacon de 14 ani luă parte la convoiul ce în anul 1786* (sic) *aduse la Suceava moaştele sf. Ioan cel Nou dela oraşul Julcva în Galiţia*".[2]

Iată dar dovezi, că amintirile privitoare la aceste strămutări mai proaspete nu se şterseră cu desăvîrşire. Ele perzistau—după cum vom vedea mai la vale—lăsîndu-ne urme mai ales acolo unde trecerea a fost legată de un fapt a cărui existenţă incontinuu redeştepta amintirile bătrînilor, ca mai apoi să ia cunoştinţă de ele tinerile generaţii. Cum spre pildă a fost şi s'a păstrat aşa de vie trecerea prin Iaşi a acestor sfinte moaşte.

La Suceava se înţelege că întîmpinarea alaiului şi primirea lor, Alexandru Vodă o face întrun chip cu totul mai deosebit însoţit de tot sfatul boieresc cît şi de cel bisericesc.[3]

După pictura, care caută a imortaliza acest moment păstrată la mănăstirile Voroneţ,[4] Suceviţa, Secu şi poate desigur şi la altele, caută a ne reda scena aşa cam după cum s'ar fi desfăşurat în faţa porţilor cetăţii Sucevii, cu 145 de ani în urmă. Zugrăvelile ale aceluiaş moment istoric, care urmează după data amintită, desigur că sunt reproduceri şi recopieri poate şi nu este exclus ca iconografia vreunei mănăstiri bucovinene să fi avut şi una contemporană. Vreun zugrav să fi fost chiar martor al acelor clipe de sfîntă emoţie şi de pioasă reculegere.

Pe peretele de meazăzi şi anume deasupra şi la dreapta intrării în pridvorul închis al bisericii Voroneţului se află frescurile ce povestesc patimile sf. Ioan-cel-Nou dela Suceava.

Pridvorul adaos de Grigorie mitropolitul Moldovei, zis şi

---

1. C. Erbiceanu „*Ist. mitropol. Mold. şi Sucev.*" p. 19.
2. Leonida Bodnărescu „*Scrierile lui Iraclie Porumbescu*" Cernăuţi 1898 p. 155.
3. Wickenhauser „*Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*" Czernowitz 1886 vol. I p. 14.
4. Vezi facsimilul dela urmă pl. 2.

Roşca—văr primar cu Petru Vodă Rareş [1]-- precum şi zugrăvitul bisericii Voroneţului, toate acestea se săvîrşesc către 14 Septemvrie 1547, după cum ne desluşeşte inscripţia dela pridvor.

Cea care este pusă deasupra scenei aducerii moaştelor glăsueşte: [Прѣ]несенє мощемь стго мчка Іωна Новаго въ славнїи град Сочавскы въ дни благочестваго хстолюбьва Іωана Алеѯандра Воевод и госпжда єго Аннь и при єпископѣ [Іωсиф].

„Aducerea moaştelor sfîntului mucenic Ioan cel Nou în slăvita cetate a Sucevii în zilele blagocestivului Ioan Alexandru Voevod şi a Doamnei lui Anna şi a episcopului Iosif".

Răposatul Orest Luţia ne spune „că zugravul în această simbolizare a cetăţii Suceava a îmbrăcat o reminiscenţă generală şi vagă în haina convenţională a artei bizantine.

Inalta poartă boltită a cetăţii este deschisă; din ea a ieşit întru întîmpinarea moaştelor Vodă şi Doamna cu alaiul boierilor şi al norodului. Această întîmpinare s'a făcut, precum vrea să arate zugravul, puţin în afară de oraş şi nu chiar la porţile lui. In faţă şi la mijloc este înfăţişată perechea domnească, Alexandru-cel-Bun şi soţia sa Ana, îmbrăcaţi în acele tipice haine bizantine, în cari apar altă dată, de pildă împăratul Constantin cu maică-sa Elena; lungi mantii cu mînicile largi, cu bogate chenare de perle la capătul mînecilor, la gît, dela gît până în pămînt de alungul încheeturii de înainte şi la capătul poalelor. Cea a Domnului de vreo lastră brună, cea a Doamnei de coloare roşie. Pe cap ei poartă grele coroane de aur încărcate cu mărgăritare. Un văl alb-gălbui ce iasă de sub coroană, ce se lasă pe umăr şi se împreună sub bărbie, învăleşte părul Doamnei.

Prea a suferit în acest loc tabloul pentru a putea distinge costumele anturajului ce există cu capetele desgolite, dar şi acoperite. Cei ce se mai pot desluşi poarta în general haine de modă bizantină. Unul la stînga Doamnei are mantia verde cu guler de blană; iar de desubtul ei un antereu galben cu chenarele obicinuite. Pe cap poartă o căciuliţă de pîslă împrejmuită cu un cozoroc de blană, pre cum se poate vedea la unele tipuri de boieri moscoviţi. Alţii au pălării de aceeaşi formă dar roşii şi cu marginile ridicate în sus şi împodobite cu perle.

1. St. Dinulescu *„Viaţa şi scrierile lui Dositeiu mitropolitul Moldovei"* Cernăuţi 1885 p. 13.

Domnul şi Doamna întind mînile în semn de rugă şi adorare spre convoiul ce soseşte din dreapta.

Sicriul cu moaştele sfîntului este purtat de clerici pe umeri. Ei poartă stiharul preoţesc cu mînicile înguste şi cu mînecări, felon ce face bogate falduri şi epitrahil împodobit cu perle; pe cap au scufii rotunjite, joase cu margini ridicate numai pe laturi. Unul din ei, în mişcarea-i grăbită lasă să se întrevadă într'un desen curgător conturul picioarelor sale, învăluite în larga haină a stiharului. Comparînd de pildă executarea acestei figuri ca desen şi ca concepţie cu sicriul, care ţine de domeniul lucrurilor neînsufleţite, vedem cum meşteşugul picturii bizantine este mai indeferent faţă de categoria lucrurilor neînsufleţite de cît faţă de cea însufleţită a chipurilor. Obiectele din lumea neînsufleţită sunt numai ingrediente accesorii. Aşa înţelegem cum acelaş zugrav care ştie să caracterizeze îndeajuns figura omenească, care este lucrul cel mai greu, nu ştie să deseneze perspective corect o cutie de chibrituri, forma aproximativă a sicriului de pe umerii clericilor, lucru care ne pare incomparabil mai simplu. Nu ştie? Nu ştie, fiindcă nici nu vrea să ştie! Formula înţepenită ieroglifă ieratică îi ajunge şi ajunge întradevăr întru cît toată lumea înţelege şi aşa acest fel de „expresionism" în fruntea clerului, care formează cortegiul sicriului, este înfăţişat mitropolitul Iosif în bogate odăjdii şi cu cîrja arhierească. Indărătul lui mulţimea clerului ce participă—se văd numai capete acoperite cu scufiile amintite, iar înaintea lui cădeşte un ipodiacon, băieţaş în stihar alb cu mînicile largi şi bogate chenare la gît, mîneci şi poale".[1]

Observînd cu atenţie aceeaşi scenă a sosirii moaştelor sf. Ioan-cel-Nou dinaintea Sucevii, însă reprodusă pe peretele bisericii din Suceviţa,[2] nu putem să ajungem la altă concluzie — după cum de altmintrelea ne indică şi reproducerea noastră — decît că avem de a face cu o copie mai amplificată. Intervalul de timp dintre cele două zugrăveli după datele ce ne stau la îndămînă fiind 38—40 de ani.

1. Orest Luţia *„Legenda sf. Ioan-cel-Nou dela Suceava în frescurile dela Voroneţ"* publ. în „Codrul Cosminului" Cernăuţi, an. I (1925) pp. 326—328. Ne folosim de această descriere a lui Luţia, de oarece prin fotografie nu ni se redau toate detaliile; iar vremea după însăşi mărturisirea autorului a distrus chiar din această scenă, ceea ce nu se putea completa de cît printr'o minuţioasă examinare la faţa locului, aşa după cum a încercat s'o facă el.

2. Vezi la urmă pl. 3.

Sfintele moaşte aşezate într'un sicriu, acesta este purtat pe umerii a patru călugări îmbrăcaţi în mantii sau feloane şi cu epitrahile, precedat de arhimandriţi şi episcopi purtînd pe cap camelafcile peste nişte cauce, caracteristice secolelor trecute şi nu îmbrăcînd potcape. Aşa după cum ni se redă chipul mitropolitului Moldovei Dosoftei.[1] O stampă a aceluiaş, ne-o reproduce şi C. Erbiceanu.[2] Imbrăcămintea capului său e la fel cu a personagiilor bisericeşti din alaiul primirii moaştelor sf. Ioan-cel-Nou în faţa cetăţii Sucevii, zugrăvit pe zidul mănăstirii Suceviţii în 1585. Unul din ei are şi ceva în mînă, probabil evanghelia. Singur Mitropolitul Iosif este îmbrăcat cu sacosul împodobit polistavros şi cu cîrja în mînă, prerogative pe care ceilalţi episcopi le dobîndesc de tot tîrziu.[3] Sacosul îi lipseşte avînd numai epitrahil.

Alături cu Iosif-mitropolitul, pe acelaş plan — poate însă mai degrabă înaintea lui — doi diaconi din care unul poartă pe umeri

---

1. A. S. Petruszewicz Польскій Король Іоаннъ III и Молдавія Львовъ 1898 p. 10.

2. C. Erbiceanu „Ist. Mitropol. Mold. şi Sucev." pl. XLII—XLIII.

3. Melchisedec *„Chron, Romanului"* Bucureşti 1874 I pp. 68—9, 87—88, 110, II 23—24; Pentru aceste prerogative şi un studiu comparaiiv prin care să se vadă că însuşi sfinţii cari au fost numai episcopi sau mitropoliţi în vechile picturi erau îmbrăcaţi conform rangului lor şi că de tot tîrziu zugravii pentru prestigiu îi împodobesc cu prerogativele patriarhale să se observe vechile stampe din Боянската църква отъ Андрей Грабаръ, София 1924 p. 31. planşele XXXVI, XXXVII, XXXVIII; Pentru adaptarea costumului împărătesc la prerogativele Patriarhului sau a Mitropoliţilor de mai tîrziu să se vază—Prof. dr. Bogdan D. Filow, Director des national museums in Sofia *„Die altbulgarische Kunst"* Bern 1919 planşa LV. Pentru aceste prerogative episcopale „Martin Crusio Patriarchica Constantinopoleos historia" Vasilia 1584 cart. II 105—184; N. Iorga „Geschichte des osmanischen Reiches" Gotha 1909 Zveiter Band p. 37; Histoire des religions et des moeurs des tous les peuples du monde publiées en Hollande par J. F. Bernard deuxiéme édition tom. III Paris MDCCCXVIII p. 6; Meletie Mitropolitul Atinelor „Bisericească istorie" trad. Mitropolitului Veniamin Costachi Iaşi 1842 part. II tom. III p. 66; Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului" Bucureşti 1765 cap. 229; Arhiereul Ghenadie Craioveanu „Condica Sântă" Bucureşti 1886 vol. I pp. 15, 51; rev. „Biserica ortodoxă română" an. I p. 588 şi nota an. II p. 209, V pp. 474, 471, VII. 110, 195 VIII· 295, 198, 200. XIII p. 81. XV. 420. XVI dd. 330—337; XXXI p. 177; XXXIV p. 300; XL p. 50; XXIII p. 274, XXIV p. 400; Em. Cioran p. 205; Melhisedec Anal. acad. rom. ser. II tom. III (1881) p. 40; Mich. Kogălniceanu *„Cronicele Romaniei seau letopiseţele Moldoviei şi Valahiei"*, III pg. 307; Sterie Stinghe *„Ist. besearicei Şcheailor Braşovului"* Braşov 1899 p. 63—4; T. Codrescu *„Uricarul"* XIV p. 179—180; 180—181; Viiaţa preacuviosului părintelui nostru stareţului Paisie". Neamţul 1836 Iunie 16, p. 60; Virgiliu Drăghiceanu *„Curtea domnească din Argeş"* in Bulet. com. mon. ist. an. X—XVI (1917—1923) pp. 37. 223, 224, 241. 242, 207; I. Bianu şi Nerva Hodoş *„Bibliografia românească veche"* tom. I d. 248; Chipul lui Dosoftei—mitropolitul Moldovei în Польскій король Іоаннъ III и Молдавія de A. S Petruszewicz (отпечатка изъ временника 1898 г. Львовъ 1898. C. Erbiceanu „Ist. mitropol. Mold. şi Suc." Bucureşti 1888.

un chivot susținut de mîna stîngă îmbrăcată cu cevre; iar aceștia precedați de doi anagnoști, în stînga au sfeșnice și cu dreapta cădesc cu cadelnița, deci „cu lumini și cu cădiri“ cum spune Mitropolitul Varlaam[1] mai tîrziu.

Convoiul bisericesc este întîmpinat de alaiul domnesc, reprezentat ca ieșit din cetatea Sucevii.[2]

1. O. c. II f. 84 v.

2. Atragem atenția d-lui P. P. Panaitescu—prof. univ. cum că gravura reprodusă de d-sa în broșura „*Alexandru-cel-Bun*“ (p. 21) din „Cazaniile“ lui Varlaam, ca și d-l Alex. Lăpedatu în „*Cetatea Sucevii*“ pe copertă și (p. 99) nu poate în nici un caz reprezenta în miniatură cetatea Sucevii, ci Cetatea Albă pentru următoarele motive:

1) După un anumit canon păzit de vechii zugravi, martirilor trebuia să li se reproducă uneltele cu cari au fost martirizați și localitatea. In cazul nostru de către xilograf, cu toată imperfecția acestei arte de atunci ni s'a redat sf. Ioan-cel-Nou cu sabia mare și grea medievală cu care a fost decapitat și Cetatea Albă în care a suferit martirul. Xilograful după meseria sa, aceste elemente era dator să le cunoască din viața martirului. Mai îndrept putea să se gîndească la Trapezonda, locul de obîrșie al sfîntului, decît la perigrinările trupului său. Și ca atare inscripția din gravură стꙑ мчєникъ Хрстов Іωан Новꙑ іжє вєочавѣ adică „*sf. mucenic al lui Hristos Ioan-cel-Nou, care este în Suceava*“ prin aceasta caută a ne explica că sfîntul care se vede de față martirizat după cunoștința obștească în Bielogorod (Cetatea Albă) acum nu se mai află aci, ci in cetatea Sucevii.

2) Cred cum că mai toate gravurile din „Cazania“ lui Varlaam se datoresc mînei de meșter încercat în această artă, rusului Iliia Илиѧ, ale cărui xilografii împodobesc mai toate tipăriturile de ritual ale țării sale încă de prin 1620 din care pe multe în vreun colț, a căutat să-și sape numele și data chiar, foarte discret. Deci și în gravura care reprezintă presupusa Cetate Albă și nu a Sucevii, se află numai primele două litere ale numelui Ил săpate pe una din porți și nu după cum i se comunicase fals de către I. Fleischer, d-lui Lăpedatu (vezi o. c. p. 100) că gravura este săpată de un călugăr din Moldova cu numele Ilie.

3) Terenul ondulat n'ar putea închipui decît valurile mării, cari ajung până în zidurile cetății, liniștite prin prezență și pe porțiunea unde stă sfîntul. D-l Lăpedatu nedeslegînd enigma, a mers până acolo de le-a identificat cu Cîmpul-Șanțurilor de lîngă Suceava. Această explicație ne pune și mai în contact cu acea regulă a zugravilor de a reprezenta pe sfinți. In cazul nostru voiește să ne lămurească că drumul i-a fost pe mare, care l-a îndreptat spre cetatea care stă de față și unde a pătimit moartea.

Deci acest Ilie de naționalitate rus, conformîndu-se canonului de a reprezenta pe martiri, caută a ne reda pe sf. Ioan-cel-Nou în fața Cetății Albe, în care pătimise; iar cînd prin tipar se reproducea această gravură, s'a simțit nevoia acelei explicații „*care este*—acum—*în Suceava*“ adaos pus poate chiar după indicația Mitropolitului Varlaam, pentru cititorii puțin inițiați în peripețiile vieții sfîntului decapitat.

4) Mitropolitul Varlaam singur într'o scrisoare a sa din 1637 adresată țarului Mihail Teodorovici caută a-i explica oarecum că; „*am trimis și eu slujba și martirul sfîntului Ioan, care a suferit martirul în Bielgorod și trupul lui zace întreg neputrezit, făcînd minuni de vindecare în mitropolia mea a Sucevei*“ (Dr. Silviu Dragomir „*Relațiile Bisericii românești cu Russia în veacul al XVII*“ în „Analele Acad. rom. mem. secț. ist. ser. II tom. XXXIV (1911—12

Vodă Alexandru avînd coroana pe cap, şi îmbrăcat în bogată mantie domnească după moda bizantină de culoare închisă şi cu brocard aurit pela margini bătut cu nestimate, trecut la vrîstă cu barba în fuiorul cînepei, întinde mînile din largi mîneci, ca primind darul preţios, ce i se arată înainte. Alături de el soţia sa Ana sau Neacşa[1] deasemenea pe cap cu coroană, cu mantie în culoare deschisă şi înflorată ca şi ale femeilor ce o însoţesc spre deosebire că ale lor au o coloare mai închisă. Dînsa este închipuită tot cu mînile întinse spre sf. moaşte. Interesantă învelitoarea de pe capetele celorlalte femei.

Toate privirile clerului sunt aţintite spre Vodă Alexandru, iar cele din alaiul său, spre minunatul sicriu.

Scena de pe pereţii Suceviţii poartă acest titlu slavon: «зде принесен ѿбы моще с҃тго мчника Іѡанна Новаго въ славнїеград Сꙋчавѣ въ дны бл҃го[чсти]ваго Іѡ Алеѯандра воевода и гспджа его Анна и при архїепископа Іосиф».

După cîte ştim pictura mănăstirii Suceviţa e din vremea Movileştilor (1585),[2] totuş interesul pe care-l pune zugravul pentru

---

pp. 1155—1156). Poate că această explicaţie făcută în gravura lui Ilie, Varlaam o pusese înadins pentru ţar.

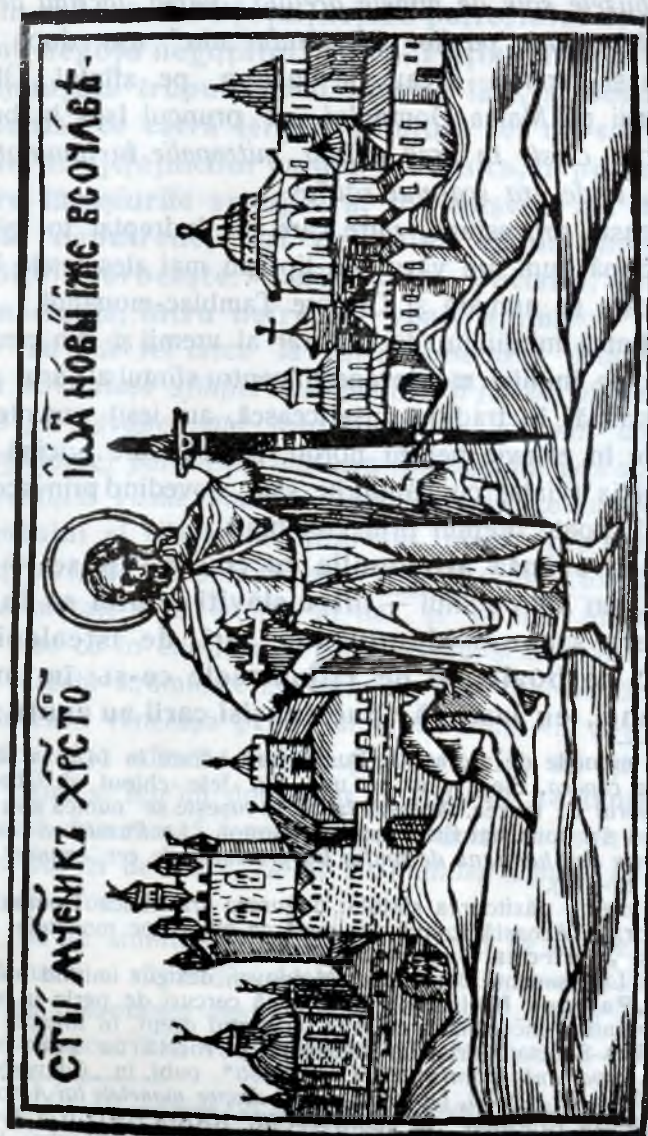
5) In vederea generală a cetăţii redată de gravură, nu se distinge de cît o umilă bisericuţă dintre atîtea acoperişe profane predominate de un turn genovez, aşa după cum ar reieşi şi din istorisirea vieţii martirului, întîmplat în Catatea Albă scrisă de monahul Grigore. Pe cînd dacă de xilograful Ilie ar fi fost vizată cetatea Sucevii, trebuia să ne redee o capitală cu un centru bisericesc, cu mai multe turle de biserici cu ale lor cruci, indicîndu-ne viaţa creştină din ea. Deci este foarte justificată neîncrederea d-lui Lăpedatu (o. c. pp. 99—100) pe care o avea în această gravură, captivat a o întrebuinţa probabil pentru vechime şi mai ales pentru inscripţia ei, deşi după cum am văzut n'avea nici un rost a evoca nici cea mai palidă icoană a Sucevii de odinioară.

Cînd în 1484 Cetatea Albă e cucerită, de un contemporan turc e arătată ca „un centru de negoţ pentru ţinuturile megieşe. Insă prin înălţimea clădirilor sale şi prin tăria temeliilor sale ea sfidează comparaţia cu însăşi bolta Saturnului, ba chiar, cu cele şapte ceruri". (Dr. Andrei Antalffy în Rev. ist. an. XX (1934) p. 39). Această descriere ar corespunde cu ilustraţia făcută de Iliia—xilograful.

1. Moare înainte de 14 April 1415. La această dată ni se dă prilejul a constata că Alexandru Vodă întăreşte mănăstirii Moldoviţa satul Vaculinţii şi siliştea lui Zîrnă date mănăstirii de soţia sa Ana la moartea ei. (M. Costăchescu *„Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare"* Iaşi 1931 vol. I pp. 119, 120, 296). Deci este greşit anul morţii sale 1417 Noemvrie 2 de pe piatra dela mănăstirea Bistriţei pusă de Ştefan cel Mare pe mormîntul ei (Melchisedek, *„Notiţe ist. şi arch...."*) p. 62.

2. Dimitrie Dan *„Mănăstirea Suceviţa"* Bucureşti 1923 p. 24; O. Tafrali *„Le monastère de Suceviţa et son tresor"* în „Arta şi arheologia" an. III (1930) fasc. 5—6 p. 2.

amănuntele acestui eveniment, ne dovedește, că cele două sute de ani nu ștersesără puternica tradiție și că ea perzista încă. Co-

Sfîntul Ioan-cel-Nou pe valurile mării în fața Cetății-Albe după o gravură reprodusă din „Carte românească de învățătură Dumenecile preste an" *a Mitropolitului Varlaam din 1643.*

pia aceasta e mai bogată în detalii de cît strîmta haină convențională dela Voroneț, cu toate că aceasta poate îi fusese de călăuză.

Deci Vodă Alexandru, deși întărit cu nemăsurată putere — ca pe

acel timp — *„cuprins de dorința“* sfintelor moaște zice un contemporan și vădit mișcat de această clipă la care era martor, *„se prosterne dinaintea raclei, cuprinde mult pătimitorul acel trup, atinge ochii și buzele sale de mînele aceluia, varsă lacrimi de bucurie destule, îl propune păzitor al statului său“* așa după cum Rușii pe aceeași vreme aveau de patron pe sfîntul Gheorghe;[1] iar Ungurii pe Maica Domnului cu pruncul Isus în brațe.[2] Apoi îl *„pune în cinste în prea sfînta mitropolie în luminata sa cetate Suceava, unde era scaunul său“*.[3]

De la această procesiune, către care era îndreptat tot gîndul moldovenesc, după cum am văzut nu lipseau mai ales fețele bisericești printre care se numără și Grigore Țamblac-monahul.

Din ascuțimea minții lui de cărturar al vremii și din credința care cucerise toate inimile moldovenești pentru sfîntul al cărui martir era încă proaspăt în tradiția bisericească, au ieșit cuvinte de laudă și întărire în evlavie pentru norod, pentru care pricină a și căutat a-i scrie jitia (viața) cu pătimirile sale, dovedind prin aceasta cititorilor săi cît poate dreptul prin credință.[4]

„Și așia în svănta Mitropolie cu cinste-l puse, — scrie mai tîrziu Varlaam Mitropolitul — **întru slăvitî cetatia sa în Suceavî, unde era scaunul domnii lui. Iarî de iștealenie în multe chipuri de boale, și de c[i]udiasele ce-sь în multe chipuri deatunci, eu lasь să spue înnșiși carii au avutь ș'au**

---

1. Primele monede de argint ale Rusiei fură bătute în 1420 la Novgorod și li se zicea *copoea*. Ele aveau pe una din fețe chipul sf. Gheorghe străpungînd balaurul cu lancea. Această lance în rusește se numea копье de unde și monedei i s'a spus mai tîrziu copeck (Breton *„La Russie ou moeurs, usages et costumes des habitans de toutes les provinces de cet empire“* Paris 1813 tom IY pp. 11—12).

2. In evul mediu păzitoarea statului unguresc era Maica Domnului cu pruncul Isus în brațe. Această icoană era pusă ca efigie pe monetele ungurești cu inscripția **„Patrona Ungarie. K. B.“**

Alexandru Lăpușneanu Domnitorul Moldovei, desigur imitind pune pe moneda lui de **„Patrona Moldawi“** între două cercuri de perle la mijloc, tot pe Maica Domnului încoronată, cu Isus pe brațul drept. In dreapta S în stînga un M (adică Sancta Maria) iar dedesupt o rozetă cu șase frunze. (D. A. Sturdza *„Importanța numismaticei românești“* publ. în *„Convorbiri literare“* an. XII, 1878, p. 125. G. Oprescu *„Ceva despre monetele lui Alexandru Lăpușneanu și Despot Eraclidul“* în *„Convorb. lit.“* XXXIX (1905, p. 524—530). Moneda lui Dabija Vodă deasemenea avea înfățișat pe sf. Gheorghe; iar ca inscripție *„Solidus V[irginis] B[eatae] M[atris] D[ei]“* datind poate încă din 1618 (N. Iorga „Anal. Acad Rom. secț. ist. ser. II, tom. XXYIII, 1905—1906, p. 507.

3. Monahul Grigorie Țamblac în Melhisedec o. c. p. 174; Varlaam o. c. f. 84 v.

4. Melhisedec o. c. cf. pp. 174, 59.

luatь dela svăntulь, acesta svărşitь m[u]ceniei au avutь svăntulь Ioanь : aşia ruşinî pre păgănulь Cadiulь : aceastia luptări întru nevoinţî arătî cu aceastia cununi să încununî di în mănule lui D[u]m[ne]zău puitoriului de nevoinţî. Aşea bunь negoţь neguţători Ioanь. Puţinь deade, mult dobăndi : vrăjmaşulь trupulь ca o sarcină lăsî, şi deacii nu la Trapezontь, ce cătră Ier[u]s[a]limulь cel de susь purcease, în ciata m[u]c[e]nicilor ca unь mucenicь, în poala lui Avraamь, întru lăcaşiurile svenţilorь, în linişte cia bunî în curţili ceale neputrede, fărî de soliia altuia înnaintea sventei Troiţe dvorbeaşte. Căriia iaste putiaria, şi măriria şi închinăciunia, întru netrecuţi veaci aminь».

Iar *„de vei cerca la cărţile bisericii* — iubite cititorule — *vei afla scris viaţa sfinţiei sale Mercuri şi Joi în săptămîna Rusalelor"* cînd *„îl slăveşte toată ţara noastră"*[1] *„şi mai ales în pauceniele* [învăţăturile] *părintelui Varlaam Mitropolitul ce s'au tipărit în zilele răposatului Vasile Vodă"*.[2] Cartea aceasta, ce cuprindea **„Mîceniia svăntului şi slîvitului, marelui m[u]cenic Ioan Nová dela Soc[i]avî, ce să prîznuiaşte G[i]oi dupî Rusalii"** Varlaam găseşte cu cale a o trimite în dar şi ţarului Mihail Teodorovici,[3] mai ales că în cuprinsul ei caută a vorbi şi un *„om slovesnic vestit"*.[4]

Odată strămutate moaştele sf. Ioan-cel-Nou dela Cetatea Albă în Suceava veneraţia pentru ele devine mai vie şi-şi croiesc printre Moldoveni o adîncă tradiţie populară. De aci şi explicaţia de a găsi până şi într'un document cu data de 14 Iunie 1617, această poruncă domnească legată de prăznuirea lui mult aşteptată : *„...şi li s'a pus zi de soroc, ca să vie înaintea domniei noastre la sfîntul Ioan-cel-Nou"*.[5]

Să se amintească şi în acelaş timp să nu se confunde ziua de 2 Iunie a sfîntului marelui mucenic Ioan-cel-Nou dela Suceava, cînd se prăznueşte desigur martirajul său — căci nu cred să se fi luat ziua sosirii în vechea capitală a Moldovei — şi acea dela 24

1. Cr. Gr. Urechi în Letopiseţ ed. Mih. Kogăln. I. p. 137.
2. Miron Costin. Ibidem o. c. în nota 3; Dr. Silviu Dragomir *„Relaţiile bisericii româneşti cu Rusia în veacul XVII"* în Anal. acad. rom. mem. sec. ist. ser. II, tom. XXXIV 1911—1912, pp. 1155—1156.
3. Ibidem. Bineinţeles în 1637, adică cu şase ani înainte. Să fi fost o tipăritură aparte sau în manuscris?
4. Varlaam. o. c. II f. 80.
5. Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuţi 1893 p. 171.

Iunie cînd biserica are orînduit din vechi timpuri a se prăznui *„Naşterea cinstitului slăvitului prooroc mergătoriului înnainte şi botezătoriului Ioan“* şi care în popor a dat naştere zilei populare de *„Sînzîene“*.[1]

Şi totuş în Bucovina — odinioară — aceste două prăznuiri din 2 şi 24 Iunie destinate pentru doi sfinţi deosebiţi par a fi absorbite de interesul publicului legat cu credinţa lui de moaştele sf. Ioan-cel-Nou.

Din dările de seamă scrise cu prilejul desfăşurării pelerinajiilor făcute la moaştele sfîntului nu putem să observăm de cît această confundare determinată de veneraţia sfîntului cu o încetăţenire seculară în inima Moldovei.

Precum în anii de mai înainte aşa şi în acest an 1882 Iunie 23 Mitropolitul Silvestru — scrie reportajul zilei — încă din ajunul serbării sf. Ioan-cel-Nou ţinu să slujească în persoană. Un număr de mai bine de 10.000 de persoane venise la această prăznuire.[2] In 1883 Iunie 23 numărul credincioşilor e socotit ca la 8.000.[3]

In 24 Iunie (6 Iulie) spre ziua Naşterii sf. Ioan Botezătorul peregrinează la Suceava mii şi mii de creştini din toată Bucovina, şi din ţările învecinate România, Ardeal, Basarabia şi Galiţia spre a se închina la preavenerabilele moaşte ale sf. m. m. Ioan Nou şi a avea parte de însănătoşire trupească şi sufletească. Mitropolitul ca de obiceiu e sosit din ajun (23 Iunie). In ziua de 24, ora 11, se făcu procesiunea cea mare cu sf. moaşte la locul sfinţirii apei.[4]

In 1889 se înseamnă „cuvîntul“ «care se va ţine de parohul din Davideşti Vasile Nichitovici în biserica catedrală din Cernăuţi ca conducător al întăiului peregrinaj la s. m. m. Ioan-cel-Nou din Suceava în 30 Maiu (11 Iunie 1889 cu ocaziunea datei binecuvîntării peregrinarilor în trecerea spre Suceava de către Inalt Prea Sânţitul Mitropolit Domn Domn Silvestru».

Sf. Ioan în acest cuvînt este socotit ca patronul şi ocrotitorul ţărişoarei noastre Bucovina — scrie cuvîntătorul. Din toate ţările din împrejurime din feliurite stări şi de feliurite limbi de ambe sexe, mari şi mici, bogaţi şi săraci cercetează moaştele sf. Ioan-cel-Nou.[5]

---

1. Pentru *„Sînzîene“*, vezi O. Densuşianu *„Graiu şi suflet“* vol. III.
2. „Candela“ dela Cernăuţi pe 1882 p. 104.
3. Ibid. pe 1883 p. 404—405.
4. Ib. pe 1884 p. 530—531.
5. Ibid. pe 1889 p. 310—311.

Toate acestea însă se petreceau în ajunul şi în ziua de 2 Iunie. In altă parte găsim descris cu amănuntul şi impresionant acest dintăiu pelerinaj la care au asistat mai bine de 15.000 de suflete, din care nu lipseau şi Maramureşenii.[1]

Iacob Negruzzi vizitînd Suceava înainte de 1867 şi prin urmare şi biserica sf. Ioan, iată ce spune: „In această biserică să află într'un sicriu bogat moaştele săntului Ioan dela Suceava. Pe capul cadavrul (sic) este aşezată o mitră episcopală, împodobită cu multe petre preţioase. Această mitră precum şi alte obiecte de preţ sunt dăruite de către mitropolia Moldaviei şi Sucevei".[2]

Alte fapte şi documente de mai tîrziu, care confirmă evenimentul istorisit sunt:

Satul Vlădiceni.

Cel dintăiu, care a stăpînit *„poiana"*, ce'ndeosebi ne interesează, a fost Mitropolitul Iosif, **vlădica** dela Suceava, de unde i s'a şi spus *„Poiana Vlădicăi"* dată lui de Alexandru-cel-Bun. Această stăpînire, ni se confirmă mai tîrziu de un document al lui Radu Vodă Mihnea, din 1624, cum şi de altul al lui Miron Barnovschi, care nu uită de a spune: *„ca să fie de pomenire* **şi anume, cînd a ieşit el cu boierii săi şi cu întregul popor la sus pomenita poiană pentru de a întîmpina pe sf. Ioan-cel-Nou".**[3] Iar la 1636 printr'un deosebit hrisov Moise Movilă, arată hotarele mitropolitane din *„Poiana Vlădicăi"*.[4]

Celor dintăiu aşezări omeneşti desigur, că li s'a spus, că fac parte din satul *„Poiana Vlădicăi"*[5] sau a *„Vlădicii"* de unde cu timpul oamenilor li s'a spus că sunt **„Vlădiceni"**[6] pentrucă erau în hotarele de stăpînire ale vlădicăi dela Suceava, deşi stăteau în coasta Iaşilor.

---

1. Ib. p. 439—446, 1890 p. 527—544; 1896 p. 282, 324—325; 1898 (XVII) p. 345, la care serbătoare a Sînzienilor dela Suceava participă şi arhiereul Conon Arămescu-Donici; 1901 p. 593; 1902 p. 721.
2. Convorbiri lit. I, 1867, p. 312.
3. Gheorghe Popovici o. c. p. 547; C. Erbiceanu *„Istoria Mitrop. Mold. şi Suc."* p. 22 M. Costăchescu *„Doc. moldoveneşti..."* I pp. 329—330.
4. Gh. Popovici o. e. p. 750.
5. Ibidem. pp. 749—50. Ca sat era în 1640. (Ibid.).
6. Gh. Ghibănescu *„Ispisoace şi zapise"* III partea II p. 64. In altă parte dăm şi de o *„moară vlădicească"* (*„Revista istorică a arhivelor Romaniei"*) Bucureşti I (1874) p. 37; II (1876) p. 30. *„Vadul Vlădichii lîngă apa Suceviţii"* „Candela" dela Cernăuţi an. IV (1890) p. 535.

Dreptul de proprietate al mitropoliei din Suceava asupra *„Poienii-Vlădicăi“*, iar mai tîrziu şi asupra satului ce s'a format cu încetul şi de tot tîrziu, a fost atîta timp, cît şi reşedinţa mitropolitului a fost în acest oraş. Indată ce ea fu mutată la Iaşi şi foloasele ce decurgeau din aceasta, numai apucau calea către vechea, reşedinţa domnească şi mitropolitană, ci către cea nouă.

Aşa că pela jumătatea a doua a secolului al XVI-lea, începînd a se fixà reşedinţa domnească la Iaşi;[1] iar cu ea şi aceea a mitropolitului, negreşit că din acel moment şi dreptul asupra averii imobiliare pe care o avea vechea mitropolie, începu să-l aibă noua reşedinţă.

Şi totuş Miron Barnovschi,[2] Vasile Lupu,[3] Gheorghe Stefan,[4] cînd dau întărire de stăpînire şi deci şi de folosire, asupra *„Poienii Vlădicăi“*, cum şi asupra altor moşii şi sate, găsim, că o fac nu pentru mitropolia dela Iaşi, ci pentru cea veche, adică dela Suceava. Ba ceva şi mai mult. Gheorghe Ştefan în 1654 *„scuteşte de bir 20 de vecini aflători acolo, obligîndu-i numai la lucrarea viilor al căror folos, are a veni* **pentru procurarea luminatului pe lîngă moaştele sf. Ioan cel Nou“**;[5] ceea ce făcu dealtmintrelea şi Vasile Lupu.[6]

Această înseamnă, că mitropolia de Suceava de drepturile cît şi de foloasele ei legitime pe care le avea dela aducerea moaştelor sf. Ioan-cel-Nou, a fost desbrăcată treptat. Căci iată ce ne împărtăşeşte însăşi gura unuia din cei mai autorizaţi mitropoliţi, cu privire la această deposedare.

„In luna lui Fevruarie în 3 zile, în ziua sfîntului Simeon priimitoriului de Dumnezeu am aşezat — zice Mitropolitul Iacov Putneanu, în al său pomelnic din 1754—*să se facă întru această zi panahidă, adică pomenirea ctitorilor, cari au zidit mitropolia în Suceava şi aceasta din Iaşi.*

Apoi adaogă:

„Iară de vreme, că mitropoliia din Suceava, au rămas în

---

1. N. Iorga *„Doc. rom. din arhivele Bistriţei“* part. I pp. XVI, XVII, XIX, XXI, XXIII, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXIX, XLII, XLIII, XLIX, LVII, XLIX, L, LI, LII, LIII, LIV, LVI, LVII, LVIII, LX, LXI, LXV, LXVI, LXVII, LXVIII, LXIX, LXX, LXXI, LXXII.
2. Gh. Popovici o. c. pp. 548, 549.
3. Ibidem p. 552.
4. Ibid. p. 694.
5. Gh. Popovici o. c. p. 694.
6. Ibidem. p. 688.

slăbăciune și mai în pustiire și acolo niciodată pomenire[a] ctitorilor nu li să face, că nici iaste cu ce, **de vreme, că toate veniturile mitropolii cei din Suceava să aduc aicea, în mitropoliia aceasta din Iași,** *pentru aceea am socotit și am așezat pomenirea acelor fericiți ctitori carii au zidit mitropoliia Sucevii și cu alte bunătăți o au înzăstrat, ca să să facă tot odată, împreună cu a ctitorilor acestora, carii au zidit mitropoliia aceasta din Iași. Și așa după acest așezămînt poftim să se urmeze"*,[1] încheie harnicul mitropolit cu metania dela Putna, care mai mult de cît oricare altul putea vorbi mai cu durere despre aceste prerogative ale trecutului și care aparținuseră mitropoliei din olaturile pămîntului său.

Dela ocuparea Bucovinei, încă nefiind o organizație bisericească unitară, partea sudică a țării era supusă în cele bisericești mitropolitului dela Iași. Acesta exercita drepturile sale ierarhice și arhipăstorale în Bucovina prin dichiul său Macarie dela mănăstirea sf. Ilie de lîngă Suceava. Latura nordică, a nouei provincii austriace făcea parte din episcopia Rădăuților, cuprinzînd și un număr oarecari de sate, rămase dincolo de Cordun în Moldova.[2]

Dosoftei Herescu, care păstorea episcopia Rădăuților; cu întîmplările anului 1777, renunță de bună voie asupra bisericilor rămase dincolo de Cordun, pe cînd Mitropolitul Gavril Calimah, se învoi să renunțe la drepturile sale asupra satelor, cuprinse dincolo în cordunul austriac.[3]

Se vede totuș, că odată cu strămutarea moaștelor sf. Ioan dela Zolkiew la Suceava în 1783 Iunie 30,[4] se mai credea în existența documentelor sfintei mitropolii legate de atîtea propietăți din Moldova și într'o reabilitare a drepturilor de propietate ale celor ce și le perduseră și acum nădăjdueau într'un sprijin de documentare prin readucerea acestora.

Toate erau însă speranțe deșarte.

Scrisoarea Saftei Vîrnav adresată mitropolitului Iacov Stamate ne desvălue în parte această năzuință spunînd în ea:

„...Deosăbit mă rog preosvinției tale pentru scrisorile Vercicanilor, fiindcă la schimbul ce s'au făcut acestor moșii cu răposatul Gavriil—mitropolitul atunce s'au zis soțului mieu,

1. Cf. Acad. rom. mss. No. 1567, ce cuprinde *„Sinodicu sau pomeanec pentru fericiți și pururea pomeniți ctitori a sfintei mitropolii a țării Moldovii"* din 1754 C. Erbiceanu *„Ist. mitropol. Mold. și Suc."* pp. LIV squ.
2. I. Nistor *„Ist. Bisericii din Bucovina"* București 1916 p. 1.
3. Ibidem.
4. Sim. Fl. Marian o. c, p. 99.

că atît alte scrisori a svintei mitropolii cât şi ale Vercicanilor săntu în Ţara Leşască cu sf[î]ntul Ioan-Novi; iar acum cu aduce[a]ri sf[î]ntului la Suc[i]ava m'am înştiinţat cu sf[î]nta mitropolie, ar fi luat toate scrisorile mitropolii în care socotesc că sânt şi scrisorile Vercicanilor".

„Căci vei şti preosvinţie ta, că despre megieşii de pinpregiur, nu am rămas cu giumătate de Vercicani şi mă aflu în mari supărări".[1]

Deci „*Poiana Vlădicăi*", devenită satul Vlădicenilor, dela aducerea moaştelor sf. Ioan-cel-Nou, multă vreme, a atîrnat de

Inscripţia vechii biserici de lemn din satul Vlădiceni de lîngă Iaşi din 1803, după un decalc.

mitropolia din Suceava. Stăpînirea aceasta i-o dăduse Alexandru-cel-Bun în 1402,[2] poate ceva mai tîrziu.

Inscripţia de pe o piatră dela vechea biserică de lemn, înlocuită de actuala de zid, pe care o dăm mai la vale, ne dovedeşte încă această stăpînire vlădicească către sfîrşitul veacului al XVIII-lea. Adică:

„Cu bună voirea Tatălui, cu ajutoriu Fiului, şi cu să-

1. Cond. din 1818, ined. a mitropoliei Moldovei f. 295 Doc. din 1792 Dec. 16.

2. C. Bobulescu „*Satul şi biserica din Vlădiceni, judeţul Iaşi*" publ. în „*Foaia agricultorilor*" din Iaşi an. I (1920) No. 20—21 p. 18.

vîrşirea | sf[î]ntului D[u]h şi cu bl[a]gosloveniia preosfinţiei sale chiriu chir. | Iacov mitropolit Moldaviei s'au zidit acest sf[î]nt lăcaş din teme | lie: întru cinstea Adormirei Presf[i]ntei Născătoarei de D[u]mnezeu | şi în numele sf[i]nţilor mai marilor Voevozi: Mihail: şi Gavriil, prin oserdiia, şi cheltuiala: cuvioşiei sale chir Macarie d[u]hov | nic sf[i]ntei mitropolii: întru vec[i]nica pomenire a cuv[i]oşiei | sale: şi a tuturor celor ce au slujit, şi s'au ostenit, şi | au ajutat, şi au miluit la acest sf[î]nt lăcaş. 1803 Iun[ie]. | S'au săvîrşit în zilele preosf[i]nţiei sale chiriu chir Veniamin mitropolit Moldaviei".

Biserica hatmanului Nicoară[1] sau mănăstirea Nicoriţei.

Este încă un sfînt locaş al cărui început stă în strînsă legătură — după cum am văzut — cu aducerea moaştelor sf. Ioan-cel-Nou dela Cetatea-Albă în 1402. Evenimentul acesta ne face a crede — şi chiar cu tot temeiul — în existenţa unei biserici anterioare celei zidită de hatmanul Nicoară. Contribuţia noastră privitoare la această chestiune în parte nu este de cît rezultatul logic al unor argumentări bazate pe dovezi posterioare, totuş peste care nu putem trece fără a le menţiona, nefiind lipsite de oare care interes istoric pentru bisericile din partea aceasta a oraşului.

Aceste contribuţii şi argumentări pot sluji foarte bine ca nişte perspective destul de temeinice pentru acei ce în viitor ar întreprinde cercetări amănunţite asupra Tataraşului şi mai ales dacă întîmplările îi vor pune în faţa unui material informativ mai bogat.

Ştim în chip sigur, că mănăstirii, care prăznuia *„hramul sfîntului mucenic Ioan Nou"*[2] la 1631, i se zicea, că se află *„în marginea tîrgului Iaşului"*.[3]

Şi iarăş mai ştim, că şi mănăstirii Golia pela 1575 i se zicea, că se află la margine въ Ыашкы тръгь на страны.[4]

Ca oraşul într'un interval de 56 de ani, să se fi întins pe porţiunea de loc cuprinsă între aceste două mănăstiri, nu ne vine

1. Pentru hatmanul Nicoriţă B. Petriceiu Hajdău „Arch. ist. Rom. I p. 182 II p. 8; Pr. Ioan Antonovici „Doc. bârlădene" III pp. 98, 99, 104, 126, 218, 240. *„Bulet. com. ist. a Rom."* VII (1928) p. 13.
2. И. Н. Халипы. „Труды Бессарабской...." p. 404.
3. Gh. Ghibănescu *„Surete şi izvoade"* vol. V p. 277.
4. Melchisedec, episc. Romanului „Notiţe istorice şi arheologice..." p. 229.

a crede. Ci trebue a lua aceste afirmări, care par aşa de categorice, numai ca pe nişte indicaţii şi nimic mai mult.

Prin urmare, după cum cînd se scrie, că la 1575, mănăstirea Goliei era la marginea tîrgului, nu trebue a interpreta pasajul acesta din document adliteram, că dincolo de zidurile mănăstirei, nu mai era nici o casă, ci dincontra, or fi fost încă multe, dar ca biserică era cea mai din margine a oraşului; tot aşa, cînd despre mănăstirea Nicoriţei la 1631, găsim acelaş lucru spunîndu-se, trebue a înţelege că era ultima biserică mai de vază din partea aceea.

Probă că oraşul era mai întins de cît indicaţia documentului, ne folosim de relatarea lui Joppecourt, nobil din Lotaringia, atît de preţioasă pentru expansiunea Iaşului în trecut. El ne istoriseşte, că atunci cînd Ştefan Tomşa, ne mai avînd vreo speranţă că se va mai întoarce „puse de-i dete foc din mai multe părţi ; *aşa că din douăzeci şi două mii de case cari alcătuiau oraşul,* n'a mai rămas şase sute întregi".[1] Ceea ce înseamnă că cele 20.000 de gospodării cu 80—100.000 de locuitori, nu putem admite să fi vieţuit numai pe porţiunea de loc, pe care am numi-o centrul oraşului, ci trebue să fi fost răsfirate şi pe platoul dealului din Tataraşi.[2] Dar pe lîngă aceasta se mai adaugă următoarele:

Oraşul Iaşi pela începutul secolului al XVII-lea era împînzit cu populaţia dincolo de mănăstirea hatmanului Nicoară şi la adevărata margine a oraşului, trebue să fi existat vreo bisericuţă de lemn şi neînsemnată — abia zărindu-se din desişul copacilor — adică a sf. Nicolae din Ciurchi. Această presupunere ne este confirmată de rezultatul unor cercetări făcute în cimitirul bisericii, unde am găsit o piatră de mormînt cu cîteva nume în preajma locului presupus al vechii biserici cu data de 1619 (?) dimpreună cu alte pietre de prin sec. al XVIII-lea. Pentru însămnătate reproducem şi o fotografie a ei.

2. Pela 1669, dăm de fiinţa unei alte biserici, la o mică distanţă de aceea a hatmanului Nicoară, adică de sfinţii Voivozi-Roşca,[3] al cărei început — după cum vom vedea mai la vale — trebuie a i-l pune tot pe la începutul veacului al XVII-lea.

---

1. A. Papiu—Ilarian „*Tesauru de monumente istorice pentru România*" tom. II p. 57.

2. N. Iorga „*Studii şi doc.*" VI II p. 205.

3. B. Petriceicu-Hajdău „Arhiva istorică a României" tom. I part. 1 p. 136; N. Iorga „Studii şi documente" V p. 534.

3. Un alt sfînt locaş, care să-şi fi luat începutul înainte de cel din Ciurchi — dacă ţinem socoteală de chipul normal al lăţirei oraşului, dela centru către periferie — desigur că este acel al sfîntului Vasile.[1] Iar după acesta negreşit că au urmat celelalte două adică a sf. Dumitru-Misai[2] şi a sfinţilor Voivozi din Rufeni.[3]

Piatră mormîntală de pe locul cimitirului vechii biserici a sf. Nicolae din Ciurchi (Iaşi).

După cele schiţate ni s'ar pune o întrebare. Este posibil, ca numai de atunci de cînd la 1631, ni se spune, că mănăstirea Nicoriţei se află *„în marginea tîrgului Iaşului"* au început aş lua fiinţă cele şase biserici ale Tataraşului? De fapt este inadmisibil. Căci deşi aceste biserici, ni se semnalează, cu date tîrzii, nu se poate, pe o porţiune de loc cît se întindea pe atunci Tătăraşul, ca numai după data arătată mai sus, deci într'un interval de şapte zeci de ani, să-şi fi luat fiinţă cele şase sfinte locaşuri, considerînd pe cea din urmă a Rufenilor, care exista pela 1700.[4] Este exclus ca întrun timp aşa de scurt să fie o creştere a populaţiei în aşa proporţii, ca în partea aceasta să aibă nevoie de şase biserici, cînd singură aceea a Nicoriţei ar fi fost de ajuns.

Normal ar fi presupunerea, că nu cu mult după trecerea moaştelor sf. Ioan-cel-Nou, s'a clădit acea biserică de fata unui boier pe care mai tîrziu a renovat-o — sau mai bine zis a zidit-o din nou — hatmanul Nicoară. Căci ca să rămînem în faţa singurei documentări că: tocmai peste două sute de ani, hatmanul, s'a gîndit pentru întăia oară, ca în amintirea trecerii moaştelor sf. Ioan pe acolo prin Tătăraşi, să zidească o mănăstire, e greu de admis, de oarece nici un precedent nu ne ajută a crede aceasta. *El a căutat să perpetue pomenirea acestei strămutări însemnată şi pentru Iaşi, prin ridicarea unui alt locaş mai frumos de cît cel care fusese* **purtător al unei vechi tradiţii.**

1. Vezi însemnările de pe cărţile bisericii.
2. Ibidem ale bis. Albe din Iaşi.
3. Gh. Ghibănescu, ziarul „*Opinia*" dela Iaşi din 1910 şi „*Surete şi izvoade*" vol. XX. Pentru moşia Rufenilor (vezi cond. inedită a sf. Mitropolii a Moldovei din 1818).
4. Cf. inscripţiile şi însemnările de pe cărţile acestei biserici.

Aceste presupuneri ale noastre ne sunt sprijite şi de cîteva fapte care merită toată atenţia.

Biserica Nicoriţei, care prin veacul al XVII-lea era *„numită în deobşte mănăstirea Maicii Domnului“* [1] înainte de 1742, vinde unei alte mănăstiri a sfîntului Ioan Zlatoust, un manuscris — *tetravanghel* — proprietatea ei, scris de un oarecare popa Melentiescul pe la 1546.

Insemnarea dintrînsul, care ne arată cînd s'a sfîrşit de scris, nu ne pune în cunoştinţă, că era pregătit pentru mănăstirea sf. Ioan Novi zisă a Nicoriţei, dar ştiind cît de necesar şi de scump era un atare obiect pe acele vremuri — după cum a fost şi pentru mănăstirea sf. Ioan Zlatoust, care-l stăpîneşte din anul amintit şi pănă astăzi — deci aproape două sute de ani — desigur că acest *tetravanghel* slavon a fost scris pentru mănăstiirea clădită de acea fiică de boier, pentru pomenirea sf. Ioan-cel-Nou — care exista înainte de 1546.[2]

Căci nu degeaba pela 1713, deci după 167 de ani, dela scrierea lui se făcea următoarea însemnare: *„Aciastă cartie, care să chiamă sfînta ivanghelie, era stricată şi risipită la mănăstire*[*a*] *lui Nicoriţă ot Tătăraşi carii este hramul sveti Ioan Novii din Suceava.* иже ѡт Сꙋча[в]ски şi a făcut poman[ă] Ivaşco cu soţul său, în zileli Mării sale lui Nicolai Vod[ă] în domnie al doile. *S'au noitu acea*[*stă*] *carte let 7221* [*=1731*] *Fevr. 1.* E[u] Ion am tocmit-o cu plata lui Ivaş[co] dr[ep]tu un leu şi ca să mă pomen[e]ască la s[fîn]ta leturghie“.[3]

Tot la această mănăstire a Nicoriţei, se mai afla vechiul letopiseţ care povestea *„în scurt despre Domnii Moldovei“* dela 1359—1456, supranumit şi *„Cronica lui Azarie“*.[4]

---

1. Vezi însemnările de pe cărţile bis. sf. Ioan-Zlatoust din Iaşi; N. Iorga „Inscripţii din bisericile Romăniei“ II p. 133.
2. Insemnările bis. cit.
3. Ibid.
4. Ioan Bogdan *„Analele acad. rom.“* mem. secţ. ist. tom. XXXI (1908—1909) p. 60.

Biserica sf. Sava.

Vechimea acestui sfînt locaş din oraşul Iaşi, trebue — după cum am văzut—a fi pusă încă în legătură cu strămutarea moaştelor st. Ioan-cel-Nou dela Cetatea Albă, la Suceava, unde în drumul parcurs a trebuit să fie găzduite de scurtă durată. Deci începutul necesită a i-l pune înainte de 1400.

Mănăstirea sf. Sava de odinioară[1] şi sf. Vineri[2]—care astăzi nu mai există— şi cu biserica armenească[3] fiind aproape una de

1. Spiridon P. Lampros în rev. Νέος Ἑλληνομνήμον, an. VII n-le 2—3. La 1534, se pomeneşte Ioachim Vlahul fost egumen al Sinaei, care cu alţii, „αφένται τῆς Βλαχίας“ vine la sfinţirea sf. Sava din Iaşi ai cărei ctitori sunt (p. 172 nr. 182) apud. N. Iorga „*Studii şi documente*“ Bucureşti 1913. vol. XXII p. 86; XXI p. 280; Melhisedec “*Notiţe istorice şi arheologice...*“ p. 244; Cron. ţărei ed. Mich. Kogăln. II p. 210; III p. 104; „*Ioan Neculce bulet. muz. munic. din Iaşi*“ pe 1930 p. 217.

Iată şi inscripţiile ale actualei biserici a sf. Sava rîdicată în 1625 luna Mai. Cea slavonă aşezată deasupra uşii din spre meazăzi, acoperită de straturile de var survenite în timp şi întunecată de pridvorul anexat sf. lăcaş mai tîrziu, o dăm sub toată rezerva:

† Изволенїем ѡца и съ поспѣшенїем сна и свършенїем ст Дха начѣсѧ но здасѣ и ѡсновисѣ сьи стъи храм пана Ѡнаки бив вел постелник и нав. анеѱе и пана грама Скарлет въ имѣ Успенїе прѣстѣи и прѣблвенѣи влдчици нашеи бци и приснодѣви Марїи въ млбѣ себѣ и родителе свои при дни блгочьстиваго и гдна нашего Іѡ Радул вва гпдръ землн молдавскои при митрополитѣ кирь Анастасие Кримковича и митрополит Сучавскьи и Атанасїе епск[о]пь Романскы влто ҂зрлг мсца маи сьвршисѣ.

După aceasta urmează alta grecească avînd aceeaş dată greu de citit însă, din pricina lipsurilor

Deasupra uşii din spre apus se află o altă inscripţie grecească al cărei cuprins este acesta:

† Ὁ θαυμαστὸς οὗτος καὶ ἀξιέπαινος θε || ῖος ναὸς ἀνεκαινίσθη ἐκ βάθρων παρὰ τοῦ πανευγε[νε] || στάτου ἄρχοντος Ἰωάννου Ποστελνίκου, ἀνεψιοῦ || τοῦ τετιμημένου ἄρχοντος Σκαρλάτου ἀπὸ Κονσταν || τινουπόλεως ἡγουμενευο[ν]τος Τημοθέου ἱερομανάχου ἐκ τῆς ὑπ || ερφήμου νήσου Κήπρου καὶ προτομαστόρου Γεωργίου ἀπὸ Κωνσ || ταντηνουπόλεως влто ҂зрлг маи съвршин[е Ιωσήφ ἱρομονάχου (adaos lateral).

Inscripţia aceasta a fost publicată şi de episcopul Melhisedec (Notiţe... p. 244) cu greşeli şi lipsuri. Iar după Melhisedec, N. Iorga (*Inscripţii din bisericile României* Bucureşti vol. II p. 138) citind numele egumenului tot Ἱεροθέου pe cînd el este Τημοθέου.

2. B. Petriceicu Hajdău „*Arhiva ist. a Rom.*“ I p. 176; C. Erbiceanu „*Istoria Mitropol. Moldov. şi Suc.*“ p. 293 squ.

3. Ioan Neculce bulet. muz. municip. Iaşi pe 1923 pp. 90, 93. 94—5, 96, 114, 118—19, 122—3, 127 pe 1924 p. 159, 162, pe 1925 p. 175.

alta, la început au fost nucleul, în preajma cărora s'a urzit oraşul de mai tîrziu, oraşul de astăzi.

Suntem departe de a crede că biserica sfîntului Sava a primit prin substituire, tocmai de pe atunci patronul acelui sf. Sava pe care biserica noastră îl prăznueşte la 24 Aprilie şi a suferit martirul prin înnec în rîul *Museu* [=Μόυσέον=Buzău ?] în al 38-lea an al vieţii sale, în a cincea săptămînă după Paşti, în anul 372, şi al cărui corp, fiind scos din apă de calău şi lăsat pe mal de guvernatorul Scitiei, Iunius Soranus, a fost transportat din ţara barbară în Capadochia.[1]

Dar în legătură cu viaţa cuvioasei Paraschiva, numită şi sf. Vineri în sens popular, petrecută nu departe de Dunăre, pentruca mai apoi sfintele ei moaşte pe la anul 1395, să treacă prin sudul ţării noastre în Serbia,[2] pe cînd la noi, desigur că se vor fi rîdicat sfinte lăcaşe puse sub' patronajul şi apărarea numelui său[3] şi în cele din urmă să fie aduse în Moldova; în legătură după aceea cu mucenicia sf. Ioan-cel-Nou întîmplată în Cetatea Albă pe la începutul sec. al XIV-lea, ale cărui moaşte au fost strămutate la Suceava de Alexandru-cel-Bun la 1402, şi în legătură cu strămutarea în sudul peninsulei balcanice ale moaştelor sf. Dimitrie la 1185 în Tesalonic[4], aducerea şi de alte moaşte la noi cum spre pildă a sfintei Filofteii,[5] sf. Grigore Decapolitul,[6] ale sf. Dimitrie Basarabov,[7] apoi păstrarea trupului lui Nicodim ctitorul Tismanii până la o vreme;[8] toate acestea ne fac a crede, că n'ar fi exclusă posibilitatea, ca în amintirea sfîntului Sava, care şi-a supus trupul la mucenicie pentru Hristos în anul 372, în apele vreunui rîu de prin ţinuturile româneşti, să se fi clădit un sfînt locaş şi în amintirea acestuia, substituindu-i-se cu timpul prăznuirei celuilalt pe care biserica i-o făcea la 5 Decemvrie.

---

1. Acta sanctorum tom. II mens Aprilie in Appendics f. 967; Dosoftei *„Prologariu“* în care găsim că zice: sf. Sava Stratilat „era de rudî gotinî“ pe luna April 24 f. 97.

2. Melhisedec *„Viaţa şi minunile cuv. maicei noastre Paraschivei cei nouă“* p. 39.

3. Melchisedec *„Chron. Romanului“* I p. 39

4. Hurmuzaki „Frag. din ist. Rom. I p. 17.

5. Mem. sec. lit. Acad. rom. ser. III, tom. VI, 1933, mem. 8, pp. 9, 16.

6. N. Iorga *„Ist. bisericei române“* I p. 120.

7. *„Viaţa sf. Dimitrie Basarabov“* Bucureşti. M. Theodorian- Carada *„Cîţiva sfinţi“* p. 9 squ.

8. Alexandru Ştefulescu *„Mânăstirea Tismana“* Bucureşti 1909, p. 60 N. Iorga, o. c, d. 40—1, 43—7, 49-50, 374.

După cum n'ar fi trecut cu vederea numele sf. Antonie începătorul obştiilor[1] sau a sf. Nicolae, ale cărui moaşte se aflau la Bari în Italia.[2] Numele, viaţa mai ales a acestui sfînt desigur că se impuneau prin ştirile pe care le primeam despre minunile sfîntului său trup, dela papistaşii cari stăteau poate într'o mai strînsă legătură cu noi. De pe urma intenţiilor lor de prozelitism ne vom fi folosit şi noi macar cu atît.

Plecînd dela aceste observaţii, deduse în chip logic şi documentar, dintr'o viaţă plină de credinţă şi de jertfe ale martirilor din sudul Dunării, pentru ca mai apoi să se urmărească şi să se stărue la aducerea sfintelor lor moaşte în capitalele celor două principate sau la vreo mănăstire, toate acestea ne îndeamnă a presupune, cum că de mult în Iaşi popas pe *„drumul moldovenesc“*[3] de comerţ liber pentru toate părţile nordice cu Marea, se va fi căutat a pune o biserică sub patronajul acelui sfînt Sava, care a pătimit în Schitia, confundîndu-se foarte bine unul cu altul, după atîta trecere de vreme, mai ales că celalt se prăznueşte în ziua ce precede 6 Decemvrie a sf. Nicolae, nume cu o deosebită trecere în viaţa evlavioasă a poporului nostru.

Prin urmare o biserică a sf. Sava pusă mai ales în legătură cu comerţul pe care-l făcea Armenii în Moldova, încă din vechi timpuri în Iaşi, negreşit că exista mai înainte de anul 1400.

Au stat moaştele sfîntului Ioan-cel-Nou, cînd la Suceava, cînd la Iaşi?

Ştim că odată cu începerea campaniei ruso-turcă 1769 două deputaţii de boieri şi clerici din Muntenia cît şi din Moldova, sunt rînduite să meargă la Petersburg. Cea din Moldova avea dintre clerici pe Inochentie episcopul de Huşi,[4] pe arhimandritul Vartolomeiu Măzăreanu pe atunci egumen de Solca şi pe Venedict egumenul Moldoviţei. Iar „partea politicească era reprezentată prin

---

1. Ibidem. I p. 41.
2. Amfilohie Hotiniul *„De obştie Gheografie“* p. 208; M. Theodorian o. c. p. 189 squ.
3. N. Iorga *„Istoria comerţului românesc“* Vălenii de Munte 1915 pp. 88, 90, 175; P. P. Panaitescu *„La route commerciale de Pologne à la Mer Noire au Moyen Age“* publ. în *„Revista istorică română“* an 1933 vol. III, fasc. II—III p. 186—187.
4. Pentru această deputaţie şi a rolului lui Inochentie vezi Melchisedek „Chronica Huşilaru şi a episcopiei“ Bucureşti 1869 I p. 2.6 squ.

Ioan Paladi biv vel logofăt, Ianacachi Milu biv vel spatar. „Să rănduisă să margă şi logof[ătu] Lupu Balş, dar au rămas" „fiind foarte bătrîn".[1]

Printre suplicile pe care le purta această deputaţie pentru a fi înmînate împărătesei Ecaterina, din care nu lipsea până şi a celor 16 „din jupănesele mari, văduve de boieri, fiind fete de boieri mari, din părinţi, moşii şi strămoşii"[2] lor, se afla şi aceia privitoare la moaştele sfîntului Ioan-cel-Nou. Această suplică prezintă un interes cu atît mai deosebit, cu cît fiind iscălită de marii boieri ai Moldovei, de episcopi şi arhimandriţii ai celor mai de seamă mănăstiri, în frunte cu Mitropolitul Gavriil Calimah, în ea se susţine că sfintele moaşte ale mucenicului Ioan-cel-Nou dela Suceava au fost aduse şi la Iaşi, care au stat în mitropolie. Iar cînd a venit acea întîmplare a fi duse în Polonia de către mitropolitul Dosoftei, cînd cu incursiunea lui Sobieski, ele au fost rîdicate *„de aicea"* adică din Iaşi.

Dar pentru o mai deplină documentare, reproducem întocmai acest pasaj.

„Printr'ac[i]astă smerită a noastră donoşenie, arătaţi cătră prea puternică Mărirea Voastră, pentru sf[i]ntele moaşte a sf[i]ntului şi marelui m[u]cenic Ioann Novi Soc[i]avscoi, care sf[i]nte moaşte s'au fost adus dela cetatea Albă prin oserdiia şi silinţa fericitului întru pomenire Alexandru Voevod, cel ce pentru norocitele şi adănci bătrăneaţe s'au numit bătrăn şi bun şi s'au fost aşăzat în bisearica sf[i]ntei mitropolii din Soc[i]ava, unde au petrecut multă vreame. După aceaia mutăndu-să scaonul domnesc din Soc[i]ava în Iaşi cum şi scaonul mitropoliei şi fiind şi vremile turburate de răzmiriţe s'au adus şi sf[i]ntele moaştii la Iaş şi s'au aşăzăt în bisearica sf[i]ntei mitropolii ce să numiia mitropoliia veache. Iar la velet 7194 [=1686] fiind Domn ţării Moldovii răpăosatul Costandin Cantimir Vodă şi mitropolit fericitul întru pomenire Dosotei s'au întămplat de au venit Ioan Sobeţchii craiul leşesc cu oştile sale prin ţara Moldovii, mergănd asupra Bug[i]acului tătărăsc şi s'au întors iarăş pre la tărgul Iaşilor. Atuncea şi Dosotei

1. Michail Kogâlniceanu *„Arhiva românească"* ed. II-a Iaşi 1860 I p. 152 squ.
2. Ibidem. o. c. pp. 176 squ.

mitropolitul văzând vremile turburate, temându-să ca nu cumva să s[e] pricinuiască peirea cea desăvârşit a Moldovii şi să s[e] răsipească aceste sfinte lucruri de neamurile ceale streine, cu ştirea Craiului leşesc au rădicat moştiile sf[i]ntului de aicea şi luînd cu sine şi toate odoarăle sf[i]ntei mitropolii şi hrisoavele moşiilor împreună cu oastea crăiască s'au dus în ţara leşască, cu socoteală ca ac[i]asta ca să le sprij[i]nească acolo ca la nişte megieşi până să vor aşăza turburările cu o pace de linişte şi apoi iarăş să le aducă la locul lor în Moldova".[1] E posibil oare să fi fost dat Iaşilor ca dela 1402 să mai fi avut în el moaştele sf. Ioan? Ca vreo procesiune de ploae sau de ciumă să le fi adus la Iaşi şi să fi stat mai mult timp? Pentru moaştele sf. Grigore Decapolitul aduse dela Bistriţa la Bucureşti ştim aşa ceva.[2]

Tot ce spune mitropolitul Gavril—desigur sub a cărui dictare se scria suplica aceasta—este adevărat, numai că strămutarea statornică a moaştelor sf. Ioan la Iaşi, nu ne inspiră nici de cum încredere. Şi noi în parte nu numai că putem urmări aceasta, dar şi a o documenta.

Grigore Urechi în a sa cronică după cum am mai văzut în urmă vorbind de Alexandru-cel-Bun ţine de a lui datorie să însemneze la domnia acestuia că a adus „cu mare cheltuială din ţara păgînă sfintele moştii ale marelui mucenic Ioan Novi şi le-au pus întru a sa vestită cetate ce este la oraşul Sucevei".[3] Aceasta înseamnă că erau şi pe vremea sa, căci dacă lucrul ar fi fost contrar nu l'ar fi putut trece fără a-l menţiona.

Din biserica Mirăuţului, moaştele sf. Ioan-cel-Nou sunt strămutate în o altă biserică mai din centrul oraşului, începută în 1522 de Bogdan feciorul lui Ştefan-cel-Mare şi isprăvită de fiul său Ştefan-cel-Tînăr.[4]

Teofan mitropolitul „ieşit din mănăstirea Rîşca" adăugînd o

1. Reprodus după o fotografie din materialul inedit aflător la Acad. rom. rămas pe urma răposatului Ioan Bogdan. Suplica aceasta însă împreună cu celelalte fusese publ. şi de Mich Kogăln. o. c. p. 159—162.
2. Alex. Lapedatu *„Un mănunchiu de cercetări istorice"* *Bucureşti 1915 pp. 23—32.*
3. Mich. Kogăln. Cr. ţării I p. 137, II p. 3.
4. D. Onciul *„Convorb. lit."* an. XLIX (1915) p. 733... Sim. Fl. Marian ne spune că în biserica Mirăuţului au stătut moaştele sf. Ioan până pe timpul domnitorului Petru V. Şchiopul (o. c. p. 33 şi Paul de Alep. ed. Em. Cioran o. c. p. 58—59).

tindă bisericii sf. Gheorghe din Suceava, în inscripție ține să menționeze, că a făcut-o *„întru cinstea sfîntului marelui mucenic Ioan-cel-Nou“* în 1579.[1]

Petru Movilă pentru anul 1610 povestește următoarele despre năvălirea Cazacilor asupra Moldovii și în special asupra Sucevii. „In anul 1629, luna August 3 zile venind în mănăstirea Pecercsa Varlaam ieromonahul din pămîntul Moldovii și fiind trimis la mine ca să mă vadă de către Miron Barnovschi Voevodul (mi-a spus) că în anul 1610 cînd necuratul împărat al Agarenilor, Sultanul Osman a venit sub Hotin ca să se bată cu regatul Poloniei (care rușinat cu ajutorul lui Dumnezeu n'a izbutit nimic împotriva creștinilor, ci s'a întors în paguba lui, căci abia întorcîndu-se a fost ucis de către soldații săi). Cozacii zaporojeni carii mergeau împotriva necuraților, nu s'au dus numai la Hotin, unde era și oastea poloneză ci s'a îndreptat spre orașul Suceava ca să-l prade pre el (căci acolo toți nobilii și bogații se adunase fugind) și acum apropiindu-se ei de rîul ce să chiamă Suceava s'a fost văzut din oraș că o mulțime de Cozaci erau pre șesul rîului. Cetățenii și toți cei de acolo cu tot ce aveau, au fost duși în cetatea de sus și femeile și copiii. Fiind atunci mitropolit Anastasie Crimca cu preuții au voit dupre obiceiu să ducă din mitropolie în cetatea de sus și moaștele[2] sfîntului martir

---

1. Melchisedec „O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina“ București 1885 p. 71; S. Fl. Marian o. c. p. 33; Dr. E. Kozak, Die Inschriften aus der Bukowina, Wien 1903 p. 133; Dimitrie Dan „Bis. sf. Gheorghe din Suceava“ Bulet. com. mon. ist. an. III (1910) p. 134 squ.

2. Indicația despre ce aveau de gînd cei ai bisericii să facă cu moaștele sf. Ioan la o atare împrejurare, e unul din puținele documente prețioase de acest soiu. In cazuri de răstriște, prădăciuni și pustiiri ce lăsau în urma lor nepotoliții năvălitori, nu știm în chip precis care le erau măsurile fețelor bisericești pentru ca se scape ce bruma mai puteau scăpa din odoare. Mănăstirile înconjurate cu ziduri erau un refugiu, tainițile din turnuri, ascunsul în pămînt, prin cele păduri etc. Dar cînd era vorba de moaștele sfinților, acestea unde erau ascunse? In o atare împrejurare aflăm, că gîndul celor ai bisericii era ca moaștele *„dupre obiceiu“* să fie duse *„din mitropolie în cetatea de sus“*.

Pentru Oltenia aflăm că *„Peștera“* din *„Țara Oltului“* de pe *„apa Bistriții“* se numea „Peștera sfântului preacuviosului părintelui nostru Grigorie Dicapolit“ în care desigur că, în timpuri grele pentru țară, dar mai ales de năvăliri, erau depuse moaștele acestui sfînt. O însemnare făcută în 1766 pe un Apostol din sec. al XVIII-lea ne dovedește că în această peșteră se și sluja, de oarece dăruitorul scrie că: *„l-am dat pentru sufletul meu și a părinților mei ca să fie vec[i]nică pomenire. L-am dat la peșteră în țara Oltului*

Ioan-cel-Nou și cînd au venit ca să le ia, n'a putut să le rîdice dela locul lor (căci acestea totdeauna cu darul lui Dumnezeu făceau minuni, cînd la nevoie orașul trebuia să fie mîntuit de dușmanii ce cădeau asupra lui). Cu aceasta a făcut cunoscut mîntuirea lui (orașului) că nu va fi nici cu armele, nici cu lupta, dar la rugăciune și ajunare a alergat toată mulțimea ce fugise în cetate, rugînd pre Dumnezeu și pre sfîntul Ioan plăcutul lui pentru mîntuire. Iar cînd au venit Cazacii la rîu și acum voiau a intra și în oraș, o minune! rîul pe care oamenii îl treceau în sus și în jos, de odată așa de mult s'a umplut cu apă, că nici odată mai nainte n'a fost așa de inundat. Iar ei văzînd aceasta s'au înspăimîntat și au început să se retragă; iar apa creștea foarte și se revărsa cumplit. Deci văzînd ei această minune și neputînd mai mult aștepta s'au dus și așa orașul s'a izbăvit cu rugăciunile sfîntului Ioan martirului celui Nou. Și dela acel timp mitropolitul cu tot clirosul și cu episcopii au stabilit, ca acea zi să se sărbeze în tot pămîntul Ungro-Vlahiei în care i-a mîntuit pre dînșii Dumnezeu de așa nenorocire. Aceasta este luna... (șters). Fac în mitropolie la acea zi litie, încunjurînd biserica cu moaștele sfîntului Ioan și mulțumind lui Dumnezeu cel ce cu cinste i-a mîntuit pre dînșii de așa nenorocire cu rugăciunile sfîntului marelui martir Ioan cel Nou".[1]

Atanasie—mitropolitul Moldovei la 1631 Ghenarie 15 spune întro scrisoare a sa că a venit înaintea lui să i se plîngă „egumenul Timoteiu dela mănăstirea lui sveatii Ioan Novi și cu tot soborul de acolo și s'au jeluit pre poporeanii c[i]-au fost de mai[na]inte acolo la acea svănti besearicî. Cum acmu să duc la alte besearece de se închinî, nu vor să vie la beseareca lor, unde le zac moșii și părinții și fec[i]orii... să-ș aducî prinoșteniia".[2]

Nicolo Barsi Da Luca (1632—1639) în ale sale însemnări de

apa Bistriții, peștera sfăntului preacuviosului părintealui nostru Grigorie Dicapolit undea sá cinstește și să prăznuește hramul sfinților mai marilor Voevozi Mihail și Ga[vriil] ca să fie acolo așăzată și nestremutată la sfăntul lăcașul Peșterii în veci" (vezi însemnările făcute pe cărțile bisericii din satul Ciunget parohia Voineasa județul Vîlcea).

1. Archim. Ghenadie Enăceanu *„Din istoria bisericească a Românilor, Meșterul Manole și Petru Movilă"* extras din jurnalul *„Biserica ortodoxă română"* pre anul VII (1883) București 1884 pp. 181—184

2. B. Petriceicu-Hăjdeu *„Archiva istorică a României"* București 1865, I p. 106.

călător străin pela noi nu uită a face menţiune şi aceastea cu privire la moaştele sf. Ioan-cel-Nou:

„In cetatea Sucevii numită mai sus, sunt moaştele sfîntului Ioan; acesta este purificat şi stă în biserica călugărilor sf. Vasile, schismatici totuş. Se celebrează solemnitatea acestui sfînt în ziua de Rusalii, cînd mai e şi un mare bîlci ce să face aci, care durează opt zile şi la care ia parte toată provincia şi tinerii pentru ca să cîştige bani fac multe jocuri de spadă; aci vine şi Principele cu toată curtea sa, cel puţin ca la 2000 de oameni, toţi călări şi mulţi alţii în căruţă şi după ei e Principesa cu camerierile ei şi cu alte doamne nobile, cari merg în tovărăşia sa în foarte mare număr".[1]

Mitropolitul Varlaam în 1637, scriind Ţarului Mihail Teodorovici în care îi mulţumeşte pentru binefacerile primite, făcînd menţiune şi de acea mergerea sa în Rusia despre care am pomenit mai în urmă zicînd: „noi smeritul Varlaam care am fost ca arhimandrit trimis de Domnul Moldovei Barnovschi la Împărăţia Voastră prea luminată pentru sfintele icoane", apoi adaugă: învrednicindu-mă „a fi în scaunul mitropoliei acestei ţări a Moldovei" „pentru atîtea binefaceri, cari le-am primit dela libertatea voastră" „întîmplîndu-se să vină acolo în împărăţia voastră" „boierul Domnului nostru, am trimis şi eu slujba şi martiriul sfîntului Ioan, care a suferit martiriu în Bielgorod şi trupul lui zace întreg neputrezit, făcînd minuni de vindecare în mitropolia mea a Sucevii. Am trimis şi chipul lui..."[2]

Ceea ce ne mai poate confirma perpetua prezenţă a moaştelor sf. Ioan-cel-Nou în Suceava şi nici măcar temporară în Iaşi sunt hrisoavele de miluire ale Domnitorilor începînd cu al lui Radu Vodă Mihnea (1624) şi până la acela al lui Gheorghe Ştefan (1654) „pentru procurarea luminatului pe lîngă moaştele sf. Ioan Nou" din Suceava şi nu din Iaşi.[3]

Paul din Alep poate mai mult ca ori care călător şi găzduit fiind la mănăstirea sf. Sava din Iaşi, caută a ne împărtăşi din trecutul moaştelor sf. Ioan-cel-Nou, tot ce i se pare mai de seamă, dar foarte sumar. Din ceea ce scrie răspiră că el primise informaţii foarte de preţ ale tradiţiei ce se mai păstra printre călugării sf.

1. C. C. Giurescu „Mélanges de l'école roumaine en France" Paris 1925 part. I p. 303 şi trad. d-rei Alexandrina Istrătescu, Chişinău 1933 p. 9 în extras; T. Balan o. c. p. 17.
2. Dr. Silviu Dragomir o. c. pp. 1155—1156.
3. Gh. Popovici o. c. pp. 547—549, 552.

Sava, care după cum am văzut se învrednicise atunci la 1402, să adăpostească pentru scurtă vreme sfîntul lui trup. Printre altele știe că atunci cînd scrie el, se află la Suceava, unde i *„se zidi o biserică și mănăstire în care fu depus spre păstrare"*. Și că *„poporul moldovenesc are o credință absolută în el și vine în pelerinaj la ziua sfîntului, Joi după Rusalii din orașele și satele cele mai depărtate"*.[1]

Iar argumente hotărîtoare în chestia aceasta sunt cele scrise de însăși mîna mitropolitului Dosoftei, care mai bine de cît oricare altul știa unde erau și de unde a ridicat moaștele sf. Ioan.

In primul rînd ne gîndim la monumentala sa tipăritură „Viețile sfinților", care deși fiind o traducere și cu caracter strict bisericesc, totuș cînd vreo împrejurare cere a da lămuriri nu ezită a vorbi chiar de el, cu atît mai mult cînd ea îl silește la chestiuni cu caracter obștesc.

Nu mai departe el nu tace asupra tristelor evenimente prin care trece țara în 1686 și deci cînd și el se ostenea cu tipărirea acestei cărți. Căci ajungînd cu corectura cărții la ziua de 5 Iunie, după ce isprăvește viața sfîntului Evstatie, adaugă: *„Intr'ac[i]astaș zî pomeniria a cu omdragoste porniti asupră-ne strașnicî grozî și nevoe de încung[i]urare de varvari, cînd cu direaptî vinî eram să ne prade și să ne robascî, și în sabie să ne tae. Milosul și iubitoriul Dmnezău pentru inema milii sale, prespre to[a]tî nediajdia ne au izbăvit"*.

Dosoftei vorbește prin urmare de întîmplările zilei care se consumau sub ochii săi.

Cu trei foi însă înainte trebuia să scrie și să corecteze cele șapte rînduri referitoare la sf. Ioan-cel-Nou, dela sfîrșitul zilei de 2 Iunie. Prin urmare este exclus de a nu bănui cu toată certitudinea, că el să gîndea ca într'un așa scurt spațiu să dea ceea ce era mai important din viața acestui sfînt ale cărui moaște și trecut îi erau destul de bine cunoscute. El scrie: *„Intr'ac[i]astaș zî s[fî]nt[u]l mare m[u]cenic Ioan Novii de Belgrad. Acesta s[fî]nt iaste din Trapezontă laturia țărîi Armeniei, neguțîtoriu. Fost-au atunc[i] anul 6860 [=1352]. Iară cînd stătu D[o]mn țărîi Moldovei Alexandru cel Bun ce l-au adus pre s[fî]nt[u]l Ioan în Suc[i]avî la s[fî]nta mitropolie, era 6907 [=1399]. Și să prăznuiaște Gioi după Rusale"*.

1. Em. Cioran o. c. pp. 58—59.

Apoi pentru lămurirea cititorului mai adaugă că viaţa lui este *„tipărit[ă] de p[ă]r[i]nt[e]le Varlam m[i]tropolitul“.*

S'ar fi putut deci, ca intervenind o strămutare a moaştelor sf. Ioan dela Suceava la Iaşi, care pentru viaţa obştească ar fi însemnat un eveniment de seamă, Dosoftei să-l fi trecut sub tăcere şi să nu-l fi menţionat? Desigur că el ar fi dat şi cuvenitele explicaţii asupra pricinilor care ar fi determinat o atare strămutare.

La una din scrisorile hatmanului Mazepa [1] către Petru cel Mare dela 1700 este anexată scrisoarea unui oarecare ieromonah Adrian, care împreună cu Dosoftei a părăsit Iaşii în 1686 şi a trăit în Polonia. In această scrisoare se expune istoria părăsirei Moldovei de către Dosoftei: „...a sosit regele“ se zice aci, „cu oastea sa polonă în pămîntul moldovenesc în tîrgul Iaşilor şi luînd moaştele sfîntului marelui mucenic Ioan din Suceava, din Iaşi ne-a dus în Polonia“.[2]

Iar întru una din scrierile lui Dosoftei către Ţarii Ioan Alexei şi Petru Alexei spune el însuşi „Eu smeritul mitropolit de Suceava fiind în depărtare de pămîntul meu cu sfîntul marele mucenic al lui Hristos, Ioan şi cu toată averea bisericească a sfintei noastre mitropolii din Suceava“ „aşteptăm pănă se va linişti pămîntul şi atunci vom lua îngăduire să ne întoarcem cu totul ce avem cu noi şi cu sfîntul marele mucenic Ioan în patria noastră în oraşul Suceava jefuit şi pustiit de deasa călcare a Agarenilor“.[3]

---

1. Pentru legăturile hatmanului Mazepa pe care negreşit că le va fi avut cu unele din feţele noastre bisericeşti, găsim în biblioteca seminarului Central din Bucureşti următoarele însemnări de mare importanţă făcute de Mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei pe книга житiи с҃тыхъ din 1689 Sept. Oct. şi Noembrie:

„Teodosie Mitropolitul leat 7209 [1701] Msţa Iul 1. dn.“

Ac[i]astă sfântă carte numită viiaţa sfinţilor, dăruită: iaste sfintei Mitropolii Rumîneaşti din Bucureşti de cinstitul dumnealui al nostru făcătoriu de bine Ivan Mazepa hetmanul Ucrainiei spre veac[i]nica dumnealui pomenire şi s'au adus în zilele smereniei noastre mitropolitului Ţărîi Rumăneşti Teodosie: carele cu mare blestem şi groaznică afurisanie las ca nimenea să nu îndrăznească a o înstrăina dela sfnta mitropolie ac[i]asta. Iul 1 dn. lt. 7209 [=*1701*].

Pe volumul care cuprinde lunile Mart, April şi Mai din 1700.

„Leat 7.209 [=*1701*] *Iul 1 dn. Teodosie Mitropolit...*

Ac[i]astă sfîntă carte numită viiaţa sfinţilor dăruită iaste sfintei mitropolii Ţărîi Rumăneşti din Bucureşti de cinstitul dumnealui al nostru făcătoriu de bine Ivan Mazepa marel[e] hetman... ţărăi Rumăneşti Teodosie carele cu mare blestem şi gr[o]aznică afurisanie las ca nimenea să îndrăznească a o înstreina dela sfnta mitropolie ac[i]asta“. Pentru hatmanul Mazeda (vezi Ştefan D. Grecianu *„Viaţa lui Constantin Vodă Brâncoveanu“* Bucureşti 1906, pp. 196, 235,241)

2. Ştefan Ciobanu *„Dosoftei mitropolitul Moldovei“* trad. din ruseşte de Ştefan Berechet. Iaşi 1918 p. 94.

3. Ibidem p. 95.

Pahomie, nepotul lui Dosoftei, adresîndu-se cu rugăminte către Petru cel Mare ca să intervie pentru întoarcerea moaştelor sf. Ioan, în această cerere a lui citim: „Mă închin Luminăţiei Tale împărăteşti, eu nevrednicul arhimandrit din pămîntul Moldovei... care este pustiit de regele Sobieskii, ce ne-au luat moaştele sf. Ioan cel Nou din Suceava şi pe mitropolitul unchiul meu Dosoftei, mi l-au luat prizioner pe care l-a aruncat în temniţă şi s'a stins în acea suferinţă“.[1]

Iar Neculce în a sa cronică pune plecarea moaştelor tot din Suceava.[2]

Prin urmare, în urma celor documentate nu mai poate fi nici o îndoială despre perpetua prezenţă a moaştelor sf. Ioan în Suceava.

Şi totuş perzistă nedumerirea asupra celor scrise de Gavril Mitropolitul în a sa suplică către împărăteasa Rusiei Ecaterina: *„...şi fiind şi vremile turburate de răzmiriţe s'au adus şi sfintele moaştii la Iaş şi s'au aşăzat în biserica sfintei mitropolii, ce să numiia mitropoliia veache“*. Care era motivul ca să scrie el un asemenea neadevăr?

Presupunem că în intenţiunile poate a mai tuturor mitropoliţilor anteriori lui Gavril, perzista gîndul ca moaştele sf. Ioan să fie strămutate dela Suceava la Iaşi. Iar dacă bănuiala noastră e greşită, cu certitudine că Mitropolitul Gavril credea ca un argument mai cu greutate aduce, raţionînd celor dela Petersburg, că ele aparţin capitalei ţării, de cît unui simplu orăşel. Că o capitală a ţării este lipsită de aceste sfinte moaşte. Iar dacă în urma stăruinţelor depuse, dela Zolkiew ele ar fi fost îndreptate către Iaşi, desigur că el nu s'ar fi opus.

Şi bănuelile noastre sunt mai mult de cît îndreptăţite cînd ne gîndim că Mitropolitul Veniamin Costachi — deci după anul 1800 — ceru în numele bisericii şi ţării, ca împărăţia dreptcredincioasă, prin stăruinţele sale, să-i îndeplinească marele vis de a vedea în Iaşi moaştele sf. Ioan din reşedinţa metropolitană a Sucevii.[3]

De ce Dosoftei a dus moaştele sfîntului Ioan-cel-Nou în Polonia? In privinţa aceasta răposatul Sim. Fl. Marian scriind o

1. Ibid. p. 98.
2. Mich. Kogăln. o. c. II p. 233.
3. N. Iorga *„Documente privitoare la familia Callimachi“* Bucureşti 1902 vol. I pp. 141, CXCIII. Tot pe Mitropolitul Veniamin în 1833 îl aflăm că dărueşte o poală pentru racla sf. Ioan-cel-Nou dela Suceava (Ioan Neculce, bulet. muz. municip. Iaşi fasc. 9. II (1933) p. 227).

monografie asupra moaştelor sf. Ioan-cel-Nou, consacră un întreg capitol chestiunei enunţate, cuprinzătoare de înaltă politică a vremii ce ar fi călăuzit şi pe Dosoftei la expatriarea sa. Şi apoi mai adaugă că luînd moaştele şi cu toate odoarele mitropoliei, gîndul lui a fost pentru a le feri de peire sigură punîndu-le la adăpost sub scutul unei ţări creştine.[1]

După cele ce ne stau la îndămînă lucrurile sunt mai simple şi mai aproape de realitate de cît ni le închipuim. Căci în definitiv dela o distrugere sigură trebuiau a fi scăpate şi moaştele sfintei Paraschevi care se aflau în Iaşi şi mai aproape de el. Sau după cum scrie un mitropolit al nostru de mai tîrziu către Primatul Poloniei: *„Socoteşte sfinţia ta şi aceasta, că de ar fi luat Leşii cu război şi cu sabie acele lucruri, ar fi mai luat şi altele, c'au mai fost moaşte atuncea în ţară, care sunt de acum faţă. Numai aşa au scăpat, că n'au avut treabă Dosotheu-mitropolit a le mişca din loc fiind închinate mănăstirei Sfetagorei“.*[2]

Mitropolitul Dosoftei odată hotărît a părăsi ţara şi cu puţine speranţe a se mai reîntoarce sub Cantemir,[3] cel întâiu gînd al său, — care dealtmintrelea ne-ar fi stăpînit pe ori care din noi cînd am fi păşit pe pămînt străin — a fost acela al asigurării unui trai. Ce luase cu el era limitat. Avea nevoe a-i fi pusă la adăpost existenţa dimpreună cu a celora ce-l însoţeau, existentă ce era fără termen hotărît, dar şi cu atîtea neprevederi mai mult neplăcute de cît plăcute către sfîrşitul ei. Deci pentru asigurarea unui trai ori cît de superflu ar fi fost el, a chibzuit să rîdice moaştele sf. Ioan-cel-Nou, cari erau cu atît renume în părţile acelea. Le-a luat pe ele, de oarece erau şi mai aproape de graniţă, dar fiindcă aparţineau vechii mitropolii odinioară de Suceava. Şi dacă mitropolitul dela Iaşi asupra moşiilor şi veniturilor ei avea toată puterea a dispune după voie,[4] cu atît mai mult asupra obiectelor bisericeşti, mai ales cînd se putea invoca primejdia ce le ameninţa dintr'o clipă în alta.

---

1. Sim. Fl. Marian o. c. p. 85.
2. C. Erbiceanu *„Istoria mitropoliei Moldaviei şi Sucevei“* Bucureşti 1888 p. 20.
3. Mich. Kogăln. o. c. II 233.
4. Cond. ined. din 1818 a sf. mitropolii a Moldovei.

Aerul[1] sau epitaful lui Alexandru-cel-Bun.

Acest obiect de artă, care pe vremuri era proprietatea mitropoliei din Suceava, a fost cunoscut negreşit de mulţi din cărturarii vremurilor trecute, raportîndu-se la el ca la o relicvă de mare preţ. De altmintrelea era poate şi singurul odor păstrat dela Vodă Alexandru pronumit şi cel Bun, care sta la îndămîna oricui spre a verifica şi a-şi aminti de timpurile de mult apuse.

De însemnat că într'un cronograf bizantin, căutînd a se dovedi domniile voivozilor noştri Roman şi Alexandru, cu documente interne, cel ce-şi propune un atare lucru se foloseşte şi de inscripţia acestui aer sau epitaf.

Iată ce citim într'acest preţios manuscris.[2]

„Pentru prada Ţar[i]grad[u]lui când [îl] dobândir[ă] Turcii, scrisă-i de Martin Crusie în carte[a] „Turcă-greţiei“; era dela Hs. 1392.

Viind în Ţarigrad înpărat Romanilor Manuil Paleolog la 6900 [=1392] în Moldova era Roman Vod[ă]. Am cetit— ne spune scriitorul acestui cronograf — uricu lui scris aşia: „Velichii samodrăjavnii gospodin Ioan Roman Voevod obladaeştumi zemlei Moldavscoi o planini do moria“ şi la [s]fărşitul uricului scrie veleatul aşia „şestotisiaştnoia deviat sotnoe i spălno“.[3]

---

1. *„Sicriul de aur“* din 1683 al lui popa Ioan din Vinţi, dă definiţia „Aerului“ astfel: *„Aerul iaste pus în locul aceii pietri cu caria Iosif au astupat pre mormînt pre caria o au pecetluit străjiarii Jidovilor, încă să zice aer, căci închipuiaşte pre întunecos aerul aceii nopţi în caria l-au vândut ucenicul lui şi l-au dus cătrî Annea şi Caiafa şi au eşit lui minciunoase mărturii şi l-au batg[i]ocurit şi l-au bătut, când şi Petăr l-au tăgăduit şi alalte toate aşia grăiaşte Gherman“* (f. 42—44).

Iar Tipicul de Iaşi din 1816 p. 567, pentru sfîntul aer prevede să se păzească următoarea rînduială: *„Şi se face sărutare prin mănăstiri a aerului spre închipuirea punerea în mormînt; iar unde nu iaste aer, sărută icoanele“*.

2. Fost proprietatea episcopiei de Huşi, iar actualmente al Academiei Române sub cota 345 .

3. Inceputul corect al acestui document este acesta : велики самодержавнъи мл҃сти бж҃и гнъ iѡ Романь воевода обладаѧ землею молдавскои о[т] планинъi до морѧ; iar sfîrşitul шесто тисѧчное полно девѧть соть (M. Costăchescu Doc. moldoveneşti“ Iaşi 1931 vol. I p. 8). Am căutat să confruntăm aceste pasagii să vedem memoria înşelată a unui vechiu scriitor, iar pe de altă parte deprinderea mînuirii documentelor. Noi credem a nu fi avut originalul dinainte. In caz contrar această reproducere nu ne poate confirma de cît pospaiul de slavonie ce mai perzista printre cei dieci.

Documentul după aceea mai prezintă interes şi din alt punct de vedere

C. BOBULESCU **„Pentru pomenirea lui Alexandru-cel-Bun“.**

Acesta-i tatăl lui Alexandru Vodă cel bătrăn — caută a explica acelaş — c[i]-au făcut Bistriţa şi Rădăuţii episcopie şi Moldoviţa şi alte multe. [Pe] maică-sa o chiamă Anastasiia. Acesta-i Alexandru tată lui Bogdan ci-au perit la Răuseni.[1] Şi ac[i]ast Bogdan este tată lui Ştefan Vod[ă] celui Bun ci s'au bătut cu sultan Baiazit. Deci la Roman Vod[ă] au fost văleatul aşia c[i]-am cetit în uric în Pobrata 6900 tocma, pre o vremi cu văleatul lui Manuil Paleolog, ce scrie Crusie, scriindu-şi „Turco-greţiia", cum mai sus zisăm".

Mai departe acelaş cronograf istorisind despre sultanii, cari puseră stăpînire peste peninsula balcanică, cînd ajunge la Murat zice, că acesta „...luă Solunul cu sabie şi mulţi creştini tăia, carii stătusă înpotriv nenchinăndu-să cu cătia g[i]uruitia le g[i]uruia. Iară Lătinii fugiră, că era puţinei; iar cei de loc păţiră toate, robie, vănzare, despărţire fic[i]orii di părinţi şi soţ de soţ înprăştiaţi în răsărit şi'n apus în lume streinaţi de moşie. Era anul 6937 [=1429]. Era atunci în Moldova Alexandru Vod[ă] cel bătrîn fiul lui Roman Vod[ă]. Era mitropolit Macariia cum scrie în sf[î]ntulu aer a sf[i]ntei mitropolii de Suc[i]ava cusut cu sîrmă cu slove greciaşti făcut în Ţarigrad[2] aşia:

ȣтос ἐθεῖος καὶ ἱερὸς ἀмнὸς гέгонен ἐπὶ тн̃с αὐθентίας κύρȣ Ἰωάннȣ Ἀλεξάндрȣ воεвόдα καὶ Μαρίннс тω̃н εὐсεстάтон καὶ тω̃н ἐρασміωтάтωн ъιω̃н αὐтω̃н κύρȣ Ἰλίᾳ воϊвόдα дιὰ сондромн̃с καὶ ἐξόдȣ тȣ̃ пανιερотάтȣ Митропоλίтȣ Молдовλαχίας καὶ παραваλαсίας κύρȣ Μακαρίȣ[3] ἐн ἔтει 6936.[4]

şi anume din acela, că era în stăpînirea mănăstirii Pobrata. Acest fapt trebue a ne încredinţa că satele şi locurile menţionate în el nu mai pot fi nici în Tecuci şi nici în Dorohoi, către care părere ar înclina M. Costăchescu (Ibidem o. c. p. 13), ci în jud. Suceava de odinioară, actualmente Baia.

1. Ioan Bogdan *„Vechile cronice moldovenesci până la Urechia"* Bucureşti 1891 p.p. 194, 252; Mich. Kogălniceanu *„Cronicele Românie seau letopisețele Moldaviei şi Valahiei"* ed. II Bucureşti 1872, tom. I p. 150.

2. Credem cum că scriitorul cronografului caută a ne pune probabil în legătură cu un obiceiu ce exista pe vremea lui de a se confecţiona asemenea lucruri bisericeşti şi la Ţarigrad, de cît a ne informa pe baza unei cunoştinţe documentată.

3. Episcopul Melchisedec, cind reproduce această inscripţie din cronograf şi insistă pentru acest mitropolit al Moldovei Macarie (vezi mitropolitul Grigorie Ţamblac în „Rev. p. ist. arch. şi fil." p. 32 nota 1) degeaba ne trimite la opera lui E. Golubinsky **Краткій очеркъ православныхъ церквей** Moscva 1871 p. 376—77; iar în trad. lui Ioan Caracicoveanu *„Privire scurtă asupra historiei bisericei română-ortodoxă"* Iaşi 1879 p. 38, că nu cuprinde nimic despre acest Macarie.

4. Am căutat a reda această inscripţie întocmai păstrînd şi ortografia, vezi f. 312—314.

Iată prin urmare, că pe lîngă documentarea întrebuințată de cronicarii noştri cărturari pentru vechile timpuri, referindu-se foarte adesea la cronicile străine, ne iesă în cale şi din acelea sprijinite pe dovezi interne, care de altmintrelea după cum observăm nu dă greş. In afară de o mică omisiune, inscripţia aerului după cum vom vedea-o ni este redată corect.

Cine este autorul care caută a se folosi de ea în cronograf, nu-l cunoaştem. Insemnarea pe care o găsim la foaia 339:

„Ac[i]astă carte o am scris eu Gavril diiacul sin med[elniceru] (?) Dărăscul (?) ot tărgu Focşiani în zilili pre luminatului şi înnălţatului nostru Domnu şi oblăduitoriu ţărăi Moldovii Mărie Sa Io Grigorie Ghica V[oe]v[o]da la vălet 7240 [=1732], cînd era dumnealui Neculai vel căpitan di Greceni[1] în Moldova",

nu putem crede, că ea ne dă pe însuşi alcătuitorul sau mai bine zis pe cel ce a introdus pasagiile din documentul lui Roman şi inscripţia aerului întrun cronograf cunoscut. Gavril nu este de cît un copist. Cu alte cuvinte ne aflăm în faţa unei copii de cronograf a cărei înjghebare în forma dela 1732, trebue a i-o pune anterior anului 1686, pentru următoarele motive.

Acest aer după cum am spus a fost proprietatea mitropoliei dela Suceava. Imprejurarea că se află în Polonia, înstrăinarea nu poate fi atribuită de cît Mitropolitului Dosoftei. Acesta pe lîngă că a rîdicat din fosta mitropolie moaştele sf. Ioan-cel-Nou, documentele, tetravanghelele ferecate şi o bună parte din odăjdii,[2] printe ele a luat şi acest aer sau epitaf.[3] Poate tot cu această împrejurare ni

---

1. Credem a fi din Grecenii de lîngă Caracal cărora li se datoreşte zidirea bisericii din Ostrov—de lîngă Brîncoveni—astăzi cu totul părăsită. Inscripţia acestui sf. locaş de deasupra uşii sună astfel: *„Ac[i]astă sfântă şi dumne | zeiască biserică s'au săvăr | şitъ în zilele prea lumina | tului Domnъ Io Petru Mavrogheni Voivodъ episcopъ fiindъ chirъ Filaretъ şi s'au făc | utъ cu cheltuiala şi cu toată o | sărdiia dumnealui velъ cluceriu | Nicolae Grec[i]anu | la anulъ dela zidirea lumii | 7296 | dară dela Hs. 1787.*

In interior deasupra uşii ca după obiceiu sunt zugrăvite şi chipurile ctitorilor şi ale celor din familia lui Nicolae Grecianu. O Dumitrană stînd cu mîna pe umărul unui ofiţer îmbrăcat cu uniformă de magnat ungur prin aceasta desigur că se arată legătura de căsătorie a ei cu *„Laţcu Scoreiu"*. In interiorul bisericii se mai află şi mormîntul robului lui Dumnezeu Nicolae Grecianu mort în 1825, care nu poate fi în nici un caz al nostru.

2. Maryan Socolowski „Studya i szkice z dziejów, Sztuki i cywilizacyi w Krakowie" 1899 tom. I pp. 320—321.

3. Ibidem o. c. p. 518.

se va fi înstreinat şi epitrahilul cu chipul lui Alexandru-cel-Bun şi al soţiei sale Marina, găsit printre odoarele mănăstirei sf. Nicolai din Ladoga-Veche şi care până la începutul marelui războiu (1916—1918) se păstra în muzeul Lavrei sf. Alexandru Nevski din Petrograd.[1]

Prin urmare, cel ce a scris cea dintăiu variantă a acestui cronograf bizantin, interpolînd dovezi interne, nu putea reda începutul şi sfîrşitul documentului din timpul lui Roman, dar mai ales inscripţia grecească a aerului de cît avînd-o sub ochi în ţară sau după o copie. Ca să admitem că cineva dintre Moldoveni — culegător de inscripţii — călătorind prin Polonia şi luînd cunoştinţă la Zolkiew de acest odor, a căutat mai tîrziu să o copieze ca să se folosească de ea Gavril diiacul, e greu de admis.

Cunoştinţa deplină de existenţa şi înfăţişarea acestui aer bănuit până acum numai din inscripţia redată de Gavril—diiacul, o luăm din cartea polonezului Maryan Socolowski,[2] în care ne dă o fotografie a lui; iar noi o reproducem mai la vale. Socolowski găseşte de a lui datorie să mai adauge, ca explicaţie sub fotografia acestui aer:

> Zólkiew. Plaszczenica[3] klasztoru Bazylianów z Suczawy, rok 1426.[4]

Iar în altă parte vorbeşte şi de aducerea acestui obiect la Zolkiew, de către Dosoftei.[5]

Cel dintăiu dintre istoricii noştri care foloseşte inscripţia acestui aer pe care o şi traduce este Melhisedec în a sa cunoscută lucrare întitulată „Mitropolitul Grigorie Ţamblac", despre care spune că „am găsit-o într'un letopiseţ bizantin, tradus romîneşte şi scris de Gavriil—dascălul în anul 1723 (sic) [=1732]. Acest letopiseţ—adaugă acelaş — eu l-am depus în biblioteca seminarului de Huşi, cînd eram rector la acest seminariu între anii 1856—1861".[6] Deci manuscrisul dela Huşi a trecut în proprietatea Academiei Romîne, de unde îl şi folosim.

---

1. N. Iorga, *Patrahirul lui Alexandru-cel-Bun*. Anal. Acad. Rom. secţia ist. ser. II, tom. XXXV p. 343 şi urm.
2. Ibid. titlul la nota 1.
3. Aerul sau epitaful sub influenţa slavonă căpătă şi la noi cîte odată numirea de *pleştaniţă* (N. Iorga *„Scrisori şi inscripţii ardelene"* vol. XIII pag. 198; Arhiva veche a sf mitropolii de Bucureşti.
4. Ibidem.
5. Ibid. p. 518.
6. Episcopul Melchisedec *„Mitropolitul Grigorie Ţamblac, viaţa şi operile sale"* „Rev. p. ist. arch. şi fil." an II (1884) vol. I fasc. I p. 32 în note.

Aerul din timpul lui Alexandru-cel-Bun, făcut cu cheltuiala Mitropolitului Macarie în 1428 şi redat după Maryan Socolowski o. c.

După cum observăm, aerul în înfăţişarea sa nu diferă de celelalte exemplare din aceeaşi epocă.[1] Şi e foarte posibil ca confecţionarea lui să fi fost odată cu aceea a epitrahilului pe care se află cusut în fir chipul lui Alexandru-Vodă şi al soţiei sale Marina.[2] Intreaga scenă brodată de pe aer consistînd din simboalele celor patru evanghelişti aşezate la cele patru colţuri şi opt îngeri înaripaţi, ΑΔΟΝΤΑ, ΒΟΩΝΤΑ, ΚΕΚΡΑΓΟΤΑ, ΚΑΙ ΛΕΓΟΗΤΑ[3] = **cîntînd, strigînd, glas înălţînd şi grăind,** caută a ne reda Ο ΕΗΤΑΦΙΑΣ[Μ]ΟΣ adică **înmormîntarea** Mîntuitorului nostru Isus Hristos.

Vrednic de remarcat că însemnările pe care le are făcute aerul în greceşte ne mai desvălue pe lîngă subiectul principal şi un crîmpei din liturghia ortodoxă, dovedindu-ne că din altarele bisericilor noastre în secolul al XV-lea se auzea cîntîndu-se din partea preotului cuvintele: *Cintare de biruinţă, cîntînd, strigînd, glas înălţînd şi grăind"* spuse în imediata apropiere de a rosti şi rugăciunea pentru prefacerea pînei şi a vinului în însuşi trupul şi sîngele Mîntuitorului.

Pe marginele aerului de jur împrejur este cusută în fir de aur inscripţia grecească pe care o şi redăm întocmai mai la vale, vorbindu-ne că s'a făcut în timpul lui Alexandru-Voievod şi a mitropolitului Macarie, care se osteneşte şi cheltueşte pentru confecţionarea lui.

Iată acea inscripţie:

✝ ΟȢΤΟϹ Ο ΘΕΙΟϹ ΚΑΙ ΙΕΡΟϹ ΑΜΝΟϹ ΓΕΓΟΝΕΝ ΕΠΙ ΤΗϹ ΑȢΘΕΝΤΕΙΑϹ ΚȢΡȢ ΙѠΑΝΝΟȢ ΑΛΕΞΑΝΔΡȢ ΒΟΕΒΟΛΑ ΚΑΙ ΜΑΡΙΝΗϹ ΤѠΝ || ΕΥϹΕΒΕϹΤΑΤѠΝ ΚΑΙ ΤѠΝ ΕΡΑϹΜΙѠΤΑΤѠΝ ȢΙѠΝ ΑȢΤѠΝ ΚȢΡȢ ΗΛΙΑ ΒΟΕΒΟΔΑ ΚΑΙ ΜΑΡΙΝΗϹ ΤѠΝ ΕȢϹΕΒΕϹΤ[ΑΤѠΝ][4] || ΔΙΑ ϹȢΝΔΡΟΜΗϹ ΚΑΙ ΕΞΟΔȢ ΤȢ ΠΑ-

---

1. Ibidem. *„O visită la câteva mănăstiri şi biserici antice din Bucovina"* an. I (1883) vol. I p. 262; *„Notiţe istorice şi archeologice..."* Bucureşti 1885 p. 8; Un clişeu al aceluiaş aer în *„Buletinul comisiunii monumentelor istorice"* an. III (1910) p. 99.

2. N. Iorga *„Patrahirul lui Alexandru-cel-Bun"* Anal. Acad. rom. secţia ist. ser. II tom. XXXV p. 343 sq.

3. Aceleaşi cuvinte se găsesc cusute şi pe aerul dela Putna din 1490 (Melchisedec. o. c. p. 262).

4. E foarte posibil ca pe stofa aerului să fie brodat deplin cuvîntul εὐσεβεστάτων; din fotografie însă nu distingem de cît numai până la adaosul nostru.

ṄIEPOṪAT8[1] M[HT]POΠOΛIT8 MOΛΔOBΛA || XIAC KAI ΠAPA-ΘAΛACCIAC KΥP8 MAKAPI8 EN ETEI (σωϑηρίῳ ?)[2] 6936.[3]

Adică:

„Acest dumnezeesc şi sfinţit agneţ s'a făcut în timpul domniei Domnului Ioan Alexandru Voievod şi al Marinei, al prea binecredincioşilor şi prea iubiţilor lor fii Domnului Ilie Voievod şi Marinei prea binecredincioşi. Cu ajutorul şi cheltuiala preasfinţitului mitropolit al Moldovlahiei şi părţilor de lîngă mare domnului Macarie în anul 6936".

Acest aer pe lîngă importanţa lui istorică, de a ne confirma pe membrii familiei domnitoare ai lui Alexandru-cel-Bun, mai are şi pe aceea ca obiect de artă bisericească din punct de vedere liturgic.

Dintre puţinele aere ce ni s'au păstrat din timpuri aşa de îndepărtate este şi acesta. Şi îşi datorează dăinuirea negreşit şi faptului, că un asemenea obiect liturgic nu este întrebuinţat în tot ciclul anului bisericesc, de cît odată la Vinerea cea Mare din Săptămîna Patimilor, iar restul timpului fiind pus la păstrare.

In ordinea cronologică deci, cele mai vechi aere de care au luat cunoştinţă cercetătorii noştri, ar fi cam acestea în care intră şi al nostru printre ele:

1. Aerul sau epitaful cusut cu fir de aur pe taftă de culoare civită. Inscripţiunea slavonă pe margini; cu data de 6904 [=1396]. Fost proprietatea mănăstirii Cozia.[4]

2. Un aer din 1402 care s'ar fi păstrat în biserica din Rădăuţi (Bucovina), cusut de Doamna lui Alexandru-cel-Bun.[5]

3. Aerul dela Putna din Bucovina cu o inscripţie grecească

---

1. In loc de πανιερωτάτ8 corect.

2. Punem ἐν ἔτει σωτηρίῳ=adică în anul mîntuirii deşi avem anul dela facerea lumii. Nu putem altfel descifra. Prescurtarea e ductul unor litere necunoscute, nu ne dă posibilitatea unei descifrări sigure.

3. Unimele şi zecimele anului fiind arătate printr'o singură cifră combinată, nu putem fi siguri de citirea ei. Ne slujim deocamdată nu de anul indicat de Maryan Socolowski adică 1426, al cărui corespondent dela facerea lumii ar fi 6934, ci de cel dat de cronograful bizantin 6936 [=1428], care ni se pare a fi cel adevărat. [Cf. factura cifrelor anului de pe epitaful nostru cu acele ale epitafului din 1490. O. Tafrali, Trésor byzantin et roumain du monastère de Poutna. Atlas Paris 1925 pl. XXII.

4. Vezi *„Catalogul muzeului naţional de antichităţi din Bucureşti publicat de Gr. G. Tocilescu"* Bucureşti 1906 p. 100. Fotografia acestui aer este dată în *„Obiecte bisericeşti"* din muzeul naţional de antichităţi din Bucureşti studiate şi descrise de Sp. Cegăneanu, Bucureşti 1911 p. 56.

5. Dimitrie Dan *„Cronica episcopiei de Rădăuţi"* p. 29 şi nota 4.

foarte imperfect brodată în aur, pe care inventarul mănăstirii îl pune la data de 1405. E foarte posibil ca să fi brodat chiar de ţarina Serbiei Efimia[1] monahia şi Evpraxia monahia, fiica sa care îmbrăcaseră haina monahală.[2]

4. In al patrulea rînd ar intra aerul nostru cu data de 1428.

5. Aerul făcut de ieromonahul Siluan, egumenul dela Neamţ în zilele evseviosului şi iubitorului de Hristos Io Ştefan Voievod, la anul 6949 [=1441]. Septemvrie 1.[3]

6. Aerul dela Putna făcut de Io Ştefan Voievod fiul său Bogdan şi cu evsevioasa Doamna sa Maria şi cu iubiţii fii Alexandru şi Bogdan-Vlad 6998 [=1490].[4]

---

1. Eufimia este fiica despotului Voïchna căsătorită cu despotul Ugleş. După moartea soţului său, 1371, se călugări şi trăieşte la curtea prinţului Lazăr devenit mai apoi despotul Stefan Lazarevici. Eufemia este cunoscută ca „brodeuse“. Ea a mai brodat şi pocrovul—acoperemîntul de pe mormîntul Prinţului Lazăr, astăzi în mănăstirea Ravanitza în Syrmiu şi tot ei se datoreşte catapeteasma mănăstirii Chilindar. Atingător de inscripţia noastră, arată că a fost brodată în 1399. (Michel Lascaris „*A propos d'un épitaphios du monastère de Putna*“ Revue historique an. II (1925) p. 375). Desigur că este „soţia marelui şi prea viteazului despot Ugleş, numită Eufimia“ „fiind împodobită cu virtuţi pusniceşti şi fapte şi binefaceri şi în înţelepciune şi judecată [care] pre mulţi îi covîrşea“ după cum ne vorbeşte despre dînsa Grigore Ţamblac în al său panegiric alcătuit în cinstea cuvioasei Paraschevi (Em. Kalužneacki „Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius p. 434).

2. Inscripţia epitafului din 1405:

Ξένον βλέπων θέαμα δῆμος ἀγγέλων
αἶνον ξένον κέκραγεν, ὦ θ[εο]ῦ λόγε!

„En voyant cet étrange spectacle (la mise au tombeau du Christ), le peuple des anges entonna un hymne étrange, o Verbe de Dieu!“ (cet „hymne étrange“ est à mon avis le „Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος“, brodé quatre fois au dessus des têtes des anges qui entourent le Christ sur notre épitaphios).

Μνήσθητα κ[ύρ]ιε τὰς ψυχὰς τῶν δουλῶν σου, καισαρίσις Σερβίας Ἐφημίας μοναχ[ῆς] σὺν θυγατρί, βασιλείσης Σερβίας Εὐπραξίας μοναχῆ[ς]. „Souviens—toi, Seigneur, des âmes de tes servantes, la Kaisarissa de Serbie, la religieuse Euphémie, avec sa fille, la basilissa de Serbie, la religieuse Eupraxie“. (Michel Lascaris o c p 357).

O. Tafrali „*Le trésor byzantin et roumain du monastère de Poutna*“ Atlas. Paris. 1925 pl. XXI; Academie de Inscriptions. Comptes-rendus des séance de l'année 1923 pp. 369—370;

Intr'o interesantă monografie (Srpska plachtanitza monachinie léfimié Belgrad 1925, 14 pagini cu planşă afară de text) d-l Lazar Mirkovitsch profesor la universitatea din Belgrad a publicat pentru prima dată o excelentă reproducere a acestui epitaf şi a insistat după o scurtă întroducere asupra rolului epitafelor în liturghia evului mediu explicînd cele două inscripţii ale monumentului nostru. (Michel Lascaris în „*Revue historique*“ an. II (1925) pag. 356).

3. Melchisedec dă anul greşit al acestui aer, adică 1437 („*Notiţe istorice şi archeologice...*“ p. 8); iar N. Iorga şi o fotografie. („*Bulet. com. mon. ist.*“ pe 1910 p. 99), dar menţine acelaş an greşit.

4. Melchisedec în „*Rev. p. ist. arch. şi fil.*“ an. II (1883) vol. I p. 262. O. Tafrali o. c. pl. XXII; Louis Brehier rev. „Arta şi arheologia“ an. II fasc;

In concluzie

Aerile sau epitafele cunoscute până acum, ne silesc a ajunge la o concluzie surprinzătoare pentru cunoştinţa trecutului nostru bisericesc.

Intâiu interesul care se punea pentru înfrumuseţarea acestui obiect, ne determină în parte şi importanţa ritualului bisericesc orînduit ca subiect al zilei prăznuit de biserica ortodoxă în Săptămîna Patimilor şi în acelaş timp ne sugerează şi ideia că epitafele cît şi ritualul legat de ele aparţineau exclusiv mănăstirilor până într'o epocă pe care n'am putea-o determina. Le găsim făcute pentru aceste sfinte lăcaşuri şi trecute numai în izvoadele de avere ale acestora. Nu am dat şi nici nu dăm peste unul, care să fi fost al vreunei biserici de sat, din cele măcar zidite de vreun boier. Aceasta ne îndrituește a crede, cum că aerul, care reprezintă mormîntul Mîntuitorului în preajma căruia se depăna şi slujba prohodului din Vinerea Patimilor era o tradiţie exclusivă a mănăstirilor popularizîndu-se cu încetul şi în bisericile săteşti, fără a putea fixa timpul. E de ajuns cred pentru aceasta a menţiona imposibilitatea de fapt în faţa căreia ne aflăm, că din atîtea sute de biserici săteşti, nu ni s'a păstrat nici un aer. Şi al doilea după cum am văzut, tipicul bisericesc e clar: *„...şi se face sărutare prin mănăstiri a aerului spre închipuirea punerii în mormînt, iar unde nu iaste aer sărută icoanele“.*[1]

Tipicul deci, chiar faţă de slujba mănăstirească nu este categoric. Ci din contra dă a înţelege că acolo unde nu este sfîntul aer, în lipsă poate să se sărute icoanele. Iar despre bisericile de sat nici vorbă nu e. Mai clar nici că se mai poate vedea rostul aerilor legat cîndva numai de tipicul mănăstirilor.

---

4. 1930 Bucureşti p. 9. Ca un alt aer din aceeaşi vreme, deci cu acelaş an şi făcut de aceleaşi persoane, ni se dă ca proprietate a mănăstirii Dragomirnei de unde în 1816 trece în posesia Suceviţii (D. Dan *„Mănăstirea Suceviţa“* Bucureşti 1925 p. 52; O. Tafrali „Arta şi arheologia“ fasc. 8—9. 1932 p. 2. Anul acestui aer — pe care cred a fi unul şi acelaş — se citeşte cînd 1490 cînd 1494 (Cf. o. c. de mai sus). Aerul dela Suceviţa făcut de Ieremia Movilă şi soţia sa Elisaveta, are multă asemănare cu cel din 1428 (cf. „Arta şi arh. 7—8—1932 p. 2).

1. Tipicon de Iaşi 1816 p. 567.

قد اوقف الفقير سلبسترس البطريرك الانطاكي على دير القديس مار سابا المقدس
بمدينة ياش المحروسة سنة ١٧٤٥

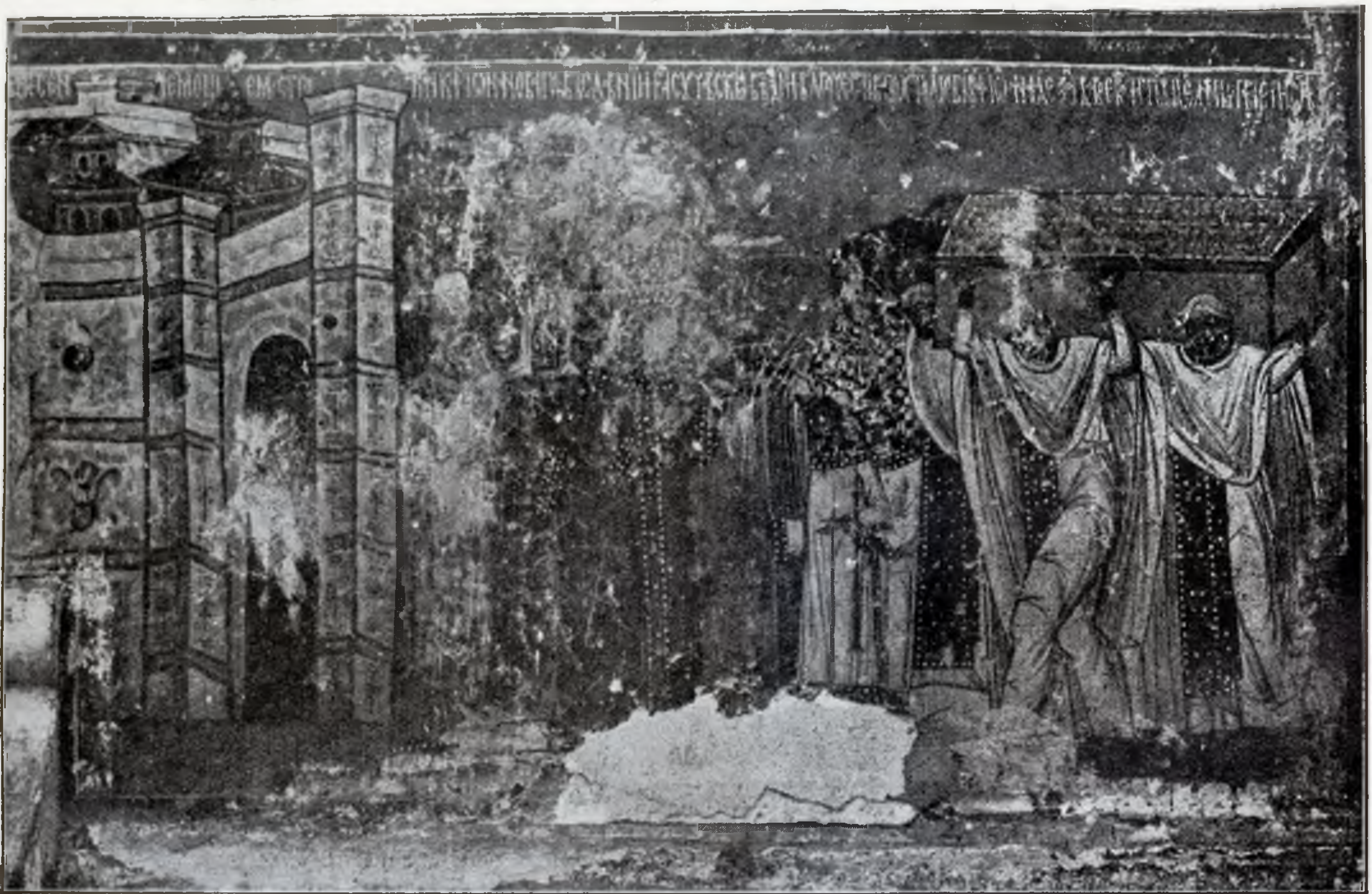
Pl. 1. *Insemnarea grecească făcută pe Mineiul-Iunie grecesc de Veneţia din 1732 cu iscălitura Patriarhului Silvestru, urmată şi de alta cu propria-i mînă în limba arabă.*

Adică : Silvestru cu mila lui D-zeu...

† In anul una mie şapte sute patru zeci şi şapte luna Mai am venit în de Dumnezeu păzitul oraş al Iaşului pe vremea domniei binecredinciosului şi prea înălţatului stăpîn, Domn Domn Ioan Ioan Nicolae Voievod şi am găzduit în prea venerata mănăstire a celui întru sfinţi părintelui nostru Sava-cel-sfinţit şi locuitor pustiului, egumenind prea cuviosul stareţ Kir Damian. Deci în cinstea sfîntului şi pentru sufleteasca noastră mîntuire am dăruit acestei sfinte mănăstiri prezentele douăsprece minee şi cine va îndrăzni să le rîpească sau să le înstreineze să fie afurisit şi blestemat şi neiertat, iar după moarte nedezlegat.

Silvestru al Antiohiei.

[Această carte] a dăruit-o smeritul Silvestru Patriarhul Antiohiei, sfintei mănăstiri a sf. Sava din oraşul de Dumnezeu păzit al Iaşului în 1745.

Pl. 2. *Alaiul cu moaștele sf. Ioan-cel-Nou dinaintea cetății Sucevii după pictura murală din 1547 a bisericii din Voroneț. Reproducere după Orest Luția «Legenda sf. Ioan-cel-Nou dela Suceava în frescurile dela Voroneț (în «***Codrul Cosminului***» Cernăuți an. I (1925) p. 354 pl. 5).*

Pl. 3. *Alaiul cu moaştele sf. Ioan cel-Nou dinaintea cetăţii Sucevii după pictura murală din 1585 a bisericii din Suceviţa.*

CUPRINSUL.

ERRATA.

La pag. 3 rîndul 2 de sus citeşte De pomenire în loc de De pomenirea
„ „ 5 „ 15 de jos „ răniţi „ „ rîniţi
„ „ 9 „ 4 „ „ „ dintăiu „ „ dintăi
„ „ 14 „ 2 de sus „ 1428 „ „ 142ă
„ „ 18 „ 1 din notă „ Mai întăiu „ „ Mai întăi
„ „ 21 „ 9 de sus „ cînd „ „ zcînd
„ „ 22 nota 2 „ ţărinii „ „ ţărınei
„ „ 23 rîndul ultim din note „ aceeaşi „ „ aceiaşi
„ „ 24 nota 5 rîndul 3 „ Asen „ „ Aseni
„ „ 26 rîndul 23 de sus „ aceasta „ „ aceastä
„ „ 26 „ 5 din notă „ Kalužniacki „ „ Kaluzniacki
„ „ 27 din nota 3 şterge. St. Nicolaescu „*Convorblit.*" an. XXXVI (1902) p. 959
„ „ 30 nota 6 rîndul 3 „ ...a fi şi cea mai „ „ a fi cea mai
„ „ 32 „ 4 „ 7 şterge parantesa după Veress
„ „ 32 „ 4 „ 14 citeşte Neculce în loc de Neculae
„ „ 33 rîndul 4 de jos „ exista „ „ existä
„ „ 35 „ 15 „ „ „ într'un „ „ întrun
„ „ 38 nota 3 rîndul 2 „ comparativ „ „ comparaiiv
„ „ 38 „ „ în penultimul rind după 1898 parantesă
„ „ 39 „ 2 al. 1) rînd. 7 citeşte Trepizonda în loc de Trapezonda
„ „ 44 rîndul 8 de jos, parantesă după Iunie
„ „ 45 „ 3 „ „ citeşte vlădiceni „ „ Vlădiceni
„ „ 51 „ 15 „ „ „ intr'un „ „ intrun
„ „ 53 nota 1 rînd. 18 de jos „ aceeaşi „ „ aceeaş
„ „ 54 rîndul 9 de jos „ noui „ „ noi
„ „ 58 „ 7 de sus „ Pecerska „ „ Pecercsa
„ „ 58 nota 2 rînd. penultim „ slujea „ „ sluja
„ „ 58 „ „ ultim şterge *mei*
„ „ 62 „ 1 „ penultim citeşte Mazepa „ „ Mazeda
„ „ 64 rînd. 8 şi 12 de jos „ traiu „ „ trai
„ „ 64 rîndul 11 de jos „ nevoie „ „ nevoe.

CENZURAT